

ILPO KURONEN

”Mun kompassin neula vaan pyörii”

KESKEYTTÄMISKOKEMUKSIA
AMMATILLISESTA KOULUTUKSESTA

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
KOULUTUKSEN TUTKIMUSLAITOS

"Mun kompassin neula vaan pyörii"

Koulutuksen tutkimuslaitos
Tutkimuselosteita 41

”Mun kompassin neula vaan pyörii”

Keskeyttämiskokemuksia ammatillisesta koulutuksesta

Ilpo Kuronen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
KOULUTUKSEN TUTKIMUSLAITOS

JULKAISUN MYYNTI:

Koulutuksen tutkimuslaitos

Asiakaspalvelu

PL 35

40014 Jyväskylän yliopisto

Puh. (014) 260 3220

Faksi (014) 260 3241

Sähköposti: ktl-asiakaspalvelu@jyu.fi

www.ktl-julkaisukauppa.fi

Julkaisu on Alli Paasikiven säätiön rahoittama.

© Ilpo Kuronen ja Koulutuksen tutkimuslaitos

Kansi ja ulkoasu: Martti Minkkinen

Taitto: Kaija Mannström

ISSN 1456-5153

ISBN 978-951-39-4226-7 (nid.)

ISBN 978-951-39-4227-4 (pdf)

Jyväskylän yliopistopaino

Jyväskylä 2011

Sisältö

TIIVISTELMÄ.....	7
ESIPUHE.....	9
1 AMMATILLINEN KOULUTUS SUOSIOSSA	11
2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA JA AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	17
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	26
3.1 Tutkimusaiheen rajaukset ja tutkimuksen kohdejoukko.....	26
3.2 Tutkimuskysymykset.....	28
3.3 Tutkimuksen lähestymistapa.....	29
3.4 Teemaluettelo ja aihealueet.....	30
3.5 Haastatteluaineiston hankinta ja tutkittavien heterogeenisuus	31
3.6 Haastatteluaineiston analysointi.....	34
4 TUTKIMUSTULOKSET	36
4.1 Keskeyttämiskierteeseen ajautuneet	37
4.2 Masennus vei voimat	51
4.3 Tutkintoon tehokkeinoin sinitelleet.....	62
4.4 Oppilaitoksen aloitteesta keskeyttäneet	69
4.5 Väärä alavalinta	76
5 YHTEENVETOA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	80
LÄHTEET.....	87

Tiivistelmä

Tutkimus tehtiin Alli Paasikiven säätiön aloitteesta. Säätiö myös rahoitti tutkimusprojektin, jonka Koulutuksen tutkimuslaitos Jyväskylän yliopistosta toteutti. Tutkimus tehtiin 15.4.2010–15.1.2011 välisenä aikana.

Tutkimuksessa selvitettiin keskeyttämistä toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Kiinnostus kohdistui keskeyttämiseen prosessina eikä poikkileikkauksena. Näin saatiin paljastettua tapahtumien yhteyksiä, kehityskulkuja ja keskeyttämisen taustoja laajemmin kuin ainoastaan yksittäisiä syitä. Erilaisten ongelmien kasautuminen, negatiivisten kehien muodostuminen, epäonnistumisten seuraaminen toisiaan ja opiskelun muuttuminen vastenmieliseksi herpaannuttivat opiskeluun kiinnittymisen ja johtivat keskeyttämiseen. Keskeyttämistä tutkittiin lisäksi nivelvaiheen siirtymäongelmana ja syrjäytymisriskinä, jännitteinä yksilön ja instituution välisessä suhteessa sekä yksilöiden kokemuksina opinpolkujen variaatioissa. Keskeyttämisen merkityksellisyyttä pyrittiin avaamaan suhteessa aikaisempaan elämänhistoriaan ja myös tulevaisuuden odotuksiin.

Tutkimuksessa nostettiin keskeyttäjiä omat kertomukset tarkastelun keskiöön pyrkiä myksenä kuunnella mitä sanottavaa keskeyttäneillä oli. Analyysissä kertomuksia luettiin elämänkulun näkökulmasta, jotta tapahtumaketjut ja elämänkulun ajassa etenevä prosessiluonne tulivat esille. Tulokseksi saatiin kuvauksia eletystä ja koetusta elämästä.

Laadullisen tutkimuksen kohderyhmän muodostivat 15 nuorta aikuista, jotka olivat 17–25-vuotiaita ja joilla oli peruskoulun päättymisestä 2–9 vuotta. He osallistuivat tutkijan tekemiin puolistrukturoituihin teemahaastatteluihin, joissa aineistoksi muodostui

heidän kertomansa ja erityisesti keskeyttämistä painottaneet koulutuselämäkertansa. Aihealuetta lähestyttiin kolmella tutkimuskysymyksellä ymmärtävän tutkimuksen näkökulmasta. Tavoitteena oli saada esiin tutkittavien kokemuksia koulusta ja opiskelusta sekä keskeyttämisten yksilöllisiä merkityksiä ja tulkintoja.

Tutkimuksessa keskeyttäjät olivat heterogeeninen joukko ja keskeyttäminen kokonaisvaltainen ja moniulotteinen ilmiö sekä ongelma, jota ratkottiin paitsi koulussa niin myös moniammatillisesti ja poikkialueellisesti. Keskeyttämiset ryhmiteltiin keskeyttämiskiarteeseen ajautuneisiin, masennuksen vuoksi keskeyttäneisiin, tutkintoon tehokeinoin sinitelleisiin, oppilaitoksen aloitteesta keskeyttäneisiin ja väärän alavalinnan takia keskeyttäneisiin. Tulokset esitetään edellisiin ryhmiin sijoitettujen tapausesimerkkien avulla tarinoiden muodossa.

Peruskoulu ei valmistanut nuoria riittävästi nivelvaiheeseen. Nuoret pyrkivät etsimään toiveammattiaan nivelvaiheen edetessä, mutta suurella osalla ei ollut näkemystä urasuunnitelmien tekemisestä ja vastuu jäi liiaksi heidän omille harteille. Enemmän tietoa ja ohjausta kaivattiin yhteisvalintamekanismista, koulutusten sisällöistä ja antamista valmiuksista, ammatin työnkuvista ja työllistymisestä. Keskeyttämisaikojen tullessa ajankohtaisiksi, nuoret kaipasivat yksilöllistä ja kokonaisvaltaista tukea ja ohjausta sekä ongelmien puheeksi ottamiseen rohkaisevaa ilmapiiriä ja toimintakulttuuria. Ohjauksen ja tukea antavan kohtaamisen tarve korostuivat erityisesti opintojen alkuvaiheessa.

Käsitys omasta koulutettavuudesta syntyi peruskoulussa ja oma koulutushistoria kehysti myöhemmin tehtäviä valintoja. Pärjäämättömyyden kokemukset lisäsivät kouluvastenmielisyyttä ja haittasivat koulutukseen sitoutumista niin peruskoulussa kuin ammatillisessa koulutuksessa.

Esipuhe

Käsillä oleva tutkimus on tehty Alli Paasikiven säätiön aloitteesta. Säätiö on myös rahoittanut tutkimusprojektin, jonka Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos on toteuttanut. Tutkimushanke oli lyhyt ja toteutukseltaan nopeasti edennyt rupeama, johon sisältyi aiheen tarkennus säätiön edustajien kanssa, tutkimussuunnitelman laadinta, rahoituspäätöksen odottaminen, aineiston keruu ja analysointi, tutkimustulosten kirjoittaminen ja raportointi. Kokonaisuus on sovitettu käytettävissä olleisiin resursseihin. Kirjoittaminen tiivistyi loppuvaiheessa. Pieni lisäaika olisi näkynyt lopputuloksen paranemisena.

Väitökseni kasvatustieteiden tohtoriksi ajoittui tutkimushankkeen alkupuoliskolle. Väitöstutkimuksen aihealue ja lähestymistapa helpottivat tämän tutkimustehtävän hahmottumista ja tutkimuksen jäsentymistä. Katsonkin tutkimuksen rakentuvan tekijän näkökulmasta osaksi sitä jatkumoa, jonka väitöskirjani ja sitä edeltävät tutkimukset muodostavat.

Olen työskennellyt Koulutuksen tutkimuslaitoksella Oppimisen, opetuksen ja ohjauksen prosessien tutkimuksen vahvuusalueella professori Marja-Leena Stenströmin johdolla. Tutkimuksen teko kiinnitettiin Oppiminen, koulutus ja työelämä -tutkimusryhmään, jonka työ kohdistuu laajasti koulutusjärjestelmän eri osiin kattaen toisen asteen koulutuksen, korkeakoulutuksen ja aikuiskoulutuksen sekä niiden nivelvaiheet. Elinikäistä ohjausta tarkastellaan kaikissa niissä yhteyksissä, joissa se on läsnä: oppimisessa ja koulutuksessa, työn- ja ammatinvalinnassa sekä työelämässä. Elinikäisen ohjauksen tutkimuksen painopisteenä ovat ohjausjärjestelmiin ja ohjausjärjestelyihin liittyvät kysymykset.

Olen esitellyt tämän tutkimuksen aihealuetta, lähestymistapaa ja alustavia tuloksia jo useissa koulutustilaisuuksissa ja seminaareissa väitöskirjaani koskevien esitysten yhteydessä. Tutkimus on herättänyt kiinnostusta erityisesti ammatillisen koulutuksen toimijoiden ja nuorten syrjäytymiskysymysten kanssa työskentelevien keskuudessa. Toivottavasti tutkimus toimii ajatuksia herättävänä puheenvuorona ja rohkaisee nuorten ohjaukseen ja tukemiseen nivelvaiheessa, koulutuksen siirtymissä ja opinpolkujen variaatioissa.

Jyväskylässä 14.1.2011

Ilpo Kuronen

1

Ammatillinen koulutus suosiossa

Työelämä tarvitsee jatkuvasti osaavia työntekijöitä. Suurin kysyntä on ammatillisen koulutuksen saaneista, joilla on vahvat käytännön taidot omassa työssään ja jotka voivat halutessaan jatkaa omaa koulutuspolkuaan eteenpäin. Ammatillisen perustutkinnon opiskelu kestää keskimäärin kolme vuotta, josta vähintään puoli vuotta suoritetaan erilaisilla työpaikoilla töissä oppien. Ammatillisesta koulutuksesta voi valmistua kahdeksalta koulutusosalta yli sataan ammattiin ja suorittaa samalla myös ylioppilastutkinnon. Ammatillisen perustutkinnon jälkeen on mahdollista jatkaa opintoja ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa.

Ammatillisen koulutuksen suosio on nuorten kiinnostuksen vuoksi viime vuosina kasvanut. Kevään 2010 yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen oli 67 200 hakijaa. Heistä 70 % sai heti koulutuspaikan. Vuotta aiemmin hakijoita oli 62 300. Suosituin opintoala kevään 2010 yhteishaussa oli sosiaali- ja terveysala, jonne haki 8 670 nuorta. Hakijamäärä kasvoi edellisestä vuodesta tuhannella. Seuraavaksi suosituimmat alat olivat ajoneuvo- ja kuljetustekniikka 6 200 hakijaa, liiketalous ja kauppa 6 030 hakijaa, arkkitehtuuri ja rakentaminen 5 670 hakijaa, majoitus- ja ravitsemisala 5 470 hakijaa sekä kauneudenhoitoala 5 310 hakijaa. Lukiokoulutukseen oli 33 270 hakijaa. Määrä on pysynyt samana vuoteen 2009 verrattuna. (Ammatillinen koulutus entistä... 2010,16.)

Syksyn 2010 ammatillisen koulutuksen yhteishaussa oli 4 509 hakijaa, runsaat 1 100 enemmän kuin syksyllä 2009, jolloin heitä oli 3 385. Vuoden 2011 alusta alkavaan koulu-

tukseen hakijoista pääsi 1 799 eli 40 %. Eniten aloituspaikkoja syksyllä 2010 oli sosiaali- ja terveysalalla, jolle oli myös eniten hakijoita, mutta vain kaksi viidestä hakeneesta tuli valituksi. Vetovoimaisin oli kulttuuriala, mutta sinne hakeneista hyväksytyksi tuli vain joka viides. (Hakijamäärä nousi ammatillisen... 2010.)

Toisen asteen koulutukseen lisättiin vuodelle 2010 yli 11 000 aloituspaikkaa. Sekään ei tunnu riittävän, sillä ammatillisen koulutuksen imu voimistuu yhä. Hakijamäärien nousevan trendin uskotaan jatkuvan myös kevään 2011 yhteishaussa. Lisäpaikatkaan eivät kaikille riitä. Ammatillisen koulutuksen vetovoiman kasvu on jatkunut kuusi vuotta, mutta suurin hyppäys tapahtui tutkinnon perusteiden uudistuttua kolmisen vuotta sitten (2007–2009).

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän mukaan koulutuksen aloituspaikat eivät mene aivan oikeille aloille. Työpaikkoihin nähden liikaa koulutuksen aloituspaikkoja on käsi- ja taideteollisuudessa, media-alalla, tietojenkäsittelyssä, kauneudenhoitoalalla, matkailualalla sekä sähkö- ja automaatiotekniikassa. (Laaksola 2010.)

Ammatillisessa peruskoulutuksessa oli vuonna 2009 runsaat 197 000 opiskelijaa ja tutkintotavoitteisessa lisäkoulutuksessa runsaat 83 000 opiskelijaa. Vertailun vuoksi todettakoon, että peruskouluissa oli runsaat 535 000, lukioissa runsaat 111 000, ammattikorkeakouluissa runsaat 134 000 ja yliopistoissa runsaat 168 000 opiskelijaa. (Ammattiosaaja 2010, 14.)

Ammatillinen peruskoulutus valmistaa käytännön ammattilaiseksi ja oman alansa huipputekijäksi. Ammatillisen perustutkinnon voi suorittaa humanistisella ja kasvatusalalla, kulttuurialalla, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla, luonnontieteiden alalla, tekniikan ja liikenteen alalla, luonnonvara- ja ympäristöalalla, sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla. Koulutuksen aikana opiskelija saa perusvalmiudet valitsemansa alan tehtäviin ja lisäksi syvällisempää osaamista alan jollain osa-alueella. (Ammattiosaaja 2010, 7.)

Humanistisella ja kasvatusalalla perustutkintoja on kolme ja jokaisessa niissä yksi koulutusohjelma. Kulttuurialalla on kuusi perustutkintoa ja yhteensä 11 koulutusohjelmaa. Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla on yksi perustutkinto ja siinä kolme koulutusohjelmaa. Luonnontieteiden alalla on yksi perustutkinto ja kaksi koulutusohjelmaa. Tekniikan ja liikenteen koulutusala on kaikkiaan 26 perustutkintoa ja koulutusohjelmia tutkinnoissa 62, mikä kuvaa koulutusalan ammattien monipuolista kirjoa. Luonnonvara- ja ympäristöalalla perustutkintoja on kuusi ja koulutusohjelmia 16. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla perustutkintoja on niin ikään kuusi ja niissä 16 koulutusohjelmaa. Matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla perustutkintoja on kolme ja niissä on yhteensä seitsemän koulutusohjelmaa. Ammatilliset perustutkinnot ja koulutusohjelmat sekä niihin liittyvät tutkintonimikkeet koulutusaloittain on viimeksi hyväksytty 1.8.2010 alkavasta koulutuksesta lukien. (Ammattiosaaja 2010, 8–13.)

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat erityisiä opetusjärjestelyjä tai opiskelijahuoltopalveluja vamman, sairauden, kehityksessä viivästyksen tai muun syyn vuoksi. Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa tavoitteita voidaan myös mukauttaa. Vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat harjaantumista perusvalmiuksissa ennen varsinaisten ammatillisten opintojen alkua tai joiden tavoitteena ei ole tutkinnon suorittaminen. Erityisopetus järjestetään mahdollisimman yksilöllisesti opiskelijan tarpeiden mukaisesti. Koulutukseen voivat hakea sekä nuoret että aikuiset opiskelijat.

Vakinainen ammattistarttikoulutus puolestaan on tarkoitettu peruskoulun päättäneille oppilaille, jotka eivät vielä ole ratkaisseet ammatinvalintaansa tai jotka haluavat kokeilla ammatillisen koulutuksen aloja. Koulutus kestää 20–40 opintoviikkoa ja oppilas voi siirtyä perustutkinto-opiskelijaksi joustavasti hänelle sopivana ajankohtana. Ammattistartin aikana nuoret saavat tietoa työelämästä, ammasteista ja koulutusmahdollisuuksista, parantavat opiskelutekniikkaansa ja elämäntaitojaan, voivat osallistua ammatillisiin opintoihin ja työssäoppimiseen sekä parantaa lähtötason perustietojaan. Valmistavan koulutuksen aikana suoritettavat opinnot luetaan hyväksi perustutkinnossa. (Ammattiosaaaja 2010, 18.)

Ammatillisia perustutkintoja vuonna 2009 suoritettiin kaikkiaan 46 627 ja koulutusaloittain ne jakautuivat seuraavasti: tekniikan ja liikenteen ala 19 712, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala 8 913, matkailu-, ravitsemis- ja talousala 4 936, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala 4 921, kulttuuriala 2 790, luonnonvara- ja ympäristöala 2 240, luonnontieteiden ala 1 556 sekä humanistinen ja kasvatusala 916 tutkintoa. Näiden lisäksi palo- ja pelastusala, poliisiala ja vankeinhoidosta valmistui 643. (Ammattiosaaaja 2010, 14.)

Ammatillisen perustutkinnon kolmivuotinen suorittaminen merkitsee 120 opintoviikkoa, josta suurin osa (90 ov) on oman alan ammatillisia opintoja. Niihin kuuluu 20 opintoviikkoa työpaikoilla tapahtuvaa opiskelua. Ammatilliset opinnot ovat työelämän pohjalta suunniteltuja kokonaisuuksia ja ne vaihtelevat eri tutkinnoissa. Niiden lisäksi opintoihin sisältyy 20 opintoviikkoa yleissivistäviä eli ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia, jotka osittain vastaavat lukion opintoja. Täydentävissä osissa opiskellaan mm. äidinkieltä, muita kieliä, matematiikkaa, fysiikkaa ja kemiaa, yhteiskunta-, yritys- ja työelämä tietoa, liikuntaa, terveystietoa sekä taidetta ja kulttuuria. Opiskelija voi vielä oman kiinnostuksensa perusteella vapaasti valita 10 opintoviikkoa tutkinnon osia, jotka voivat olla omaan alaan tai harrastukseen liittyviä tai ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia. (Ammattiosaaaja 2010, 7.)

Työssäoppiminen on ammatillisen perustutkinnon tärkeä osa. Sen tarkoituksena on hankkia osa ammattitaidosta käytännön työssä. Oppiminen työpaikoilla on ohjattua opiskelua ja siitä laaditaan henkilökohtainen suunnitelma. Työpaikoilla oppiminen järjestetään erimittaisina jaksoina koulutuksen aikana. Oppilaitos vastaa työssäoppimispaikkojen

järjestämisestä. Jaksoilla opiskelijalla on mahdollisuus osoittaa kykynsä omassa ammatissaan. Hän saa kokemusta käytännön työelämästä ja voi siten parantaa mahdollisuuksiaan saada työpaikka valmistumisensa jälkeen.

Opiskelijan osaaminen arvioidaan ammattiosaamisen näytöillä, joissa hän käytännön työtilanteessa osoittaa, miten hyvin hän on saavuttanut opintojen tavoitteet ja työelämän edellyttämän ammattitaidon. Näytöt toteutetaan ja arvioidaan oppilaitoksen ja työpaikkojen yhteistyönä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön seurantatutkimuksen (4/2010) mukaan mielikuvat ammatillisesta koulutuksesta ja sen tuottamasta osaamisesta ovat säilyneet myönteisinä. Koulutus kiinnostaa nuoria ja myös yrityspäätäjät pitävät koulutusta laadukkaana ja korkeatasoisena. Amatillinen koulutus antaa päättäjien mukaan hyvät perusvalmiudet ammattiin. Kehitettävää on koulutuksen monipuolisuudessa, käytännönläheisyydessä ja joidenkin opiskelijoiden motivaatiossa. Koulutuksen toivotaan myös reagoivan nopeammin työelämän muuttuviin tarpeisiin. Huomiota halutaan kiinnittää nykyistäkin enemmän ammatillisen koulutuksen markkinointiin ja viestintään. Työmarkkinoilla pelätään uhkaavaa tekijäpulaa, mikä nähdään lähivuosien ongelmana. (Päättäjillä myönteinen kuva... 2010,16.)

Seurantaselvityksen (4/2010) mukaan yhdeksän kymmenestä opiskelijasta on tyytyväinen opiskelupaikkaansa ja saman verran arvioi päässeensä opiskelemaan ensisijaiseen valintaansa. Työ kiehtoo koulutuksessa enemmän kuin opiskelu. Koulutusta pidetään käytännönläheisenä ja työssäoppimisjaksot rikastuttavat sitä, vaikka tekemällä oppimista ja valinnaisuutta halutaan vieläkin enemmän. Myös opettajilta odotetaan osaamista ja tuntumaa tämän päivän työelämään. Peruskoulun päättövaiheessa nuoret odottavat enemmän tietoa vaihtoehtoista ja tutustumiskäyntejä oppilaitoksiin. Erityisesti halutaan tietoa koulutuksen antamista valmiuksista, ammatin työnkuvasta ja työllistymisestä. (Päättäjillä myönteinen kuva... 2010,16.)

Nuoret tarvitsevat tukea siirtyessään koulutusvaiheesta toiseen tai työelämään. Erityisesti nivelvaiheen eli peruskoulun ja jatko-opiskelun sekä toisen asteen koulutuksen ja työelämän väliin jäävien siirtymävaiheiden opinto-ohjauksen merkitys on keskeinen. Väitöstutkimuksessani (Kuronen 2010) havaitsin, että peruskoulu ei valmistanut nuoria riittävästi nivelvaiheeseen. Nykäsen (2010) väitöstutkimuksen mukaan ohjauksen yhteistyön kehittäminen on iso haaste. Oppilas- ja opiskelijahuollon vähäiset resurssit hidastivat nuorten urasuunnitelmia ja opintojen edistymisessä tarvittavan muun tuen saantia. Opettajilla ja rehtoreilla ei usein ole syvällistä kiinnostusta ohjaustyötä kohtaan. Myöskään opetussuunnitelmiin kirjattu ohjauksen työnjako ei aina toimi eikä siihen kiinnitetä riittävästi huomiota johtamisessa. Opiskelijoiden oppimisen ohjaus, koulutusvalinnoista tiedottaminen ja opiskelun jatkosuunnitelmien ohjaus saattaa kasautua liiaksi yhdelle

työntekijälle, yleensä opinto-ohjaajalle. Nuoret eivät saa riittävää tukea opiskelusuunnitelmilleen myöskään kotoa.

Ammatillisen koulutuksen monet mahdollisuudet ja valmistuminen suoraan ammatin houkuttelevat siis nuoria. On hyvä asia, että nuorten arvostus kädentaitoja ja ammatillista osaamista kohtaan on lisääntynyt. Tämä kertoo myös nuorten asenteesta työhön. Väestö vanhenee vauhdilla ja työikäisten määrä vähenee. Nuorten harteille lankeaakin iso taakka. Yhteiskunnan tulisi kyetä kouluttamaan heitä työelämän vaatimuksiin. Toisen asteen ammatillisen tai lukion opiskelupaikan keskimääräinen laskennallinen hinta on noin 8000–9000 euroa lukuvuodessa. Ammatillisen peruskoulutuksen koulutusaloittaiset käyttökustannukset olivat vuonna 2009 keskimäärin 9 544 euroa ja vuonna 2007 8 879 euroa opiskelijaa kohti (Ammattiosaja 2009, 2010). Syrjäytyneet nuoret puolestaan maksaa yhteiskunnalle 28 000 euroa vuodessa. Työtön nuori tuo yhteiskunnalle lisälaskun. Jokainen turha väli vuosi merkitsee myös inhimillistä menetystä.

Jokaisen peruskoulun päättävän nuoren on edettävä jatko-opintoihin. Osalla nuorista onkin päämääränään selkeä toiveammatti. Suurella osalla ei kuitenkaan ole näkemystä tai halua tehdä urasuunnitelmia ja sitoutua niihin. Näillekin nuorille tulisi kyetä tarjoamaan opiskelupaikka kykyjen ja kiinnostuksen mukaan. Hyvin suunnitelluilla ja täsmällisillä alavalinnoilla voi ennakoita työpaikan saantia jatkossa. Voidaan kysyä miten käy lukion vetovoiman, jos lukiokoulutus ei pysty kehittymään opiskelijälähtöisemmäksi ja yksilölliset tarpeet huomioivaksi. Peruskoulunsa päättävän tulevan työuran selkiinnittämiseen tarvitaan aikuisten tukea ja mahdollisuuksia tutustua eri työtehtäviin käytännössä. Peruskoulujen opetussuunnitelmiin sisältyvät työelämään tutustumisjaksot hyvin suunniteltuina ja toteutettuina antavat siihen mahdollisuuden. Se miten nuorten ammatillisen osaamisen kehittymistä arvostetaan ja miten heitä kannustetaan oman alansa löytymisessä, näkyy tulevien ammattilaisten työkyvyssä ja työssä jaksamisessa.

Ammatillista koulutusta voidaan pitää nykyään välttämättömänä työhön johtavana tienä ja peruskoulun jälkeen nuorilta vaaditaankin integroitumista koulutusmarkkinoihin. Toisen asteen koulutuksesta on muodostunut normi, josta poikkeaminen heikentää nuorten yhteiskunnallista integroitumista laajemminkin. Myöhäismodernissa yhteiskunnassa elämänsäkulun lineaarisuus on kuitenkin vähentynyt ja tilalle ovat tulleet epävarmuus, erilaiset riskit, katkoksellisuus sekä pirstaleiset ja kokeilevat koulutuspolut. Ennen itsestään selviin asioihin sisältyy ristiriitaisuuksia ja vaihtoehtoja. Koulutuskin on riskien ympäristö, sillä se voi yhteiskuntaan integroimisen lisäksi ajaa myös marginaaliin ja syrjäytymiskiarteeseen.

Nuoruudesta aikuisuuteen siirtymä on mutkistunut. Tämä tarkoittaa konkreettisesti tulevaisuuden suunnittelun ja ammatinvalinnan vaikeutumista, koulutusaikojen pidentymistä, koulutusten keskeyttämisistä, työttömyysjaksoja, määräaikaista työsuhteita, perheen perustamisen myöhenemistä, riippuvuutta erilaisista tukimuodoista ja avustuksista vanhemmilta. Epävakaisissa oloissa nuoret vuorottelevat koulutuksen, työn ja työttömyyden

välillä. Nuorille on myös kehitetty vaihtoehtoisia keinoja, esimerkiksi työpajatoimintaa, työvoimapolitiittisia tukitoimia ja projekteja, joissa suuri osa nuorista viipyy ainakin tilapäisesti ja joilla heitä on tuettu kiinnittymisessä koulutus- ja työmarkkinoille. Monet nuoret tarvitsevat erityistä tukea siirtymävaiheissaan sekä ohjausta ja valmennusta ennen koulutukseen ja työhön kiinnittymistään. Onkin syntynyt tarvetta aiempaa monipuolisemmille tavoille kouluttautua. (Ks. esim. Etsivä nuorisotyö suitsii... 2009.)

Ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä on pidetty huomion kohteena ja se on liitetty nuorten syrjäytymistä koskevaan keskusteluun. Keskeyttäjäksi määrittely on ongelmallista, koska vain osa keskeyttäjästä poistuu koulutuksen piiristä lopullisesti. Opintojen pariin voidaan palata pitkänkin tauon jälkeen. Keskeyttäjiin kohdistetaan helposti negatiivisia määreitä ja heidät leimataan usein epäonnistujiksi. Ehkä tarpeettoman paljon on yritetty kohdistaa huomiota kausaalisiin syihin ja etsiä vastausta siihen miksi nuori keskeyttää opiskelunsa. Vasta viime aikoina on rohkeammin kritisoitu kouluinstituution kykyä tuottaa mielekkäitä oppimiskokemuksia ja kohdata erilaisia oppilaita yksilöllisine tarpeineen.

Tässä tutkimuksessa nostetaan keskeyttäjiä omat kertomukset tarkastelun keskiöön ja annetaan ääni marginaalisena pidetyille ryhmälle. On tärkeää kuunnella mitä keskeyttäneillä on sanottavaa myös kouluinstituution mekanismeista ja saamastaan tuesta ja ohjauksesta. Keskeyttämistä lähestytään elämänselityksen perspektiivistä. Tällöin keskeyttämistä ei nähdä koulutusuran päätepisteenä tai syrjäytymisenä vaan pikemminkin jännitteinä nuoruudesta aikuisuuteen siirtymisessä ja yksilön koulutukseen sijoittumisessa. Näin voidaan tavoittaa keskeyttämisen takaa esimerkiksi sitä edeltävä yhteisvalintavaihe, peruskouluikäinen koulusuhde, nivelvaiheessa saatu ohjaus, ammatilliseen koulutukseen kiinnittyminen ja oppilaitoksen toimet ongelmiin varhaisessa puuttumisessa tai keskeyttämisten puskuroimisessa. Tutkittavaa ilmiötä lähestytään ymmärtävän tutkimuksen näkökulmasta ja tavoitellaan nuorten kokemuksia koulusta sekä keskeyttämisten yksilöllisiä merkityksiä ja tulkintoja.

Tutkimuksessa korostetaan sosiaalisen selviytymisen näkökulmaa, jossa pelkästään riskien ja syrjäytymisen prosessien sijaan nostetaan esiin myös voimavarat ja selviytymispolut. Elämänselitystä lähestytään prosessina, joka jatkuu yksilöllisesti ja kontekstuaalisesti. Elämänselityksen moniulotteisuus tulee esiin kun tarkastelun kohteena on elämäntilanteen kehittyminen, dynaamisuus ja vuorovaikutuksellisuus. Kiinnostus kohdistetaan subjektiivisiin polkuihin, yksilöiden henkilökohtaisiin koulutushistorioihin ja vuorovaikutukseen instituutioiden ja yksilöiden välillä.

2

Tutkimuksen taustaa ja aikaisempia tutkimuksia

Peruskoulun päättäneet nuoret ovat siirtymävaiheessa, joka on tärkeä nuoren kasvua, opintouraa ja tulevaisuutta ajatellen. Huonoa koulumenestystä ja toisen asteen koulutuksen puuttumista voidaan pitää syrjäytymisriskin kasvuna, nuoren kohdalla jopa syrjäytymisvaaraan joutumisena. Yksilölähtöisessä lähestymistavassa syrjäytyminen ymmärretään prosessina, jossa eri tekijät synnyttävät epäedullisen syrjäytymiseen johtavan kehityskulun. Rakenteita painottava näkökulma puolestaan kiinnittää huomiota esimerkiksi koulutusvalintojen, työllisyystilanteen tai alueellisten tekijöiden vaikutuksiin. On arvioitu, ettei nuorten työelämään sijoittumiseen ennen 1990-lukua liittynyt erityisiä ja pitkäkestoisia ongelmia. Yhtenä keskeisenä muutostekijänä pidetään työmarkkinoiden rakennemuutosta ja vähän tai ei ollenkaan koulutusta vaativien tehtävien vähentymistä työelämässä. Koulutusvaatimukset ovat kasvaneet ja työmarkkinoilla kysyntä kohdistuu yhä enemmän hyvin kouluttautuneisiin nuoriin.

Vuosina 2008–2009 suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttanut taloudellinen taantuma on keskeinen ympäristössä oleva rakennetekijä, joka voi vaikuttaa nuoren jatko-opiskelusuunnitelmiin peruskoulun jälkeisessä siirtymässä ja ammatilliseen koulutukseen sitoutumisessa. Suomen nuorisotyöttömyys on pitkään pysytellyt EU-maiden keskiarvoa korkeammalla. Nuorten työttömyysaste on yli kaksi kertaa suurempi kuin koko työikäisen väestön keskuudessa. Alueelliset erot ovat myös suuria.

Nuorisotyöttömyys on lyhyessä ajassa kasvanut voimakkaasti. Helmikuussa 2009 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan nuorten 15–24-vuotiaiden työttömyysaste oli 19,8 % ja kesäkuussa 22,5 %, mikä merkitsee lähes 40 000 työtöntä nuorta. Helmikuussa 2010 kyseinen työttömyysaste oli 22,7 %. Vuoden 2010 lopulla työttömyysaste liikkui 25 % tuntumassa. Vuoden 2009 lopun työttömistä nuorista ammattitaidottomia oli 45 %. Pelkän peruskoulun varassa oli 10 000 ja lukion varassa 4 000 nuorta. Suurimmillaan nuorisotyöttömyys oli edellisen laman aikaan. Vuoden 1993 lopussa ilman työtä oli lähes 100 000 alle 25-vuotiasta nuorta. Työttömistä nuorista 63 % on miehiä. Eniten nuorten työttömien määrä on kasvanut Uudellamaalla, Pirkanmaalla ja Hämeessä. Paisuvan nuorisotyöttömyyden pelätäänkin väistämättä lisäävän syrjäytymistä. Stakes arvioi jo vuonna 2007 joka viidennen 15–19-vuotiaan miehen syrjäytyneen sekä koulutuksesta että työelämästä. Nuoret syrjäytyvät helposti lyhyenkin työttömyyden jälkeen. Valtiontalouden tarkastusvirasto on arvioinut yhteiskunnalle aiheutuvien taloudellisten menetysten olevan yhdestä syrjäytyneestä nuoresta lähes 28 000 euroa vuodessa. (Laaksola 2009.) Rohkeimpien arvioiden mukaan on laskettu, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olisi jopa 100 000 nuorta.

Toisen asteen ammatilliseen koulutukseen on haettu aiempaa enemmän ja trendi on ollut nouseva jo muutaman vuoden ajan. Vetovoiman ei ennusteta hiipuvan vaikka ikäluokkien koko pienenee. Lukio-opiskelu ei sen sijaan ole viime vuosina houkutelut nuoria aivan entiseen malliin. Opettaja-lehden (ks. Ammatillisen koulutuksen imu... 2009, 21) mukaan ammatillisessa koulutuksessa arvioitiin aloittavan vuonna 2009 noin 125 000 opiskelijaa, mikä on 18 000 enemmän kuin vuonna 2007. Opetushallituksen opiskelija-valintatietojen (2009) mukaan vuonna 2009 toisen asteen ammatillisen koulutuksen yhteishaussa opiskelupaikkaa haki 62 267 nuorta, joista koulutuspaikan sai 75 % eli 42 874 opiskelijaa. Hakijamäärä kasvoi vuodesta 2008 yli viidellä tuhannella. Peruskoulunsa päättävät hakivat aiempaa innokkaammin koulutukseen, sillä hakematta jätti vain noin 2,4 % ikäluokasta. Aloituspaiikkoja ei ole riittävästi tarjolla hakijoiden määrään nähden. Yhä useampi hakija jää siis myös ammatillisen koulutuksen ulkopuolelle. Opetushallituksen yhteishakutilaston mukaan vuonna 2009 perusopetuksen päättäneistä nuorista 3 500 jäi ilman opiskelupaikkaa yhteishaussa. Noin 1 300 nuorta ei hakenut ollenkaan yhteishaussa olevaan koulutukseen. Väliinputoajia em. arvion mukaan olisi siten 12 % ikäluokasta. Miten nuoret tunnistavat taantumien merkityksen ja miten se näyttäytyy heidän siirtymävaiheen suunnitelmissaan?

Tilastokeskus kertoi vuoden 2010 lopulla entistä harvemman päässeen jatko-opintoihin vuonna 2009. Lähes 9 % vuonna 2009 peruskoulunsa päättäneistä ei jatkanut heti opintojaan ainakaan sellaisessa koulutuksessa, jossa tähdätään tutkintoon. Se tarkoittaa yli 5 500 nuorta. Osuus kasvoi hiukan edellisestä vuodesta. Samana vuonna peruskoulunsa päättäneistä tytöistä 58 % meni lukioon ja pojista 33 %. Yhteensä lukioon päätyneiden

osuus oli puolet. Ammatillisessa koulutuksessa opintojaan jatkoi yhteensä 41 %: tytöistä kolmannes ja pojista liki puolet.

Vuoden 2009 ylioppilaistakin jäi tilastokeskuksen mukaan hieman edellisvuotista enemmän vaille jatko-opintopaikkaa. Liki 60 % eli noin 19 700 vuoden 2009 33 000: sta ylioppilaasta ei jatkanut samana vuonna opiskelua. Hakuinto kasvoi parilla prosentilla, mutta silti vain 75 % haki heti jatkopaikkaa.

Syksyllä 2010 ammatillisen koulutuksen yhteishaussa opiskelupaikkaa haki 4 509 hakijaa. Heistä 1 799 eli 40 % sai koulutuspaikan. Hakijoita syksyn haussa oli yli 1 100 enemmän kuin edellisenä syksynä. Aloituspaiikkoja oli eniten sosiaali- ja terveystalalla, kotitalous- ja kuluttajapalveluissa sekä liiketalouden ja kaupan alalla. (Hakijamäärä nousi... 2010.)

Se miten nuoret peruskoulun jälkeen yleissivistävälle ja ammatilliselle koulutusreitille ajautuvat, on yksi koulutuspolitiikan kesto-ongelma. Koululakien säätämisen yhteydessä vuonna 1997 valtioneuvosto teki periaatepäätöksen ammatillisen koulutuksen aseman ja arvostuksen parantamiseksi. Nykytilanteessa ammatilliset oppilaitokset kilpailevat myös ylioppilaista ja opiskelijoita siirtyä ammatilliseen koulutukseen lukion kautta.

Opetusministeriön tiedot valtionosuustilastointipäivistä osoittavat, että toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa oli opiskelijoita vuonna 2000 yhteensä 116 820, vuonna 2004 heitä oli 131 242 ja vuonna 2008 yhteensä 138 841. Tilastokeskuksen mukaan lukiokoulutuksessa oli vuonna 2008 yhteensä 114 240 opiskelijaa. Määrä väheni vajaalla prosentilla edellisestä vuodesta. Peruskoulun ensimmäisen vuosiluokan oppilasmäärä oli vuonna 2009 yhteensä 56 770 oppilasta, kun se vuonna 2000 oli vielä 65 306. Peruskoulun päättötodistuksen saaneita vuonna 2009 oli 65 083. (Tilastoja ja tunnuslukuja... 2009.)

Peruskoulun jälkeisten jatkoväylien avautumisessa kyse ei ole pelkästään koulutuksesta ja sen imagosta tai aloituspaikoista. Tärkeää on, että koulutuksen jälkeen on tarjolla myös mielekkäitä työpaikkoja. Suuren eläkkeelle siirtymisen myötä työpaikkoja pitäisi määrällisesti riittää tulevaisuudessa.

Koulutukseen hakevan näkökulmasta tilanne on usein problemaattinen. Ammatilliset hakuväylät ovat moninaiset, tutkinnot ovat toistuvasti uudistuneet ja opintolinjanimikkeet lisääntyneet. Nuori harhailee erilaisten nimikkeiden viidakossa ja yrittää suoriutua haku- ja valintamekanismien vaatimuksista. Oppilaitoksissa opintonsa aloittavista suuri osa onkin usein aivan eri joukkoa kuin alkuperäiset hakijat. Nuoren tehdessä jatko-opiskelua koskevia valintojaan kodin ja koulun vaikutus ei enää yksin ratkaise, sillä uudentyypiset sosiaaliset tekijät vaikuttavat yhä enemmän valintoihin. Mediat eri muodoissaan ovat nousseet keskeisimpien kasvuympäristöjen joukkoon. Nuorten mediasuhteet sekä median ja koulujärjestelmän välinen suhde ovatkin kiinnostavia teemoja nykyaikana, jota epäjatkuvuudet ja pirstaleisuus luonnehtivat. (Ks. esim. Pohjola & Johnson 2009.)

Monet tutkimukset ja selvitykset ovat korostaneet näkemystä, etteivät vakiintuneet ohjaus- ja palvelujärjestelmät ole kyenneet riittävästi vastaamaan nuorten sosiaaliseen

syрjäytymiseen liittyviin koulutus- ja työllistymistarpeisiin. Varsinkin 15–17-vuotiaiden koulutukseen ja työhön kiinnittymättömien nuorten tilanne on hankala, koska palvelujärjestelmällä ei ole heistä varsinaista vastuuta eikä heillä ole oikeutta työmarkkina- tai toimeentulotukeen. Heillä on heti peruskoulun jälkeen vaarana pudota yhteiskunnan tarjoamien tukiverkkojen ulkopuolelle ja väliinputoajiksi palvelujärjestelmässä. Nuorten mutkikkaissa elämäntilanteissa tarvittaisiin kokonaisvaltaisia palveluja. Tiedotus- ja neuvontatyyppinen palvelu ei ole riittävää kaikkien nuorten tarpeisiin. On myös paljon niitä nuoria, joilta puuttuvat tarvittavat resurssit käyttää nykymuotoista palvelujärjestelmää. Kynnykset palvelujen piiriin pääsemiseksi muodostuvat liian korkeiksi. (Ks. esim. Pietikäinen 2007.)

Koska koulu on keskeinen osa nuorten elämää, niin syrjäytymisen syitä on arvioitava myös koulunkäyntiin liittyvien tekijöiden valossa. Tällaisia seikkoja ovat esimerkiksi heikko koulumenestys ja -motivaatio, koulutusvalintojen vaikeus, keskeyttäminen ja koulutuksesta putoaminen. Edellä mainitut tekijät liittyvät sekä yksilökohtaisiin piirteisiin että rakenteisiin ja sen vuoksi on vaikeaa erottaa, miltä osin syrjäytymisriski johtuu koulunpitoon liittyvistä tai rakenteellisista tekijöistä. Esimerkiksi koulutuksen valinnan onnistuminen ei riipu ainoastaan nuoren tiedoista ja valmiuksista, sillä yhteiskunta ja ammatilliset vaatimukset muuttuvat kovin nopeasti, mikä hankaloittaa tulevaa uraa koskevien valintojen tekoa. Vaikka tiedetään, että monet koulun ulkopuoliset tekijät lisäävät syrjäytymisriskiä, niin koululähtöisten tekijöiden tutkiminen on kuitenkin tärkeää koulutuksen kehittämisen kannalta.

Merkittävä osa nuorista lopettaa koulutuksensa kesken ilman tutkintoa. He tarvitsevat palveluja, joiden avulla tuetaan siirtymistä työelämään tai takaisin koulutukseen. Uraohjaus tulisikin integroida näihin palveluihin. Uraohjauksen tulisi sisältyä myös kouluisa ja oppilaitoksissa käytössä oleviin keskeyttämistä ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. (Career guidance 2004.)

Keskeyttämistä voidaan tarkastella yksilön, oppilaitoksen tai koko koulutusjärjestelmän näkökulmasta. Keskeyttäjäksi voidaan puolestaan määritellä keskeyttämishetkestä käsin a) määräaikaiset keskeyttäjät esim. sairauden tai raskauden takia, b) linjanvaihtajat tai toiseen oppilaitokseen siirtyvät ja c) varsinaiset keskeyttäjät, joilla ei ole tietoa toisesta opiskelupaikasta tai myöhemmästä opiskelun jatkamisesta. (Ks. esim. Komonen 2001.) Viimeksi mainituista keskeyttäjäistä puhuttaessa keskeyttäminen määritetään negatiiviseksi. Kahden ensimmäisen kohdalla puhutaan positiivisesta keskeyttämisestä.

Toisen asteen ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen varhaista keskeyttämistä, samoin kuin opiskelupaikan peruuttamista tai ilman opiskelupaikkaa jäämistä voidaan pitää merkittävänä nuorten siirtymäongelmina peruskoulun jälkeisessä siirtymävaiheessa. Opetushallituksen (Karppinen & Savioja 2007) suorittaman tutkimuksen mukaan 12 %:lla peruskoulun päättöluokkalaisista oli ongelmia siirtymässä toisen asteen

koulutukseen. Tutkimuksessa todettiin, että esimerkiksi hakutoivesija on yhteydessä koulutuksen varhaiseen keskeyttämiseen siten, että keskeyttämisen todennäköisyys on sitä suurempi mitä alhaisemmalta hakutoiveelta hakija on valittu. Tekniikan ja liikenteen alalla, kaupan ja hallinnon alalla sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla keskeyttäminen oli sitä todennäköisempää mitä alhaisemmalta hakutoivesijalta nuori tuli valituksi. Erityisesti luonnonvara-alalla keskeyttäneiden määrä kasvoi kiihtyvästi alemmilla hakutoivesijoilla. Vaikka ammatillisessa koulutuksessa osataankin tukea erilaisia opiskelijoita aiempaa paremmin, niin ongelmaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota jo perusasteen opinto-ohjauksessa ja pohtia sisäänpääsyn todennäköisyyksiä eri opiskeluvaihtoehtoihin.

Myös koulumenestys vaikutti em. tutkimuksen (Karppinen & Savioja 2007) mukaan keskeyttämiseen siten, että heikommin peruskoulussa menestyneet keskeyttivät yleisemmin kuin paremmin menestyneet opiskelijat. Keskeyttäminen osoittautui opintoalojen suosioista riippumattomaksi ilmiöksi ja johtui enemmänkin heikosta koulumenestyksestä peruskoulussa ja siitä johtuvista puutteellisista opiskeluvaihtoehtoista. Koulutuksen ulkopuolelle jääminen näytti tutkimuksen mukaan johtuvan koulumenestykseen nähden epärealistisista hakutoiveista. Ulkopuolelle jääneet näet tekivät jatko-opintosuunnitelmansa usein vain yhden opiskelupaikan varaan. Heikosti perusopetuksesta suoriutuneiden määrä on kasvanut ja heidän valmiutensa ovatkin koetuksella nyky-yhteiskunnassa ja erityisesti työelämässä. Kielteiset perusasteen koulukokemukset ja puutteelliset valmiudet vähentävät jatkokoulutushalukkuutta ja lisäävät keskeyttämisalttiutta myöhemmässä koulutuksessa. Positiivisilla opiskelukokemuksilla toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen ensimmäisenä opiskeluvuotena onkin paljon merkitystä opiskeluun sitoutumisessa. (ks. esim. Kuronen 2010.) Koulutuksen näkökulmasta on tärkeää, että koulutusaloille saadaan motivoituneita ja opiskeluunsa sitoutuvia opiskelijoita.

Pirkko Nurmi (2009) tutki väitöskirjassaan, mitkä tekijät ammatillisessa koulutuksessa hidastivat valmistumista ja aiheuttivat koulutuksen keskeytymistä. Tärkeimmät syyt olivat sosioekonomiset syyt, tukijoiden puute, luku- ja kirjoitusvaikeudet, aikaisempi huono koulumenestys, heikko itsetunto ja huonot koulukokemukset. Hitaasti etenevät opiskelijat oli yleissivistävässä koulutuksessa usein vain päästetty läpi ja jätetty jopa heitteille. Nurmen mukaan kouluhyvinvoinnin edistäminen ja nuorten syrjäytymisen estäminen alkaa jo vastuullisen perusopetuksen järjestämisestä. Tärkeimmiksi tekijöiksi kouluhyvinvoinnin edistämisessä em. tutkimuksessa osoittautuivat varhainen puuttuminen, dialogisuus ja koulun toimijoiden joustavuus. Samanlaisiin johtopäätöksiin päätyi myös Ilpo Kuronen (2010) väitöstutkimuksessaan, jossa elämäntapa-lähestymistapaa soveltaen tarkasteltiin perusasteen koulutuksessa vaikeuksiin joutuneiden nuorten aikuisten peruskoulusuhteen rakentumista ja elämäntapaa peruskoulun jälkeen.

Toisen asteen ammatillinen koulutus saa ratkaistavakseen monia peruskoulussa syntyneitä ongelmia ja se edellyttääkin opettajilta harjaannusta ongelmien tiedostamiseen

ja monenlaisia yhteistyövalmiuksia. Yhä useampi ammatillisen koulutuksen opiskelija tarvitsee yksilöllisesti räätälöityjä koulutusratkaisuja, vaihtoehtoisia koulutuspolkuja ja mahdollisuuksia pärjätä todellisten kykyjensä perusteella. Peruskouluvaiheen heikko menestys ja kyllästyminen kouluun kostautuvat perinteiseen tapaan toteutetussa koulu-maisessa ammatillisessa koulutuksessa.

Opetushallituksen selvityksessä (Salmio & Mäkelä 2009) ammatillisen peruskoulutuksen ohjauksen määrästä ja riittävydestä todettiin, että kokonaisvaltainen ohjaus on riittämätöntä eivätkä tuki ja ohjaus kohdennu sitä tarvitseville opiskelijoille. Opiskelijat kaipasivat vaihtoehtoisten oppimisympäristöjen ja opetusmenetelmien monipuolisempaa käyttöä. Mainittuun kehittämishaasteeseen ei siis ole pystytty vastaamaan. Pikemminkin tarve toimintatapojen ja kokonaisvaltaisen ohjauksen kehittämiseen on entisestään kasvanut. Mielenkiintoista onkin tarkastella ammatillisen koulutuksen kykyä vastata keskeyttämistä harkitsevien tai keskeyttäneiden opiskelijoiden tarpeisiin juuri opiskelijoiden näkökulmasta. Toisaalta ammatillisen koulutuksen varhaista keskeyttämistä ei voi syyttää pelkästään opiskelijaohjauksen heikosta tehosta, sillä uranvalinta peruskoulun päättövaiheessa on varhainen ja siten hyvin ongelmallinen vaihe. Juuri epäonnistunut alavalinta on usein varhaisen keskeyttämisen takana. Urasuunnittelu voi jäädä oppilaan omille harteille jos lähipiirin tuki puuttuu.

Opintojen keskeyttäminen on koulutusjärjestelmän toimivuuden kannalta yhä kiu-sallinen ilmiö, vaikka lukuisten kehittämishankkeiden avulla on aktivoitu nuoria kou-lutukseen ja tuettu opintojen loppuun suorittamista ehkäisemällä turhaa keskeyttämistä. Keskeyttäminen aiheuttaa yhteiskunnalle kustannuksia, hidastaa nuorten siirtymistä työ-markkinoille ja vähentää koulutuksen tehokkuutta. Keskeyttäjästä muodostuu eräänlainen marginaaliryhmä, joka jää tilastoihin määrällisinä lukuina ja normaalisti jatko-opinnois-saan etenevistä poikkeavana. (Ks. esim. Rantanen & Vehviläinen 2007.)

Koulutuksen kehittämissuunnitelmassa (2007) asetettiin kuluvalle hallituskaudelle tavoitteeksi ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen. Esimerkiksi Ope-tusministeriön rahoittamassa ja Opetushallituksen koordinoimassa laajennetun työssä-oppimisen kokeilussa yksilöllisiä oppimispolkuja on tuettu yli 20 hankkeessa jopa 80 opintoviikon työssäoppimisjaksoilla. Laajennettu työssäoppiminen on vain yksi keino vä-hentää keskeyttämistä ja lisätä käytäntöorientaatiota sekä koulutuksen ja työn vuorottelua. Samalla on kehitetty työssäoppimisen tukitoimia ja ohjauspalveluita. Kokeilun tuloksissa merkitystä on keskeyttämisten määrällä ja toiminnan vakiinnuttamisella. (Nissilä 2009.)

Monia muita oppilaitoksen ja työelämän välisiä käytänteitä tarvitaan onnistuneen työssäoppimisen järjestämiseksi. Em. laajennettu työssäoppiminenkaan ei ole vaihtoehto koulussa viihtymättömälle nuorelle. Se on vaativa opiskelumalli ja vaatii itsenäisyyttä ja kypsyyttä. Jos ottaa opiskelun tosissaan, niin yleensä pärjää myös työssäoppimispaikoissa. Työssäoppiminen ja työelämän pelisääntöihin sosiaalistuminen voivat kuitenkin joillekin

nuorille muodostua kynnyskysymykseksi ja johtaa keskeyttämiseen. Jos tukea ja ohjausta ei ole ja aikuistuvan nuoren identiteetin rakentuminen on epävarma, niin epäonnistumisen kokemukset työpaikalla ja työelämän normeista kieltäytyminen voivat tehdä ammattiin oppimisen mahdottomaksi. Työstä ja siihen sosiaalistumisesta johtuvat vaikeudet voivat siten olla yksi merkittävä syy keskeyttämiseen. Oppilaitoksen ja työelämän välinen siirtymä muodostuu silloin kriittiseksi kohdaksi nuoren opinpolulla. (Ks. esim. Lamamra & Masdonati 2009.)

Koulutuksen tutkimuslaitoksella on tehty Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella ja mm. Tilastokeskuksen tietokantojen pohjalta kuvaus eri koulutusasteiden tutkintomäärien kehittymisestä ja aloittaisesta jakautumisesta, työllistymisestä ja jatko-opintoaikeista. Toisena vaiheena on tehty esiselvitys ammatillisen toisen asteen ja korkea-asteen opintourista kohdistamalla huomiota erityisesti valmistuneisiin, opintonsa keskeyttäneisiin tai opinnoissaan viivästyneisiin, koulutusta vaihtaneisiin ja opinnoissaan menestyneisiin. Tavoitteena oli tarkastella yksilöiden koulutus- ja muiden elämänvalintojen kietoutumista. (Virolainen, Vuorinen & Stenström 2009.) Myöhemmin tehtävässä tutkimuksessa on tarkoitus yhdistää rekisteriaineistoihin perustuvat tarkastelut ja koulutusjärjestelmän eri asemissa olevien haastattelut ja selvittää koulutukseen siirtymiä, opintoihin kiinnittymistä, uranäkymiä, työmarkkinoille sijoittumista ja jatkokoulutus suunnitelmia.

Keskeyttämisen monitahoinen yksilötason problematiikka ei tartu tilastoihin eikä indikaattoreihin. Jukka Vehviläinen (2008), joka on tutkinut paljon ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä, ei näe keskeyttäneitä nuoria yhtenä yhtenäisenä joukkona eikä keskeyttämistä hänen mielestään saisi koulutuspoliittisin keinoin yksipuolisesti estää. Katja Komonen (2001) tutki väitöskirjassaan ammatillisen koulutuksen keskeyttäneitä, mutta koulutuksen myöhemmin uudelleen aloittaneita nuoria. Tutkimuksessa tarkasteltiin keskeyttämisen merkitystä yksilön elämäkululle ja keskeyttämistä yhtenä valintana koulutukseen sijoittumisen polulla. Vaikka keskeyttäminen merkitsi hetkellistä väliinpuotoamista, niin toisaalta se näyttäytyi usein myönteisenä ja koulutuspolkua parempaan suuntaan vievänä ratkaisuna. Muutokset ja poikkeamat nuorten kehityksessä ja elämäkulun etenemisessä tulisikin Komosen mukaan nähdä yksilöllisinä pyrkimyksinä rakentaa rikasta elämää.

Monille postmodernin ajan nuorille vaeltava elämäntulkinta on ominaista eikä koulutuksesta irtautuminen merkitsekään välttämättä yhteiskuntapudokkuutta. Huolestuttavaa kuitenkin on, että osalle nuorista keskeyttäminen liittyy syrjäytymiskehitykseen, jossa erilaiset riskit ja elämäntulkinnan ongelmat kasautuvat. Tällöin keskeyttäminen on tämän päivän valossa kokonaisvaltainen ja moniulotteinen ilmiö ja siten moniammatillinen ja poikkihallinnollinen ongelma, jota monet tahot ratkovat yhdessä koulun kanssa. Keskeyttäminen voidaan näin nähdä nuoren kouluttamisen, työllistämisen ja hyvinvoinnin muodostamassa kokonaisuudessa osana nivelvaiheiden problematiikkaa.

Opiskelun keskeyttämisen kokemuksellisesta merkittävydestä kuten myös keskeyttämisen jäsentymisestä nuoren oman arkielämän ja elämänkulun tasolla on vain vähän tutkimustietoa (Opintojen keskeyttämisen vähentämisen... 2007). Tarvitaankin elämänkulumetodilla toteutettua tutkimusta, jolla päästään nuorten maailmaan ja arkeen, elämänkulun prosesseihin ja koulusuhteen rakentumiseen. Sitä kautta päästään myös arvioimaan koulun toimintaa sosiaalisena instituutiona ja mm. sitä, miten koulunpitoon liittyvät tekijät vaikuttavat keskeyttämiseen. Kykeneekö peruskoulu tukemaan ja ohjaamaan nuoren ammatilliseen koulutukseen suuntaavia valintoja ja onko ammatillinen koulutus valmis tarjoamaan riittävästi mielekkäitä oppimiskokemuksia, joustavia opiskelumahdollisuuksia, erilaisia oppimisympäristöjä ja kiinnittämään nuoren koulutukseen?

Vaikka toisen asteen ammatillisen koulutuksen arvostus on päässyt lukiokoulutuksen varjosta ja sen vetovoima on kohentunut huomattavasti viime vuosina, niin kouluyhteisöjen sosiaalisessa arjessa tulisi tunnistaa ne hiljaiset kipupisteet ja harmaat alueet, joissa keskeyttämisen riskit piilevät. Kouluista toiset pystyvät murtamaan nuorten alistumisen syrjäytymiselle ja saattamaan peruskoulussa heikosti menestyneet onnistuneelle opintouralle. Tämä edellyttää nuoren ja instituution välistä toimivaa ja tasa-arvoista vuorovaikutusta ja aikuistuvan nuoren asemaa yksilönä kouluyhteisön jäsenenä. Nuoren kokemusten ja toiveiden kuunteleminen oppilaitoksen opetus- ja ohjauskäytännöissä mahdollistaa sekä nuoren oman arjen tekijöiden että instituution ulkopuolella olevien ympäristötekijöiden yhteisten merkitysten ja vaikutusten tunnistamisen. Keskeyttämistä harkitsevan nuoren arjessa yhteydet esimerkiksi taloudelliseen, sosiaaliseen ja terveydelliseen hyvinvointiin ovat olennaisia tekijöitä. Keskeyttämisen ennaltaehkäisy edellyttää toisaalta nuorta rasittavien riskien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista ja toisaalta keskeyttämistä puskuroivien tekijöiden havaitsemista sekä ennakoivia toimintatapoja. Kyse on siis pitkälti instituutioiden toimintakulttuureista.

Vain harvalla opiskelijalla on tutkimusten mukaan yksi selkeä syy keskeyttämiseensä. Kyse on pikemminkin erilaisten ongelmien kasautumisesta ja negatiivisten kehien muodostumisesta. Epäonnistumiset seuraavat toisiaan, opiskelu muuttuu vastenmieliseksi, kiinnittyminen opiskeluun herpaantuu, opinnot keskeytyvät ja tapahtuu syrjäytyminen opiskeluyhteisöstä.

Todettakoon, että nuorisopoliittisessa keskustelussa (ks. esim. Suurpää 2009, 62–67) on viime aikoina havaittu tarvetta sellaisille tutkimusasetelmille, joiden turvin voitaisiin nuoren ja nuoren aikuisen elämänkulun arkea kokonaisvaltaisesti tutkien arvioida myös keskeisiä sosiaalisia instituutioita – esimerkiksi koulua – joissa nuoret ja nuoret aikuiset kasvavat ja oppivat. Kvantitatiivisesti viritettyneen syrjäytymistiedon rinnalle tarvitaan sellaisia tiedonkeruutapoja, joilla kyselyjen tai tilastojen ulkopuolelle jäävät nuorten kokemukset ja toiveet tavoitetaan. Aikuistuvan nuoren yksilön näkökulmasta voidaan lähestyä

nuorta sosiaalisen yhteisön jäsenenä ja myös erilaisten institutionaalisten järjestelmien vuorovaikutusta, joilla on suuri merkitys nuoren hyvinvoinnin kannalta.

Yhteiskunta- ja koulutuspoliittisessa keskustelussa samoin kuin monissa tutkimuksissa korostuu tarve vahvistaa tutkimuksen ja päätöksenteon välistä yhteyttä ja saada myös nuorten ääni palveluissa vahvemmin kuulumaan. Kiinnostavia laadullisen tutkimuksen kohteita ovat esimerkiksi nuorten kielteiset kokemukset instituutioissa ja palvelujärjestelmissä. Niiden kautta on mahdollista päästä reagoimaan epäkohtiin. Tutkimusta tarvitaan koulutuksen ja työn ulkopuolelle jääneistä nuorista eikä nivelvaiheen problematiikkaakaan nuorten omista kokemuksista käsin ole riittävästi tutkittu. Nuorten hyvinvointia, sosiaalisia ongelmia ja marginaaliin ajautuneiden tilanteita koskevalle tutkimukselle on kysyntää. Näihin ajankohtaisiin tutkimuksellisiin haasteisiin pyritään myös tässä tutkimuksessa vastaamaan.

3

Tutkimustehtävä ja tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimusaiheen rajaukset ja tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimuksen keskiössä on toisen asteen ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen varhainen keskeyttäminen ilmiönä, jota lähestytään laadullisesti opiskelijoiden näkökulmasta ja heitä haastatellen. Keskeyttäminen ymmärretään tutkimuksessa opiskelijan elämänsäkuun asettuvana prosessina.

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen tutkimusaiheena asettuu syrjäytymisen laajaan ja väljään viitekehykseen. Siirtymä peruskoulusta toisen asteen ammatilliseen koulutukseen ja keskeyttäminen siirtymäongelmana muodostaa keskeisen kontekstin tutkimusaiheelle. Varhainen keskeyttäminen ammatillisessa koulutuksessa rajaa aiheen erityisesti ensimmäiseen opiskeluvuoteen, mutta myöhempiä keskeyttämisä ei suljeta tarkastelun ulkopuolelle. Ensimmäinen lukukausi on keskeyttämisprosessin kriittinen vaihe. Negatiivinen keskeyttäminen eli jättäytyminen ilman muuta opiskelupaikkaa tai työpaikkaa rajaa edelleen tutkimusaihetta. Uhkana on syrjäytymisriskien kasautuminen ja ulos jääminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta.

Aineiston keruussa pyrittiin haastateltavien mutkattomaan tavoitettavuuteen ja haastattelujen toteutuksessa taloudellisuuteen. Sen vuoksi aineiston keruu kohdistettiin oppilaitoksiin, joihin on olemassa olevat yhteydet ja jotka kuuluvat Koulutuksen tutkimuslai-

toksen ja tutkijoiden tuntemiin verkostoihin. Oppilaitokset ovat Jyväskylän ammattiopisto (Jao) ja Etelä-Savon ammattiopisto (Esedu). Molemmat ovat edustavia ja monialaisia ammatillisia oppilaitoksia.

Jyväskylän ammattiopisto on Jyväskylän koulutuskuntayhtymän ylläpitämä keski-suureen kaupunkiin ja väestöpohjaan sijoittuva monialainen ammatillinen oppilaitos. Kuntayhtymällä on 6 370 opiskelijapaikkaa ammatillisessa koulutuksessa. Jyväskylän ammattiopistossa opiskelee vuosittain yli 4 000 nuorta. Viime vuosina Jyväskylän ammattiopistoon ensisijaisesti hakeneista yli tuhat on jäänyt ilman opiskelupaikkaa vuosittain. Jyväskylässä koko toisen asteen koulutus toimii samassa kuntayhtymässä. Lukiot siirtyivät kaupungin hallinnosta koulutuskuntayhtymälle elokuussa 2010. Koulutuksen tutkimuslaitoksella on oppilaitokseen pitkäaikainen ja luottamuksellinen yhteistyösuhde eri tutkimushankkeiden kautta; esimerkkeinä Taitava Keski-Suomi -hanke ja Yritysten Taitava Keski-Suomi -hanke, joissa ammatillista koulutusta on kehitetty yhdessä työelämän kanssa. Lisäksi akatemiattutkija Aini-Kristiina Jäppinen on tutkinut oppilaitoksessa keskeyttämisen vähentämisen hyviä käytänteitä (Jäppinen 2007), ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuskokeilun vaikuttavuutta (Jäppinen 2010) ja elinikäisten opinpolkusiirtymien yhteisöllistä vahvistamista (Jäppinen 2009).

Etelä-Savon ammattiopisto on Etelä-Savon Koulutus Oy:n ylläpitämä edellistä pienempään kaupunkiin ja maaseutumaisempaan väestöpohjaan sijoittuva monialainen ammatillinen oppilaitos, jossa ammatillisiin perustutkintoihin opiskeli tammikuussa 2011 runsaat 2 800 opiskelijaa. Tutkija Ilpo Kurosella on pitkäaikainen yhteistyösuhde oppilaitokseen ja hän on kerännyt aiemmin mm. väitöskirjaansa aineistoa oppilaitoksen opiskelijoita haastatteleamalla. Oppilaitoksessa on lisäksi tehty (Marjamaa 2008) tilastollinen selvitys opiskelun keskeyttämisestä vuoden 2005 tilanteen mukaan. Selvityksen mukaan opintonsa keskeytti 14 % opiskelijoista ja keskeyttäneistä 51 % oli ensimmäisen vuoden opiskelijoita.

Pääkaupunkiseudulta tai Pohjois-Suomesta oletetun kontrastin saavuttamiseksi valittava ammatillinen oppilaitos ei olisi tuottanut tutkimukselle lisäarvoa, sillä oppilaitoskulttuurit ovat kaikissa oppilaitoksissa omanlaisensa ja siten aina erilaiset. Kontekstitekijänä oppilaitoksen maantieteellisellä sijainnilla voisi olla merkityksensä, mutta laadullisessa ja näin lyhytkestoisessa tutkimuksessa ei ollut mahdollista kasvattaa mukaan otettavien oppilaitosten määrää.

Haastateltaviksi pyrittiin valitsemaan yhteensä 10–12 keskeyttämisuhan alaiseksi tunnistettua opiskelijaa, kummastakin oppilaitoksesta 5–6. Näiden lisäksi pyrittiin tavoittamaan 5–6 edellä mainituista oppilaitoksista jo opiskelunsa keskeyttänyttä tutkittavaa. Tehtävän tiedettiin olevan haastava, sillä keskeyttäneiden tavoittaminen ja varsinkin tutkimushaastatteluihin saaminen on aina epävarmaa. Mikäli tässä ei onnistuttaisi, niin vastaa-

va määrä tutkittavia valittaisiin oppilaitoksista. Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyneiden tavoittaminen kyselytutkimukseen olisi ollut vieläkin työläämpää.

Oppilaitosten opettajat ja opiskelijahuollon henkilöstö auttoivat tutkimukseen soveltuvien opiskelijoiden tunnistamisessa ja valinnassa. Tutkija muodosti tarvittavan yhteistyöverkoston molempiin oppilaitoksiin. Keskeyttämisprosessissa tai keskeyttämisuhan alla olevat opiskelijat olivat tavoitettavissa oppilaitoksessa, jossa he voivat siirtyä koulutusalalta erilaisille opinpoluille, esimerkiksi ammattistarttiin tai opiskelu- ja uravalinnan tukiprojektiin etsimään tarpeitaan vastaavia koulutusvaihtoehtoja. Opiskelijoiden haastattelut päätettiin toteuttaa yksilöhaastatteluina. Pidettiin mahdollisena, että joitakin opiskelijoiden pienryhmähaastatteluja voitaisiin tarvittaessa tehdä. Analyysivaiheessa oli tarkoitus edetä aineistolähtöisesti keskittyen kertomusten sisältöön teemoittelemalla ja mahdollisesti kategorisoimalla ja keskeyttäjäprofileja muodostamalla. (Ks. esim. Metsämuuronen 2008.)

3.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen pääkysymyksiksi muotoiltiin seuraavat:

1. Millaiseksi toisen asteen ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijat kuvaavat
 - a. perusasteen jälkeiseen koulutukseen hakeutumisen ja
 - b. opiskelun keskeyttämiseen johtavan tapahtumaketjun elämänsä elämässä?
2. Millaisia ovat opiskelijoiden keskeyttämiseen liittyvät syyt ja taustatekijät?
3. Millaisista oppilaitoksen toimintaan sisällyvistä keskeyttämistä puskuroivista tekijöistä opiskelijat kertovat?

Tutkimuksellisesti olennaista on tavoittaa keskeyttämisen uhka ja siihen liittyvä keskeyttämisen torjunta oppilaitoksen ennaltaehkäisevillä toimintatavoilla ja keskeyttämistä puskuroivilla tekijöillä. Elämänsä elämässä keräämällä on mahdollista tarkastella keskeyttämisen ajallista ja kokemuksellista kirjoa ja liikkua seuraavanlaisessa kysymyksenasettelussa. Millaisia motivoitumisongelmia, oppimis- ja opiskeluvaikeuksia tai muita syitä keskeyttämistä harkinneiden tai keskeyttäneiden kertomuksissa hahmottuu ja voidaanko keskeyttämisriskit havaita silloin kun niihin voitaisiin vielä vaikuttaa? Havaitaanko opiskelijoiden kertomuksissa keskeyttämistä puskuroivia ohjaus- ja opetussuunnitelmakäytänteitä, jotka mahdollistavat yksilölliset koulutus- ja uravalinnat? Tunnistavatko opiskelijat

oppilaitoksen toimintakulttuurissa piirteitä monipuolisten opiskelutapojen tukemisesta ja ohjauksesta oman opiskelun suunnitteluun oppimistavoitteiden saavuttamiseksi ja opiskeluun kiinnittymiseksi? Nouseeko opiskelijoiden kertomuksista merkkejä oikea-aikaisista oppimiseen ja menestymiseen vaikuttavista yksilöllisistä ja joustavista opetusjärjestelyistä?

Peruskoulun yhdeksännellä luokalla tehdään suunnitelmat koulutusala-avalinnoista ja hakutoivesijoista sekä osallistutaan yhteishakuun. Tämä vaihe on osa em. siirtymää. Miten selkeitä tai selkiintymättömiä perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen hakeutuneiden urasuunnitelmat ja alavalinnat ovat ja ovatko he saaneet niiden tekemiseen riittävästi tukea ja ohjausta esimerkiksi vanhemmiltaan? Millaisiksi he arvioivat valmiutensa tehdä koulutusala-avalintoja ja missä määrin he keskustelevat ammatinvalinnasta opiskelijatovereidensa kanssa? Millaisena opiskelijat kokevat dialogisen yhteistyön perusopetuksen opettajien kanssa yhteisvalintavaiheessa ja millaisen vaikutuksen he arvioivat sillä olleen omaan toimijuuteensa urasuunnitelmia tehdessään? Näyttävätkö nuoren vaatimaton opiskelumenestys ja heikko sitoutuminen peruskouluun seuraavan myös ammatilliseen koulutukseen? Entä millaisia ovat positiiviset sitoutumista vahvistavat tekijät?

Mediatottumukset, internet ja virtuaaliset jäsenyydet ammatinvalintoja ja työelämää koskevassa tiedonhaussa ja työelämää koskevien käsitysten muodostamisessa ovat nousseet merkittävään asemaan. Taloudellisen tiedotustoimiston tutkimuksen mukaan (Nuorten arvot ja... 2009) työelämätaitojen oppiminen koulussa liittyi nuorten mielestä lähinnä vain opinto-ohjaukseen. Eri oppiaineiden sisältöjen hyödynnettävyys työelämässä on keskeinen kehittämiskohde. Väärälle alalle ajautuminen oli työelämää koskevista huolista nuorten mielestä suurin, samoin kuin huoli oman alan löytymisestä. Päätyminen alalle, jonka työmahdollisuudet ovat tulevaisuudessa huonot, huolestutti nuoria. Onkin aiheellista kysyä, miten internet näyttäytyy nuoren peruskoulun jälkeistä jatko-opiskelua koskevassa suunnittelussa, ammatilliseen koulutukseen sitoutumisessa ja valitun alan opiskeluun kiinnittymisessä. Arvioivatko opiskelijat keskeyttämisen syitä esittäessään työllisyystilannetta yleisesti tai alakohtaisesti?

3.3 Tutkimuksen lähestymistapa

Tutkimusaihe ja tutkimuksen toteuttaminen määrittivät laadulliseksi prosessiksi (ks. esim. Alasuutari 2007), jossa toisen asteen ammatillisen koulutuksen keskeyttämisilmiötä lähestytään opiskelijoiden yksilöllisestä näkökulmasta elämäntietä lähestymistapaa soveltaen. Edellä kuvattua siirtymää tarkastellaan takautuvasti (retrospektiivisesti) pitkittäisenä prosessina ja katsotaan sitä osana nuoren elämäntietä. Opiskelijoita haastatteleamalla (puolistrukturoitu teemahaastattelu) päästään parhaiten kiinni keskeyttämiseen prosessina, erilaisiin keskeyttämiskokemuksiin ja keskeyttämiseen annettuihin merkityksiin sekä

keskeyttämisen taustalla oleviin eri syiden yhdistelmiin, jotka ovat alkaneet kasautua jo peruskoulussa. Sellaisia syitä voivat olla esim. ammatista ja alasta johtuvat syyt, työhön sosiaalistumisen ongelmat, opiskelun sujumiseen ja oppilaitoksessa kanssakäymiseen liittyvät vaikeudet, oppilaitoksesta työelämään siirtymän hankaluudet, elämänhallinnassa olevat tekijät jne.

Keskeyttämistä lähestytään siis prosessina eikä poikkileikkauksena. Keskeyttämistä tutkitaan myös nivelvaiheen siirtymäongelmana ja syrjäytymisriskinä, jännitteinä yksilön ja instituution välisessä suhteessa sekä yksilön kokemuksina opinpolkujen variaatioissa.

Elämänkulku-lähestymistavan varmistamiseksi samat haastateltaviksi valitut opiskelijat kuvaavat takautuvasti kokemuksiaan nivelvaiheesta sekä peruskoulun päättövaiheessa että toisen asteen ammatillisen koulutuksen ensimmäiseltä lukuvuodelta ja tapauksesta riippuen myös myöhemmiltä. Toinen vaihtoehto olisi ollut valita haastateltavat erikseen peruskoulun puolelta ja ammatillisesta koulutuksesta, mutta tällöin jatkuvuus elämänkulun tarkastelusta olisi katkennut. Koska tutkimus on laadullinen, niin tyypillistä on, että kysymyksenasettelu ja rajaukset voivat osittain muuttua ja täsmentyä vielä prosessin edetessä. Tutkittavat voivat tuoda esiin sellaisia seikkoja, joita ei etukäteen tiedetä. Sen vuoksi asetelman muotoiluun jätettiin tässäkin tietty liikkumavara ja avoimuutta myös haastatteluihin.

3.4 Teemaluettelo ja aihealueet

Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa tutkimuskysymyksiä lähestyttiin takautuvasti (retrospektiivisesti) seuraavien teemojen ja aihealueiden kautta.

Peruskoulun päättövaiheessa:

- perusasteen jälkeiseen koulutukseen hakeutuminen ja sitä edeltävät suunnitelmat
- urasuunnitelmien ja alavalintojen selkeys, valmiudet niihin, tuen saanti vanhemmilta, keskustelut kavereiden kanssa, median, internetin ja virtuaalisten jäsenyyksien hyödyntäminen tiedonhaussa
- yhteistyö oppilaanohjaajan ja opettajien kanssa yhteisvalintavaiheessa
- sitoutuminen peruskouluun, motivaatio, opiskelumenestys, koulusuhde
- parhaat ja kielteisimmät koulukokemukset
- vaikeimmat oppiaineet
- suhtautuminen vaikeuksiin
- käsitys työllisyydestä ja halutulle alalle sijoittumisesta, varmuus oman alan löytymisestä.

Ammatillisen koulutuksen alettua:

- ammatilliseen koulutukseen kiinnittyminen, motivaatio, oppimis- ja opiskeluvaikeudet, tietojen ja perusvalmiuksien riittävyys
- keskeyttämisaikat ja keiden kanssa niitä jaetaan
- keskeyttämisen syyt ja taustatekijät
- käsitys oppilaitoksen keskeyttämistä puskuroivista tekijöistä, ohjaus ja opetussuunnitelmakäytänteet, yksilölliset koulutusala- ja uravalintamahdollisuudet, opiskelumenetelmät, työpainotteisuus, joustavuus opetusjärjestelyissä.

3.5 Haastatteluaineiston hankinta ja tutkittavien heterogeenisuus

Tutkimuksen aineiston muodostavat 15 itä- ja keskisuomalaisen 17–25-vuotiaan nuoren teemahaastatteluissa kootut kertomukset ammatillisen koulutuksen keskeyttämisestä. Haastatelluista yhdeksän (9) oli naisia ja kuusi (6) miehiä. Kahdeksan haastattelua tein oppilaitoksessa, jossa tutkittava opiskeli tai oli aiemmin opiskellut. Kaikki eivät olleet enää kirjoilla oppilaitoksessa. Kolme haastattelua tein nuorten työpajalla ja yhden puhelimesta tutkijan työpaikalta haastateltavan ollessa kotonaan. Kolmea nuorta haastattelin työhuoneestani myös puhelimesta, mutta yhteydenotossa sovittuun haastatteluun kyseiset nuoret eivät saapuneet siihen oppilaitokseen, jossa eivät olleet enää kirjoilla. Lyhyissä keskeyttämisissä ja niiden taustoja koskeneissa haastatteluissa saatua tietoa on kuitenkin hyödynnetty aineiston analysoinnissa.

Haastateltavien löytyminen ja tavoittaminen oli varsin haasteellista. Otin yhteyttä kahteen edellä mainittuun ammattiopistoon. Pyysin tutkimusluvat niiden rehtoreilta ja lähestyin sen jälkeen opiskelijahuollon henkilöstöä sähköpostein ja kävin myös paikan päällä esittelemässä tutkimusprojektia. Kuraattorit ja opinto-ohjaajat tiedustelivat tutkimukseen halukkaita haastateltaviksi, kysyivät heidän suostumustaan yhteystietojen antamiseen tutkijalle ja välittivät tiedot tutkijalle sähköpostilla tai puhelimitse. Tutkijana otin nuoriin yhteyden, kerroin tutkimuksen tarkoituksesta ja pääteemoista, kysyin halukkuutta haastatteluun, kirjasin joitakin taustatietoja ja faktoja keskeyttämisistä ja sovin tapaamisesta varsinaista haastattelua varten yhdessä määriteltyyn paikkaan. Haastattelut on tehty kevään ja alkukesän aikana vuonna 2010, lukuun ottamatta puhelinhaastattelua, joka tehtiin lokakuun alkupuolella 2010.

Kaikki haastatellut nuoret tulivat mielellään mukaan ja suhtautuivat asiallisesti tutkimukseen. Selostin heille jo yhteydenotossa tutkimuksen tarkoitusta ja pääteemoja. Ker-tasin niitä vielä haastattelutilanteen alussa. Kaikki haastattelut nauhoitettiin eikä kukaan pitänyt sitä kiusallisena. Nauhoitukset olivat teknisesti onnistuneita ja niistä oli helppo purkaa haastattelut yksilökohtaisiksi litteraatioiksi. Nauhoitusten purkamiset teki tutkija itse. Haastattelujen pituus vaihteli tunnista puoleentoista tuntiin.

Haastattelut etenivät teemahaastattelun periaatteita noudattaen. Niissä pyrittiin vapaa-muotoisuuteen ja omaehtoisuuteen, vaikka tutkija pyysikin tarkennuksia keskeisiin teemoihin. Teemat oli etukäteen määritelty tutkimustehtävän kannalta olennaisiin asioihin. Kysymysten muoto ja järjestys vaihtelivat haastateltavan ja haastattelun kulun mukaan. Tutkittavien kerronta oli haastattelijan ohjaamaa, koska teemojen avulla näytti olevan helpompaa ja luontevampaa valottaa omia kokemuksia koulu-urasta, koulusuhteesta ja keskeyttämisilmiöstä. Omaan elämään vaikuttaneista asioista ja ratkaisuista kertominen vaihteli oman tulkinnan ja subjektiivisen painotuksen suhteen. Toiset evaluoivat ja reflektoivat enemmän, toiset taas saattoivat käydä läpi elämänsä vaiheita enemmän tapahtumina ja toteamuksina. Kaikille annettiin mahdollisuus kertoa siitä, millaisena kukin itse oli keskeyttämiset kokenut. Joillekin se oli vain pieni asia, mutta jotkut pohtivat sen merkitystä syvällisemmin.

Haastateltujen joukko on heterogeeninen. Tutkittavat olivat keskeyttäneet opiskelunsa yhteensä 31 kertaa. Keskeyttämisistä 26 oli tapahtunut ammatillisesta koulutuksesta, kolme (3) lukiosta ja kaksi (2) talouskoulusta. Kuusi (6) haastateltavaa oli keskeyttänyt opiskelunsa kerran, neljä (4) haastateltavaa kahdesti, kolme (3) haastateltavaa kolmesti ja kaksi (2) haastateltavaa neljästi.

Varsinaiseen haastatteluun saapumatta jättäneet nuoret muodostavat mielenkiintoisen kategorian tutkimuksen kohderyhmässä. Kyseessä on nuorimmat haastateltavat, 18–19-vuotiaat. Kaikilla oli kuitenkin jo 2–3 keskeytystä ammatillisesta koulutuksesta. Uuden koulutusalan etsiminen oli kaikilla kolmella ajankohtainen. Kaksi oli jo hakenut yhteishaussa. Toinen heistä oli kutsuttu pääsykokeeseen. Yksi oli työttömänä, mutta hänkin ilmaisi halukkuutensa hakea myöhemmin uudelleen ammatilliseen koulutukseen.

Kolmikolle oli leimallista se, että jokainen sopi henkilökohtaisesti puhelinkeskustelussa tutkijan kanssa tapaamisesta tiettyyn paikkaan ja tiettyinä aikoina tutkimushaastattelun suorittamiseksi. Nuoret eivät tietävästi tunteneet toisiaan tai ainakaan tienneet toistensa haastatteluista. Tutkija muistutti vielä edellisenä päivänä tekstiviestillä sovitusta haastattelusta. Kukaan kolmesta ei kuitenkaan saapunut paikalle, ei vastannut puhelimeen eikä tekstiviestiin.

Liittykö ilmiö laajempaan sitoutumisen ongelmaan? Kun jotain sovitaan, niin se muuttuu velvollisuudeksi, josta ei kuitenkaan kyetä ottamaan vastuuta. Vastuunotto voidaan helposti sivuuttaa väistämällä koko tilanne. Velvollisuudentunto häviää. Koulutuksen ja työn ulkopuolella ollessa päivärytmi ja kiinnostuksen kohteet voivat olennaisesti muuttua. Toisaalta nuoret voivat kokea tilanteensa ahdistavana tai tuntea syyllisyyttä kun siirtyminen jatkokoulutukseen ja kiinnittyminen opiskeluun on pitkittynyt ja mutkistunut. Kokemuksia voi olla vaikea reflektoida ja jäsentää, toisin kuin jo 20 ikävuoden ylittäneillä. Samanlaisia havaintoja ja arvioita esittivät työpajan ohjaajat kokemuksistaan nuorten kanssa.

Varsinaiseen haastatteluun osallistuneet olivat 17–25-vuotiaita. Tosin ainut aikuisuuden siirtymässä ollut 17-vuotias oli helppo tavoittaa työpajalta, josta poissaolot pitää selvittää eikä sinne tarvinnut tulla omalla ajalla. Haastattelu sovittiin ohjaajan läsnä ollessa ja tehtiin työvuoron puitteissa.

Peruskoulun päättymisestä kaksi vuotta oli kahdella, kolme vuotta kahdella, neljä vuotta kahdella, viisi vuotta kolmella, kuusi vuotta kolmella, seitsemän vuotta yhdellä, kahdeksan vuotta yhdellä ja yhdeksän vuotta yhdellä haastateltavalla. Ammatillisen peruskoulutuksen loppuun asti oli suorittanut kaksi nuorta, toinen viisi vuotta peruskoulun päättymisestä ja toinen yhdeksän vuotta peruskoulun päättymisestä. Molemmilla oli ilmeinen keskeyttämisuhka päällä opiskelun aikana ja molemmat tarvitsivat umpikujan välttämiseksi tehostettua tukea ja ohjausta projektista, joka keskittyi vaikeutuneen ja pitkittyneen opiskelun auttamiseen tutkinnon läpäisemiseksi. Toinen käytti tutkinnon suorittamiseen viisi vuotta, jona aikana hänellä oli muutaman kuukauden keskeytys masennuksen vuoksi. Toinen käytti tutkintonsa suorittamiseen neljä ja puoli vuotta, vaikka sai lukiossa suorittamistaan kursseista hyväksi lukuja.

Lukiota oli käynyt kolme tutkittavaa. Yksi heistä kävi lukiota runsaat kolme vuotta ennen keskeyttämistään, toinen kaksi ja puoli vuotta ja kolmaskin puolitoista vuotta. Kaksi oli jättänyt lukion lopullisesti. Yksi piti pienenä mahdollisuutena jatkaa kesken jättämänsä lukion opinnot joskus päätökseen.

Ammatillisen koulutuksen kaikki kahdeksan koulutusala olivat edustettuina aineistossa. Myös eri tutkintonimikkeet tulivat monipuolisesti esille keskeyttämisten yhteydessä.

Tarkastelin haastatteluaineiston avulla tutkittavien heterogeenisuutta myös sen suhteen, millainen kotitausta heillä oli, millaista erityistukea he olivat saaneet perusopetuksessa tai peruskoulun jälkeen, millaisia oppimista ja koulunkäyntiä tai opiskelua haittaavia sairauksia tai muita tekijöitä heillä oli, millaisissa nivelvaiheen koulutusvalikkoon kuuluvissa vaihtoehdoissa he olivat opiskelleet ja millaiset haittaavat tekijät liittyivät heidän elämänhallintaansa.

Usealla tutkittavalla oli kotona elämää haittaavia perheenjäsenten välisiä ihmissuhdeongelmia ja erimielisyyksiä tai vanhempien välisiä parisuhdeongelmia. Lisäksi kolme kertoi olevansa isättömiä. Yksi heistä ei tiennyt biologista isäänsä, yhden isä oli tehnyt itsemurhan ja yhden isä oli kuollut äkillisesti edenneeseen syöpään. Kolme kertoi vanhempiensa eronneen. Yksi heistä koki vanhempiensa eron jo kaksi ja puoli -vuotiaana ja sai myöhemmin isäpuolen. Yksi koki isänsä itsemurhayrityksen vanhempiensa erottua.

Kaksi tutkittavaa oli käynyt erityiskoulua kahdeksan vuotta käytyään sitä ennen perusopetuksen ensimmäisen vuoden normaalikoulussa. Toisella kaikki aineet oli mukautettu oppimisvaikeuksien ja hahmottamishäiriöiden vuoksi. Yksi oli ollut perusopetuksen erityisluokalla ADHD:n ja käyttäytymishäiriöiden vuoksi vuosiluokat 5–9 ja asunut sen jälkeen nuorisokodissa vuoden. Yksi oli osallistunut aika ajoin osittaiseen erityisopetuk-

seen ja käynyt sairaalakoulua vuosiluokat 8–9. Yksi oli käynyt erityisopetuksessa käsialan vuoksi. Yksi oli asunut perhekodissa vuosiluokat 6–9. Useat olivat saaneet tukiopetusta matematiikassa, äidinkielessä tai englannin kielessä.

Lääkityksen ja avohoitosuhteen vaatimasta masennuksesta, uupumuksesta ja stressistä kertoi kuusi tutkittavaa. ADHD ja sen vaatima lääkitys oli kolmella. Kahdella heistä oli keskittymisongelmia ja yhdellä aggressiivisuutta. Kahdella tutkittavalla oli astma, yhdellä syömishäiriö ja yhdellä väsymystä ja hitautta aiheuttava fysiologinen sairaus. Neljää tutkittavaa oli kiusattu peruskoulussa pitkään ja yhtä heistä lisäksi ammatillisessa koulutuksessa.

Kuntoutustuella, kuntouttavassa työtoiminnassa tai ammatillisessa kuntoutuksessa oli ollut aiemmin tai oli haastatteluhetkellä viisi tutkittavaa. Nivelvaiheen koulutusvalikon sisältämistä vaihtoehdoista yksi oli käynyt kymppiluokan perusopetuksen lisäopetukseen, kaksi oli käynyt talouskoulu kympin (TK10) ja yksi oli käynyt talouskoulua kahteen otteeseen. Yksi oli käynyt Uuden mahdollisuuden koulua (UMK) vuoden ja yksi Ammattistarttia puoli vuotta. Yksi oli käynyt vuoden mielenterveyskuntoutujille tarkoitettua ammatillisiin opintoihin valmentavaa koulutusta.

Viisi tutkittavaa kertoi ongelmalliseksi muodostuneesta huumeiden ja päihteiden käytöstä. Yksi oli vieroitushoidossa ja yksi oli ollut katkaisuhoidossa. Yksi tutkittava oli kärsinyt lyhyen vankilatuomion ja haastatteluhetkellä hänellä oli päällä kolme ehdonalaista.

3.6 Haastatteluaineiston analysointi

Tutkimuksessa nuorten aikuisten keskeyttämiskertomuksia tarkastellaan subjektiivisina. Painopiste on eletyssä ja erityisesti koetussa elämässä, jolloin tutkittavien omat käsitykset ja merkityksenannot korostuvat. Analyttisena tapana tukeudutaan ennen muuta narratiivien analyysiin. Joitakin havaintoja kertomuksista esitettiin jo edellisessä luvussa, mutta yksilöiden kertomusten avulla pyritään pääsemään kiinni tutkittavaan ilmiöön ja etenemään yleisemmälle tasolle. Kertomuksista nostetaan esiin tutkimustehtävän kannalta keskeisiä teemoja. Kertomusten lähiluvussa etsittiin yhteisiä ja erottelevia piirteitä. Lähiluku osoitti pian, ettei pienestä ja heterogeenisesta aineistosta ollut perusteltua muodostaa kategorioita tai tyyppejä keskeyttämisen näkökulmasta vaikka suunnitteluvaiheessa niin vielä oletettiin. Esimerkiksi Komonen (2001) konstruoi väitöstutkimuksessaan isommasa aineistosta kolme keskeyttämisen prosessia: keskeyttäminen valinnan ja valikoinnin ongelmana, keskeyttäminen elämän kriisiytymisenä ja keskeyttäminen oppilaan ja koulun välisenä yhteentörmäyksenä. Tässä tutkimuksessa keskeyttämiset päätettiin esittää case-kohtaisesti ryhmiteltyinä väljästi viiteen eri ryhmään. Tapauksilla kussakin ryhmässä oli yhteisiä piirteitä ja sisällöllistä samankaltaisuutta keskiöön nostetun teeman suhteen, minkä mukaan ryhmät myös otsikoitiin, kuten luvussa neljä ilmenee.

Analyysissä kertomuksia luettiin elämänkulun näkökulmasta. Haastateltavien puhetta on esitetty alkuperäisessä muodossa ja riittävän pitkinä otteina, jotta tapahtumaketjut ja elämänkulun ajassa etenevä prosessiluonne tulisivat esille. Haastattelun kulku tutkijan ja haastateltavan välisenä dialogina näyttäytyy myös tarinoissa. Vaikka painopiste onkin menneiden kokemusten tarkastelussa, niin haastateltavien pyrkimyksiä, odotuksia ja suunnitelmia myös jatkossa kuvataan.

Olen samaa mieltä Komosen (2001, 94) kanssa siitä, että opiskelun keskeyttäminen käsitteenä ei sovellu hyvin keskeyttäjien elämäntilanteen kuvaamiseen, koska elämäntilannetta tarkastellaan ja arvioidaan vain keskeytetyn koulutuksen kannalta. Keskeyttäjän elämäntilanteeseen sisältyy toki paljon muutakin, jossa keskeyttäjä on osallisena ja hänen toimijuutensa voi olla myös vahva. Keskeyttämisen merkityksellisyys avautuu parhaiten suhteessa aikaisempaan elämänhistoriaan ja myös tulevaisuuden odotuksiin. Näin elämänkulun näkökulma tuottaa poikkileikkausta monipuolisemman ja runsaamman kokonaiskuvan keskeyttämisestä.

Vaikka yhteiskuntaan kiinnittymisen ja aikuistumisen kulttuuriset käsikirjoitukset ja toimintamallit pyrkivätkin ohjaamaan nuorten elämänkulkua, niin siitä huolimatta monet nuoret tekevät omia valintojaan ja jättävät noudattamatta moraalisia ihannekuvia. Suomalaisnuorten koulutususkko on vahva, mutta koulutukseen osallistuminen ei kaikille nuorille ole itsestään selvyyttä. Nuoret rakentavat elämänstrategioitaan usein ihan omien käsikirjoitustensa mukaan.

Luvussa neljä esitetään lainauksia haastateltujen puheesta. Toistot ovat paikoin tarkkojakin, koska kertojat ovat äänessä usein elävästi, analyttisesti ja reflektoiden. Kertojat pääsevät esiin arvioivina ja tuntevina, jolloin kertomuksesta tulee kiinnostavampi kuin tapahtumaketjuista. Myös kerronnan tavat tulevat esiin. Tarinoiden muodossa tuotettua tietoa voidaan kritisoida siitä, että kerronnassa on mahdollista välttää negatiivisia asioita ja kääntää asioita myönteisempään muotoon. Ihmisillä saattaa olla tarve kertoa asioistaan parhain päin, jolloin kertomukset antavat vaikutelman selviytymistarinoista. Luvussa neljä on pyritty luomaan kuva nuorten aikuisten elämästä heidän kertomansa perusteella ja siten saamaan esiin kustakin tutkittavasta oma ja samalla yksilön itsensä näköinen kertomus. Olen karsinut haastateltujen tunnistetietoja ja antanut kaikille peitenimet. Niiden antaminen päähenkilöille tekee kertomuksista inhimillisemmän ja todellisemman suhteessa kertojaan ja hänen elämäntilanteeseen kuin kirjain- tai numerokoodien käyttö.

4

Tutkimustulokset

Väitöstutkimuksessani (Kuronen 2010) muodostin kategorioita nuorten aikuisten peruskoulun aikaisesta koulusuhteesta. Tutkittavat olivat kertoneet itse itsensä ala-asteella leimautuneiksi jännittäjiksi tai levottomiksi, kiusatuiksi ja yläasteella kyllästyneiksi luovuttajiksi tai suorittajiksi. Tässä tutkimuksessa kertojien peruskoulusuhdetta koskevista kuvauksista oli helposti tunnistettavissa sekä ala-asteella leimautuneita, kiusattuja että yläasteella kyllästyneitä. Muodostin väitöstutkimuksessani lisäksi peruskoulussa kielteiseen koulusuhteeseen joutuneiden nuorten aikuisten elämänculusta peruskoulun jälkeen kaksi kategoriaa, edistyvät ja epävakaat elämänculut. Tässä tutkimuksessa en määritellyt elämänculkuja niin systemaattisesti, mutta kahdestatoista kerrotusta elämänculusta arvioin kolme edistyviksi ja yhdeksän epävakaiksi.

Kunkin tutkittavan koulutusuraa kuvataan ja analysoidaan prosessina elämänculussa. Tulkintakehys rakentuu tutkimuksen pääkysymysten mukaisista teemoista, jotka ovat seuraavat:

- peruskoulun jälkeiseen koulutukseen hakeutuminen
- keskeyttämistä ennakoivat tapahtumat
- syyt, seuraukset ja keskeyttämiseen liittyvien tekijöiden keriytyvät summat
- keskeyttämistä puskuroivat tekijät oppilaitoksissa.

Tulokset esitetään erilaisten tapausesimerkkien avulla, niitä ryhmitellen, kuvaten, analysoiden ja tulkiten.

Keskeyttäneitä oli varsin vaikea nimetä erilaisiin kategorioihin tai ryhmiin. He eivät olleet yhtenäinen ryhmä ja monen kohdalla keskeyttämisten syitä ja seurauksia oli lähes mahdotonta erottaa. Osa syistä oli yksiselitteisiä, mutta monilla keskeyttämisten taustalle muodostui kompleksisia ongelmakimppuja. Poikkileikkaus keskeyttämisten syistä antaa-kin epätarkan tiedon. Kun keskeyttämisen jälkeen on käytävä kirjaamassa oppilaitoksessa jokin syy, niin se voi olla varsin epätarkka jos kirjaamishetkellä on elämänhallinnan ongelmia tai ajatukset ovat jo etäällä koulusta tai opiskelusta.

Ryhmittelin keskeyttämiset viiteen erilaiseen ryhmään:

- keskeyttämiskiarteeseen ajautuneet
- masennus vei voimat
- tutkintoon tehokeinoin sinnitelleet
- oppilaitoksen aloitteesta keskeyttäneet
- väärän alavalinnan tehneet.

4.1 Keskeyttämiskiarteeseen ajautuneet

Neljän kertojan kohdalla voi puhua koulutusuraa leimaavasta keskeyttämiskiarteestä. Minna ja Alice olivat keskeyttäneet peruskoulun jälkeiset opintonsa neljä kertaa, Make ja Päikki kolme kertaa.

Minnan tarina

Minnan kertomus on esimerkki ratkaisematta jääneiden ongelmien kasautumisesta ja sitä seuranneista kiinnittymisvaikeuksista peruskoulun jälkeiseen koulutukseen. Peruskoulu-suhteessa oli kertynyt kielteisiä kokemuksia ja epäonnistumisia, joiden kehää oli vaikea katkaista myöhemmin. Jo varhain elämäkulussa ilmenneet riskit kasvoivat ja käänsivät kehityskulun epäsuotuisaan suuntaan. Peruskoulun päättymisestä oli kuusi vuotta, mutta neljä kertaa aloitetut opinnot olivat kaikki keskeytyneet erilaisten syy-yhdistelmien rasittamana.

Vanhemmat erosivat Minnan ollessa kaksi ja puolivuotias. Välit isään jäivät vähäisiksi ja katkesivat myöhemmin kokonaan. Äiti pysyi läheisenä ja perheeseen tuli myöhemmin isäpuoli. Ala-aste alkoi kaupungin keskuskoulussa, mutta vaihtui maaseudulle muuton vuoksi viitosluokalla alle sadan oppilaan kyläkouluun. Isossa ryhmässä ilmeni rauhatto-muutta ja keskittymisvaikeuksia. Aavisteltiin ADHD:tä, mutta sitä ei testattu. Kiusaaminen alkoi ja Minna suljettiin ryhmästä silmälasien vuoksi. Kiusaaminen aiheutti runsaasti poissaoloja.

Yläasteelle siirtyessä koulu vaihtui toistamiseen. Keskittymisongelmiin kiinnitettiin huomiota ja Minna siirrettiin erityisopetukseen pienryhmään, josta oli apua oppimisessa. Seitsemäs luokka menikin hyvin keskiarvon ollessa yhdeksän tasolla. Kahdeksannella alkoi paha kiusaaminen, joka laukaisi syömishäiriön. Minna joutui kahden vuoden ajaksi nuoriso-osastolle keskussairaalaan ja sairaalakouluun. Välillä hän yritti paluuta omaan kouluun, mutta se onnistui vasta yhdeksännen luokan lopulla. Sairaalassa hän opetteli syömistavat uudelleen. Oireet tahtovat uusiutua stressitilanteissa edelleen, mutta viime vuodet hän on pärjännyt ilman lääkkeitä ja terapiaa. Hän pystyi keskittymään, mutta keskiarvot putosivat reilusti. Peruskoulu päättyi 6,9 keskiarvoon. Minna identifioi itsensä tekijätyypiksi. Vaikeuksia tuottivat matemaattiset aineet.

Peruskoulun jälkeiseen koulutukseen Minna yritti yhteishaussa. Hän teki haut sosiaali- ja terveystieteille, merkonomiksi ja kosmetologiksi tässä järjestyksessä, mutta ei päässyt mihinkään. Merkonomi oli äidin toive. Erityisopettaja ehdotti lähtöä erityisammattioppilaitokseen kymppiluokalle. Hän kävikin vuoden koulua tarkoituksenaan korottaa numeroita ja edistääkseen pääsyä ammatilliseen koulutukseen seuraavassa yhteishaussa. Numerot eivät nousseet, sillä kavereiden kanssa riitti meno, oli keskittymisvaikeuksia, levottomuutta ja juopottelua. Parhaalla kaverilla oli myös ADHD. Ryyppyputken vuoksi Minna joutui ensimmäiseen katkaisuhuoltoon.

Kymppiluokan keväällä hän haki yhteishaussa sähköalalle ja toistamiseen merkonomin tutkintoon. Hän pääsi koulutukseen, jonka kolmelle eri linjalle johtavista perusopinnoista kaikista kolmesta jaksosta tuli suoritua päästäkseen jatkamaan sähköalan opintoja. Kolmen kuukauden aikana kahdesta jaksosta hän suoritui, mutta yksi tuli hylätyksi. Lisäksi poissaolot ja juopottelu häiritsivät opiskelua. Mahdollisuudet sähköpuolen opintoihin menivät ja Minna lopetti opiskelun.

Jatkossa hänet ohjattiin erityisammattioppilaitokseen elektroniikka-asentajaryhmään, jossa hän kävi puolitoista vuotta koulua kohtalaisella menestyksellä. Hän koki saaneensa ohjausta, tukea ja kannustusta opiskelussaan. Poikaystävä opiskeli saman koulun eri linjalla ja pari asui yhdessä. Kun suhde meni poikki, niin Minna masentui ja kärsi unettomuudesta. Myös syömishäiriön oireet uusiutuivat. Hän sai hoidoksi lääkkeitä ja oli avohoitosuhteessa. Minna päätti lopettaa koulun.

Vuoden vaihteessa päättynyttä opiskelua seurasi puoli vuotta joutenoloa. Hän yritti toipua masennuksesta ja juopotteli. Hän asui veljensä kanssa kotitalossa äidin asuessa muualla. Mitään tukia hän ei saanut. Kaverit antoivat rahaa viinaan ja muuhunkin. Elämä oli sangen epämääräistä ja elämänhallinnassa oli vaikeuksia. Minna joutui tekemään pakkohaun, vaikka mikään ei kiinnostanut ja hän jaksoi huonosti. Hän haki yhteishaussa puhdistuspalvelualan perustutkintoon, pääsi sinne ja kävi koulua syyslukukauden. Ala ei tuntunut lainkaan omalta tai kiinnostavalta eikä hän sopeutunut koulun sääntöihin.

Minna lopetti opiskelun nyt jo kolmannen kerran. Oppilaitos suositti eroamista suoraan. Kiinnittymisongelmat koulutukseen seurasivat häntä kymppiluokalta lähtien.

Seurasi jälleen joutenoloa puoli vuotta. Minnan ollessa nyt täysi-ikäinen, hän muutti yksin asumaan ja sai sosiaalitoimistosta toimeentulotukea. Kevään yhteishaussa hän ei hakenut mihinkään. Elämä oli epämääräistä ja sitä leimasi juopottelu. Hän oli luisunut alamäkeen ja syrjäytymisriskit olivat ilmeiset.

Loppukesästä Minna pääsi ensimmäistä kertaa työharjoitteluun Reilun kaupan myyjäksi. Puoli vuotta sujui kohtalaisen hyvin, työ tuotti tyydytystä ja ansaittu päiväraha oli toimeentulotukea suurempi. Kauppa oli kuitenkin lopetusuhan alla ja sen vuoksi työ sopimusta ei enää uusittu, vaikka sitä oli alun perin tarkoitus jatkaa. Minna oli nyt työtön.

Työtä ei kolmen kuukauden haeskelusta huolimatta kotikaupungista löytynyt. Minnalla oli puolen vuoden työkokemus myyjänä, joten hän sopi puhelimitse työpaikasta Siwa lähikauppaan toiseen kaupunkiin. Hän hankki asunnon uudelta työpaikkakunnalta ja muutti sinne, mutta yllättäen kauppa ei tarvinnutkaan uutta työntekijää. Minna oli taas työtön koko kevään ja kesän työpaikkaa etsien ja toimeentulotuella eläen. Kevään yhteishaussa hän pyrki jälleen merkonomiopintoihin äidin painostuksesta ja tulikin hyväksytyksi täysin vieraalla paikkakunnalla olevaan oppilaitokseen.

Kesäaikaan Minna oli tavannut kavereita, joille oli selvinnyt että hän tykkää asettaa kukkia. Kaverit ehdottivat hakua puutarha-alan koulutukseen ja neuvoivat oppilaitoksenkin. Minna soitti ja sai paikan puutarhatalouden perustutkintoon kun ryhmässä oli vapaita paikkoja. Hän hylkäsi saamansa paikan merkonomiopinnoissa. Seurasi taas muutto uuteen kaupunkiin ja oppilaitoksen asuntolaan. Muutto oli suuri muutos ja asuminen etäällä keskustasta tuntui oudolta.

Opiskelu alkoi sujua, kurseja meni läpi ja perustaitoja alkoi karttua. Rästejä ei juuri kertynyt. Minna asui viisi vuotta nuoremman kaverinsa kanssa samassa huoneistossa. Hän kuitenkin riitaantui eri linjalla opiskelleen asuinkumppaninsa kanssa ja tämä päätti kostaa kiusaamalla. Keväällä kiusaaminen oli edennyt niin pahaksi, että Minna masentui. Hän yritti käydä koulua, mutta tilanne paheni. Terveystieteiltä ja kuraattorilta hän koki saaneensa tukea. Koulu yritti sovittelua, mutta Minna ei pystynyt yhteiseen tapaamiseen kiusaajansa kanssa. Oppilaitos ehdotti kuraattorin ja terveydenhoitajan toimesta puolen vuoden keskeytystä sairasloman takia ja sen jälkeen voisi jatkaa opiskelua. Minna ei sairasloman takia päässyt myöskään kesän työharjoitteluun. Minnan mielestä oppilaitoksen olisi pitänyt erottaa kiusaaja, mutta opettajat eivät oikein tilanteesta tienneet kun kiusaaja opiskeli eri linjalla. Kun Minna ei saanut mielestään riittävästi apua, hän päätti lopettaa opiskelun, mutta jäi vielä kirjoille oppilaitokseen.

Minna palasi kotikaupunkiinsa yksin asumaan ja työttömäksi. Hän otti yhteyttä sisäläiseen aikuisoppilaitokseen ja neuvotteli aikuisryhmään siirtymisestä suorittaakseen puutarhurin perustutkinnon loppuun. Hän sai ohjeeksi tehdä loppuun ensimmäisen

opiskeluvuoden rästiin jääneet opinnot siinä oppilaitoksessa, missä opinnot keskeytyivät. Tämän jälkeen hän sai hyväksi luvut ja voisi jatkaa opiskelua. Hän ei ollut saanut vielä vastausta rästien suorittamisesta. Minna toivoi, että tentit lähetettäisiin hänen kotikaupunkinsa oppilaitokseen, jossa hän voisi käydä ne suorittamassa. Hän epäili kuitenkin oppilaitoksen reaktiota ehdotukseen.

Minna oli 22-vuotias ja työkokemusta hänellä oli ainoastaan puoli vuotta kaupan myyjänä. Ammattiosaamisen hankkiminen oli pitkittynyt. Opiskelua oli kertynyt vaihtelevia jaksoja eri linjoilla kymppiluokka mukaan lukien yhteensä runsaat neljä vuotta. Ensimmäistä kertaa hän koki löytäneensä oman alansa, joka kiinnosti ja jossa hän tunsu menestyvänsä opinnoissa. Hän ei pystynyt paljoa keskittymään lukemiseen, mutta hän oppi muistamalla tunnilta asioita ja käytännön harjoitteet sujuivat myös hyvin. Asiakaspalvelu ja myyntityö kiinnostivat häntä. Opiskelu olisi jatkunut ilmeisen suotuisasti, mutta kiusaaminen katkaisi myönteiseltä vaikuttaneen käänteen, jossa oma toimijuus osoitti vahvistumisen merkkejä.

Minnalla oli aiempaa parempia kavereita ja hän oli ollut juopottelematta koko lukuvuoden. Hän oli itse päättänyt raitistua ja korjata elämänsä suunnan. Hän ei kuitenkaan tarvinnut vieroitusta eikä kokenut riippuvuutta alkoholista. Krapulat olivat alkaneet tuntua pahalta. Hän kertoi myös tervehenkisistä harrastuksista ja myönteisesti alkaneesta uudesta parisuhteesta.

Minna laskeskeli opiskelun vievän vielä puolitoista vuotta jos hän pääsisi aikuislinjalle jatkamaan keskeytyneitä opintojaan. Hän korosti, ettei nyt ollut kyse opiskelun lopettamisesta vaan koulun vaihdosta ja alalla pysymisestä toisin kuin aiemmin. Keskeyttämisten syynä oli moniongelmaisuuuden ohella ollut tunne siitä, etteivät aiemmat alavalinnat olleet oikeita. Tulevaisuuteen hän suhtautui ajatellen, että koulu on ensin käytävä vaikka kävisikin työssä mieluummin. Koska ikää oli jo kertynyt, niin hän tunsu kiirettä päästä töihin. Minna luotti puutarha-alan työllistymismahdollisuuksiin vaikka palkkatasoa hän ei arvioinut kehuttavaksi. Hän haaveili oman yrityksen perustamisesta yhtenä mahdollisuutena.

Alicen tarina

Alicen kertomus piirtää kuvan mukautetun perusopetuksensa erityiskoulussa saaneesta ja yksin alaansa etsivästä nuoresta naisesta, joka on kokeillut useita koulutus- ja työpaikkoja, mutta epäonnistunut toistuvasti niihin kiinnittymisessä. Hän on tuntenut uupumista, väsymistä ja riittämättömyyttä. Opiskeluhaluja tuntuisi olevan, mutta kaikki uudet tilanteet hämmentävät ja lisäävät epävarmuutta. Edellytykset menestyksellisiin opintoihin ja työntekoon vaikuttavat vähäisiltä. Peruskoulun päättymisestä on kulunut kuusi vuotta, monenlaisista aloituksista on kertynyt kokemuksia, mutta mitään ei ole viimeistelty valmiiksi.

Alice kävi peruskoulun ekaluokan kahteen kertaan, mutta oppimisvaikeuksien vuoksi siirrettiin sen jälkeen erityiskouluun. Isossa luokassa oli ilmennyt hahmottamishäiriöitä

eikä hän pystynyt keskittymään. Erityiskoulussa oli kymmenen oppilaan pienryhmä, jossa tilanne korjaantui ja hän pääsi luokalta vuosittain. Oppimisvaikeudet eivät enää häirinneet eikä lukivaikeuksia ilmennyt. Perusasenoituminen koulua kohtaan oli kunnossa, hän meni mielellään kouluun eikä lintsaamista ollut. Mieliaine oli kotitalous, vaikeita olivat uskonto, historia ja biologia. Alice identifioi itsensä tekijätyypiksi. *”Jos mä luen niin ei mulle jää päähän. Jos mä nään että joku tekee niin se jää paremmin.”*

”Hain peruskoulusta vaan talouskouluun. Oisin halunnu hakee lähihoitajaks. Kaikki aineet oli mukautettu ja matikka älyttömän huono. Sanottiin ettei kannata hakee etkä pärjää siellä. Ei kannattanu sit hakee eikä muita mietitty.” Alice olisi kaivannut enemmän keskustelua koulun puolelta, mutta jäi yksin ajatustensa kanssa kun kotona ei tilanteesta keskusteltu enempää kuin kavereidenkaan kanssa. Tietoa oli vaikea hakea mistään ja ainoastaan oppilaanohjaajan tunnilla oli valinnoista puhetta. *”Tosi vähän oli tietoo sillon. Sekavalta se tuntu eikä siitä ymmärtäny mitään. Koulussa myö ne hakemukset tehtiin ja laitettiin eteenpäin. Ei niitä hirveesti kateltu.”*

Alice pääsi talouskouluun, kävi sitä kaksi viikkoa ja lopetti, koska se ei kiinnostanut. Alku ei ollut lainkaan houkutteleva. Vuosi meni kotona jouten ja mietiskellen mihin seuraavana keväänä hakisi. *”En tehny mitään siinä välillä. Taisin hakee seuraavassa haussa leipurikondiittorialalle. Se kotitalousala kiinnosti ja pääsin sinne. Kävin sitäkin vaan yhen kuukauden. Sekään ei enää kiinnostanu ja se loppu kesken. Nykysin tiän ettei se kiinnosta yhtään. Oon ottanu siitä selvää. Tykkäsin kyllä ruuan laitosta koulussa ja sillä perusteella varmaan hain. Yksinäisiä suunnitelmia nekin oli. Alku oli kivaa mutta kun keittiötyöt alko niin se tyssäs. Teoriatunneilla tykkäsin. Ryhmä oli semmoinen että siellä oli omat porukat. En tuntenu ketään ja olin ihan itekseen siellä. En päässy ryhmään. En osannu siellä harjotustunnilla tehdä mitään. En päässy jyvälle siihen hommaan kun ei ohjattu. Päätin lopettaa nopeesti niin kuin talouskoulunkin.”*

Jatkossa uudet asiat ja tilanteet ahdistivat eikä Alice kyennyt pukemaan sanoiksi tai erittelemään tuntemuksiaan. Hän ihmetteli itsekkin vaikeuttaan sitoutua opiskeluun tai työntekoon. *”Leipurikoulun jälkeen mä vaan olin... tosi pitkä jakso etten tehny mitään. En vissiin hakenu keväällä minnekään. Työkkärin kautta sit ohjattiin työpajalle. Palomiesten vaatteita korjailin. Se oli tosi hankala työ. Sekin alko ahistamaan mua ja olin vaan kaks päivää siellä. Sekin jäi kesken. Jossain vaiheessa olin Tokmannilla muutaman viikon hyllyttämästä. Lähin sieltä omasta alotteesta kun en tykänny siitä pomosta. Se nipotti joka asiasta. Ei saanu pitää kun yhen tauon.”*

Alice ohjattiin puolen vuoden työllistämisjaksolle erityispäiväkodin pienryhmään. Syn-tyti kokemus mukavasta paikasta ja kiinnittyminen oli aiempaa helpompaa. *”Se oli kaikkein pisin jakso ja mukavaa hommaa. Tykkäsin olla siellä mutta voinnin mukaan olin. Välillä oli pois-saoloja useita päiviä viikossa kun en vaan jaksanu lähteä. Oli varmaan uupumusta. Mun entinen luokkakaveri kuoli sillon auto-onnettomuudessa. Se vei voimia. Oli vielä sairasloma umpisuolen leikkauksen takia. En halunnu olla kuutta kuukautta pitempään. Mä olin kasilla ja ysillä TETissä päiväkodissa mun kodin lähellä. Sielläkin tykkäsin olla.”*

Alicen oma toimijuus, tunto omista voimista ja vastuu omista valinnoista ja päätöksistä eivät osoittaneet vahvistumisen merkkejä. Hän oli epävarma ja elämänkulkua leimasi epäjatkuvuus. *”Siinä oli taas pitkä väli etten tehny mitään. Kotona olin koko vuoden. Taisin käyä työkkärissä ammatinvalintatesteissä mikä mulle sopis. En muista mitä ne mulle sano. Hain sit catering-alalle kun kaverikin haki. Mulle sanottiin haastattelussa ettei sun kannata sinne lähtee vaan Uuden mahdollisuuden koulu ois parempi vaihtoehto. Mut ohjattiin sit sinne. Vuoden olin. Ryhmä vaihtu kun koko ajan tuli uusia ja toiset lähti.”*

UMK on ammatilliseen koulutukseen valmentava ja kuntouttava koulutus, joka antaa vahvistusta ratkoa ammatinvalintaa ja selkiyttää tulevaisuuden suunnittelua. *”Tykkäsin olla siellä... oli turvallista ja tosi kivaa. Olihan se kokemus. Kyllä niitä koulutuksia siellä suunniteltiin. Tais siinä yhteishakukin olla. Hain 200 km päähän keittiöalalle mutta en saanu asuntolapaikkaa sieltä. En lähteny sinne kun ois pitäny kotoa muuttaa. Hain toiseenkin kaupunkiin samoja aloja mutta en lähteny. Ne on ollu yrityksiä vaan. UMK:ssakin mulla oli poissaoloja. Kun työharjottelut tuli niin en ikinä menny mihinkään. En tiä mikä siinä oli syynä. Silti ne ei potkinu mua ulos sieltä. Sovittiin ettei mun tarvinnu mennä. Olin peruskoululla yhen päivän siivoomassa. En tykänny olla sielläkään. Yhen päivän olin oman koulun pesulassa. Sekin jäi kesken. En itekään osaa sanoo mikä niissä työpaikoissa tökki. Varmaan jännitti ja pelottikin... en tiä. On siitä UMKsta se hyöty että ehkä saa jotain hyväkslukuja jos lähtee opiskelemaan.”*

”UMKn jälkeen hain aikuiskoulutuskeskukseen catering puolelle. Pääsin sinne ja sekin jäi kesken. Olin hukassa siellä enkä tienny mitä piti millonkin tehdä. Se oli niin itsenäistä. Aattelin että oisin jotenkin selvinny kun menin. En sit kuitenkaan. Kun käytännön työ keittiöllä alko niin se tyssä. Sama kuin siellä nuorisopuolella. Kaks viikkoo olin. Se ala kyllä kiinnostti.” Alicen kiinnostus alaa kohtaan kantoi peruskoulun aikaisesta kiinnostuksesta kotitaloutta kohtaan, josta hän oli saanut yhdeksikön muiden numeroiden ollessa selvästi vaatimattomampia. Hänen oli kuitenkin vaikea sopeutua oppilaitosten toimintatapoihin ja ryhmässä työskentelyyn ja siten kiinnittyä opiskeluun. Yksilölliset ohjaustarpeet korostuivat voimakkaasti. Kotoa irtautuminen osoittautui myös ylittämättömäksi kynnykseksi. Pettymysten sietoon ei ollut riittävästi voimavaroja. *”Alotin sitten vuoden alussa taas kerran talouskoulun mutta se jäi taas kesken. Olin muutaman viikon. Erosin sillon mun poikakaverista eikä enää kiinnostanu. Myö oltiin oltu puol vuotta se syksy yhdessä enkä mä ollu tehny yhtään mitään. Se oli töissä ja painosti että pitä minunkin olla töissä tai koulussa. Se talouskoulu alko kyllä ihan hyvin. Perusasiaahan siinä oli... lastenhoidosta ja siivouksesta. Mukavaa se oli.”*

Kevään yhteishaussa Alice yritti päästä datanomikoulutukseen kun velikin oli valmistumassa samaan tutkintoon. Pääsykokeita hän ei läpäissyt vaikka haki täydennyshaussa. *”Mua kiinnostaa tietokoneet ja ymmärrän niistä jotain ja haluaisin tietää enemmänkin. Päätin sit vaihtaa alaa kun en päässy.”*

Alice oli asunut peruskoulun päätyttyä kotonaan viisi vuotta ja päätti muuttaa omaan asuntoon vuokralle. Hän tarvitsi itsenäistymiseensä palveluverkoston moniammatillista

tukea. Sosiaalikeskus maksoi toimeentulotukea, Kela asumistukea ja työvoimapalvelut järjesti kuntouttavana työtoimintana jakson päiväkodissa. *”Aika lyhyt aika se oli. Tavallisten lasten päiväkotia. Mietittiin että jos tekis vaan 3–4 päivää viikossa. En sit jaksanu sielläkään käyä vaikka se oli ihan lähellä. Voimia vei kun se poikakaveri sotki ja valvottiin myöhään vaikka aamulla piti mennä töihin. En jaksanu ja lopetin. Ne sano ettei sun tarte enää tulla kun se ei toiminu. Sit kun erottiin niin olin ilman työtä ja opiskelua. Sain ne tuet että oon pärjänny. Sain sit työkkärissä että haluan työpajalle kun mun kaverikin on. Nyt oon ollu neljä kuukautta ja tykänny olla. Poissaolot on älyttömästi vähentyny eikä oo turhia. Oon ollu ompelupuolella ja oon ohjaajaan tyytyväinen.”*

”Mulla todettiin puolen vuoden sisällä fysiologinen sairaus joka on voinu olla ongelma kaikissa jutuissa. Se aiheuttaa ettei jaksa tehdä asioita loppuun ja mielenkiinto loppuu. Sain vuoden alusta lääkkeitä ja on paljon parempi. Jaksan enemmän ja täälläkin olla. Nyt on päivärtyminen eikä valvo öitä. Kaikki on ihmetelty miten oon niin pitkään viihtynyt. Kotoa oon ollu vuoden pois eikä aio enää muuttaa takasin. Äitin kanssa ollaan tiheesti yhteydessä. Haluaisin päästä johonkin kouluun ja opiskella.”

Vihdoin voisi aavistella orastavaa myönteistä käännettä. Peruskoulun päättymisestä on kulunut kuusi vuotta ja ammatillisen osaamisen saavuttaminen on pitkittynyt. Kotoa irtautuminen ja itsenäistyminen ovat pääsemässä alkuun. Peruskoulun jälkeinen elämäntulkku on rakentunut pirstaleisesti, epävarmasti, tukiverkoston ohjaamana ja vastoin nuorelle aikuiselle asetettuja yhteiskunnallisia rooliodotuksia. Monenlaiset keskeyttämisten syiksi kuvitellut tekijät osoittautuivat enemmänkin seurauksiksi vasta diagnosoidun aineenvaihduntasairaudesta aiheuttamista oireista. Tällä kertaa yhteishakuun valmistauduttiin ohjattuina hyvin. Uusin viritys oli viisi hakua, jotka oli tehty suunnitellummin ja huolellisemmin. Terveys oli myös aiempaa parempi. Joustavat haut oli tehty datanomiksi, kosmetologiksi ja puhdistuspalvelualalle kolmeen eri kaupunkiin. Elleivät haut tuottaisi tulosta, Alice oli päättänyt jatkaa työpajalla. Opiskeluhaluja kuitenkin oli ja Alice oli valmis vaihtamaan myös kotipaikkakuntaa.

Työ lasten kanssa esimerkiksi lähihoitajana olisi kiinnostanut Alicea, mutta vaikeudet matematiikassa estävät suunnitelmat. *”On niin huono se matikka ja siellä tarvii lääkelaskentaa. Sitä kun ei saa mukautetuksi niin en varmaan pärjää siellä. UMKssakin matikka oli semmonen etten tajunnu yhtään mitään. Se on huonoin alue.”* Kiinnostavaksi vaihtoehdoksi samalta alalta Alice oli löytänyt kosmetologin ammatin.

Kuluneita vuosia, keskeyttämisiä ja saamaansa ohjausta Alice arvioi realistisesti. Kokonaisvaltainen ohjaus ja ymmärtävät kohtaamiset auttoivat häntä kiinnittymään parhaiten koulutukseen ja työhön. *”Kyllähän sitä ois voinu toisellakin tavalla toimia. Sille ei voi enää mitään. Nyt pitää yrittää erilailta tehdä asiat. Onhan aikuiskoulutustakin ja sieltäkin saa ammatin. Kyllähän vanhemmatkin ihmiset opiskelee. Kyllä mäkin sen varmaan jossain vaiheessa saan.”*

Täällä oon saanu ohjausta. Työpajalla ollaan aika ymmärtäväisiä. Jos on kotonakin ongelmia tai muuta niin niistä voi aina jutella. UMK oli kouluista ainut jossa sai ohjausta. Muissa kouluissa ei oikeestaan ole ohjattu. Mä tarviisin paljon ohjausta. Esim. täällä kun on uus työ niin vähän väliä jouvun kysymään. Jos oon tehny ennen niin sit on kivempi kun osaa. Riippuu työstä paljonko tarvii opastaa. Aiemmin olin kärsimättömämpi. Jos ei sujunut niin lopetin. Jos mä päätin että tästä ei tuu mitään niin jäin vaan pois. En viiti silleen tehä etten ilmota mitään. Oon aina hoitanu eroamisen virallisesti. Ei niistä vaihtoehtoista oo pahemmin puhuttu. Pitäs enemmän suostutella jäämään. Monet lopettaa kun on käyny kaks vuotta ja viimeinen vuosi jälellä. Ei siinä oo mitään järkee. Jos mä oisin kaks vuotta käyny niin kyllä sen vuoden kituis vaikka mikä ois. Ohjauksessa ois parantamisen varaa paljon."

Maken tarina

Make oli 23-vuotias työpajajaksolle kolme viikkoa sitten tullut mies, jonka peruskoulu oli päättynyt seitsemän vuotta sitten. Ammatillisen koulutuksen hän oli keskeyttänyt kahdesti ja kerran hänet oli erotettu. Elämänsäkuuluun oli kasautunut erilaisia riskejä jo peruskouluajalta ja hän oli ajautunut lainrikkojan sosiaaliseen asemaan. Hänen edellytyksensä sopeutua yhteiskuntaan eivät olleet työhön, koulutukseen, asumiseen ja toimeentuloon liittyvien puutteiden vuoksi tyydyttävät. Starttipajalla hänen tavoitteensa oli opetella päivärtymiä ja sisältöjä päiviksi sekä pohtia terveyden merkitystä ja elämäntapojen vaikutusta jaksamiseen.

Make ADHD testattiin ala-asteella ja hän leimautui häirikkönuoreksi. Hän kertoi olleensa tottelematon ja keskittyneensä huonosti. Hänellä oli vahva taipumus aggressiivisuuteen, hän kiivastui helposti ja joutui nahisteluihin. Viitosluokalta peruskoulun loppuun Make oli erityisluokalla. Keskiarvo oli 6,5. Matematiikka sujui hyvin, mutta kielissä oli hankaluuksia, varsinkin ruotsissa. Make oli mielestään tekijätyyppi ja asenne kouluun enemmänkin hällä väliä. Pikkurikollisuutta ja asiointia poliisien kanssa hänellä oli jo ennen 15 ikävuottaan.

Peruskoulusta Make haki yhteisvalinnassa logistiikan perustutkintoon ja metallialalle. Muita aloja hän ei muistanut. Hän sanoi muistin pätkevän ja monen vaiheen olevan hämärän peitossa. Rekkakuski oli hänen toiveammattinsa jo ala-asteen lopulta ja alan hän valitsi itsenäisesti keskustelematta siitä kenenkään kanssa. Logistiikan opiskelu alkoi hyvin ja Make sanoi olleensa toiveammattiansa hankkimassa. Puoli vuotta meni hyvin kunnes isä yllättäen sairastui syöpään. Hän halusi olla isän kanssa mahdollisimman paljon eikä opiskelusta tullut enää mitään. Oppilaitoksessa ymmärrettiin tilanne ja Make keskeytti. Isä kuoli vain lyhyen aikaa sairastettuaan. Makella oli ollut jo aiemmin huumekekeiluja eikä hänellä ollut valmiuksia käsitellä isän menetystä ja suurta surua. Hän sai lääkkeitä unettomuuteen ja ahdistukseen. *"Tuli veettyä pillereitä. On se raskasta jos isä kuolee. Tuli semmonen*

fiilis että ihan sama. Siitä se lähti. Tilanne paheni. Tiesin että lähin väärille teille. Se oli mun oma tahto mitä tein. En oo katunu niitä. On ne opettanu.”

Seuraavana syksynä hän aloitti keskeytetty opinnnot uudelleen alusta ja suoritti vain kurseja, jotka olivat jääneet rästiin ensimmäisenä syksynä. *”Se oli sekavaa aikaa. Huumeitten käyttö johti siihen. Se karkas käsistä. Käytin kovia aineita. En mä aluks riippuvainen ollu mut sit jouvuin vierotukseen. Opiskelu meni tahmeesti. Poissaoloja tuli paljon. En paljastanu ongelmia enkä ottanu puheeks terkkarin kanssa. Ei puhuttu äitinkään kanssa. Sain asua kotona. Ei jaksanu istua koulussa kun muut kaverit mennä viiletti. Halusin mennä mukana. Rikollisuus alko olla pahempaa. Ei riittäny motivaatio kouluun eikä sillä ollu niin tärkeitä merkitystä. Mä lopetin.”*

Make joutui nuorisokotiin kunnes täytti 18 vuotta. Sen jälkeen hän muutti kotoa omaan vuokra-asuntoon ja oli muutaman kuukauden työpajalla. Seurasi armeija, jossa palvelus kesti puoli vuotta. Armeijassa Make toimi etäisyydenmittaajana ja se kiinnosti häntä. *”Armeija oli sekavaa aikaa. Söin paljon lääkkeitä siellä. Rytmi oli tiukka. Vein sen loppuun asti. Pari kertaa sain poistumiskieltoa kun myöhästyin lomilta. Hyvin se muuten meni.”*

Armeijan jälkeen Make oli työharjoitteluissa. Yhteishaussa hän haki maanmittausalalle ja autonasentajaksi. Maanmittauspuolelta hänet erotettiin muutaman kuukauden opiskelun jälkeen. Rikollinen toiminta oli pahentunut ja hän joutui vaihtamaan asuntoa koska naapurit pelkäsivät. *”Ne katto kenen kanssa mä pyörin. Kiertelin kavereitten kanssa pitkin Suomee.”* Alavalintansa hän arvioi jälkikäteen vääräksi. Logistiikka tuntui oikealta, mutta kahden yrityksen jälkeen hän päätti vaihtaa vielä alaa.

Make kertoi rikolliskierteestään, joka oli vähällä ajaa hänet vakavaan syrjäytymiseen. *”Oon hyväntahtonen mutta kiivastun välillä. Oon ollu linnassakin. Jos haluat kuulla niin voin mä kertoa. Mulla on ampuma-aserikoksia ja törkeitä pahoimpitelyjä, moottoriajoneuvovarkauksia, kätkemisrikoksia, petoksia... Tykkäsin varastella autoja. Ajokortti on hyllyllä. Poliisit katto parhaaks ottaa pois. Logistiikkakoulutuksessa oli tarkoitus saada semmonen kortti jolla rekkoja kuljetetaan. En päässy niin pitkälle. Oon ollu ilman työtä pitkään. Toimeentulon sain sosiaalitoimistosta. Ei sillä pärjänny. Mä myin jotain... huumeisiin se liitty... ja varastettuun tavaraan. Ei se hyvä homma oo. Pikkujuttuja oli jo ennen 15 vuotta. Ne on muuttunu rankemmiks. Huomenna on taas käräjät. Mulla on kolme ehdonalaista päällekkäin. Neljättä ei voi olla. Voin mä ehkä päästä yhdyskuntapalvelulla. Se ois hyvä päätös. Ne hommaa paikan mihin meen. Linnassa en ottanu stressiä. Pärjäsin mä siellä. Siellä ollaan hyvin rauhallisin mielin. Nyt on vähemmän rikollista toimintaa. Se johtuu paljon kaveripiiristä missä on ja mitä tapahtuu.”*

Tultuaan erotetuksi maanmittausalan koulutuksesta Make oli työllistämisyksiköillä kahteen otteeseen ja pesi muun muassa autoja. Sosiaalitoimesta hänet ohjattiin työpajalle kuntouttavaan työtoimintaan. Hänellä on päivärytmi ja hän jaksaa nousta aamulla työhön. Rutiini tuli vankilassa. Yhteishaussa Make päätti hakea kaverin kanssa hotelli- ja ravintolalalle. Baarimikon työ kiinnostaisi. Hän uskoi pärjäävänsä jos pääsee ja käyvänsä koulun loppuun. Muita aloja hän ei tällä kertaa edes miettinyt. Työpajalla on mahdollista jatkaa

jos ovet oppilaitokseen eivät avaudu. Työpaja tuntui nyt oikealta paikalta. Kotikaupungista hän ei halunnut muuttaa pois. Äidin kanssa oli puheväliä.

”Oon päättänyt muuttaa suuntaa ja korjata elämäntapoja. En mä mitään rikollista tee enää. Oon nyt liikaakin himassa. Jää aikaa miettiä tulevaisuutta ja koulutusta ja töitä. En muista millon oon viimeks käyttänyt huumeita. Hoito on päällä. Käyn A-klinikalla ja käytän vierotuslääkkeitä. Koen ettei nyt oo riskiä huumeitten kans. Mulla on vahva mieli. Haluan niistä pois. Oon tuntenu monia jotka on käyttäny niin niillä ei kestä oma mieli. Niitä todellisuus katoaa. Ne ei nää muuta elämässä.”

Maken peruskoulu päättyi seitsemän vuotta sitten ja viisi vuotta hän on asunut yksin. Elämäntilanteessa oli merkkejä orastavasta myönteisestä käänteestä. *”Kun oon aloittanu koulun niin on ollu mieli korkealla että vois alkaa jotain uutta. Sitten taas maailma vie mennessään. Mä oon vielä nuori kavero ja kerkiän tekemään vaikka mitä. Nyt villimpi meno saa väistyä ja vois opiskella. Sitten töihin. Ite oon nää miettiny. Mä oon itsenäinen. Mä en ota helposti apua vastaan. Haluan pärjätä ihan omillani. Muitten helmoissa mun ei tarvii roikkua. Kyllä mä selviän. Oon selviytyjätyyppi. Järjestän omat asiat. En koe tarvitsevani mitään ylimäärästä apua tai tukihenkilöä. Pystyn toteuttamaan itseäni. Kielteisten asioiden kautta oon oppinu. Moni ei edes ymmärrä miten ihminen voi kasvaa päättäväisemmäksi ja oppia arvostamaan asioita joita ei ole ennen arvostanu. Elämä on paljon opettanu ja oon kasvanu muuten kuin koulussa. Vähän toisenlaisia asioita oppinu kuin koulussa. Aattelen että eiköhän nyt ois jo parempi ruveta tekemään jotain.”*

Make oli siis oppinut vaikeuksien ja kielteisten kokemusten kautta ja luotti selviytymisvoimavaroihinsa. Hän oli käynyt elämäntutkimusta oppiakseen tuntemaan luonteensa. Hän ei kokenut menettäneensä mitään, ei katunut menneitä vuosia eikä tuntenut huonommuutta toisten etenemisestä elämässään.

IK: *”Miltä susta tuntuu kun poikkeat niistä kavereista, jotka ovat edenneet peruskoulusta opiskelemaan ja töihin?”*

”Ajattelen silleen että ne kävi koulun loppuun ja meni töihin. Niillä on työ ja mulla ei. En sen kummemmin ajattele. Niillä on loppukuusta enemmän rahaa kuin mulla. En mä siitä syyllisyyttä koe. En oo stressaavaa tyyppiä.”

Päikän tarina

Päikän peruskoulun päättymisestä oli viisi vuotta ja hänen ammatilliset opintonsa näyttivät pitkittyneen epämääräiseksi ajaksi. Hän oli keskeyttänyt ammatilliset opinnot kahdesti eri aloilta ja lukion kerran. Päikkä oli ollut koulutuksissa kokeilumielellä. Ne eivät sujuneet odotetulla tavalla eikä hän sitoutunut riittävästi opiskeluun. Keskeyttämiset hän koki lähinnä helpotuksina. Hän oli päässyt työn makuun ja koki oppineensa tekemällä. Päikkä piti itseään haihattelijana, stressaantuvana ja kuormittavana.

Hänelle oli jäänyt lapsuudesta ja peruskoulusta kielteisiä kokemuksia ja traumoja, joita hän nuoruudessaan käsitteli psykologin kanssa. Isä oli tehnyt itsemurhan Päikän ollessa viisivuotias. Hän oli jännittäjä ja häntä oli kiusattu koko alakoulun ajan eikä siihen puututtu mitenkään. Koulupsykologikin oli kiireisenä todennut, ettei asialle mahda mitään. Hänellä oli myös rasisusastma, joka aiheutti liikuntatunneilla hiihtäessä, juostessa tai sählypeleissä kohtauksia. Intomielinen liikunnanopettaja ei niitä ymmärtänyt vaan käyttäytyi leimaavasti ja rankaisten tai vaati juoksemaan uudelleen. Koulu sujui muuten hyvin. Englanti ja käsityöt olivat mieliaineita. Fysiikka ja kemia sen sijaan tuottivat vaikeuksia. Keskiarvo oli kahdeksan ja puolen tasolla.

Päikkä tykkäsi käsitöistä ja ompeli mielellään. Vaatesuunnittelu vaikutti houkuttelevalta. Hän haki ensimmäisessä yhteishaussa vaatetusosalalle sellaiseen oppilaitokseen, johon ei ollut pääsykokeita, sillä niitä hän jännitti. Merkonomiopinnot hän asetti viimeiseksi hakutoiveeksi koska kaverikin haki alalle. Hän halusi myös kotoa pois eikä sen vuoksi hakenut lukioon vaikka äiti yritti saada jäämään vielä kotiin. Peruskoulun ammatinvalinta oli ryhmäohjausta eikä mitään yksilöllistä tai kannustavaa jäänyt mieleen. Opettajat suosittelevat lukiota, jotta se saisi riittävästi oppilaita ja säilyisi pienessä kunnassa.

Oppilaitokseen pääsy merkitsi muuttoa kotoa kaupunkiin ja kaverin kanssa asuntolaan. Opiskelijat jaettiin kahteen luokkaan, joista toiset alkoivat lukukauden edetessä ommella vaativia luistelupukuja ja toiset Barbinuken vaatteita. Päikkä oli hidas oppimaan ja piti taitoluistelupukujen ompelua liian vaativana ja alkoi jäädä heti jälkeen. Vetoketjujen kiinnitys ei onnistunut. Ryhmän opettajat ohjasivat eri tavoilla. Toinen käski purkaa ja aloittaa alusta sen mikä oli toisen ohjaamalla tavalla ommeltu. Epäonnistumisen kokemukset ja ristiriitaiset ohjeet alkoivat stressata ja tyytymättömyys luokalla kasvoi. Keskeyttämisajatus voimistuivat nopeasti. Kymmenen tyttöä lopetti ensimmäisen puolen vuoden aikana. Yksi poikakin oli päätnyt kokeilemaan, mutta myös hän lopetti. Päikkä soitti itkien äidille, ettei enää jaksanut. Kavereille hän ei puhunut mitään. Opettajalle hän kertoi kun lopettamispäätös oli jo kypsytynyt. Äidin kanssa syntyi ajatus paluusta kotiin. Lukioon voisi mennä miettimään mitä haluaisi jatkossa tehdä.

”Olin päättänyt lähteä sieltä enkä miettiny muita vaihtoehtoja. Rupes ahistamaan niin paljon kun en pysynyt vauhissa mukana. Vähän tietämättään pakenen asioita. Sekin oli osittain syynä. Aina vaan vähemmän kiinnostin mennä kouluun. Se alkoi käydä vastenmieliseksi. Aloin kyllästyä. Rupes miettimään haluaako tätä tehdä koko lopun ikänsä. Tuntuu että ekan puolen vuoden aikana pitäisi osata kaikki niin miks täällä sit oltais vielä kaks ja puol vuotta. Siinä rupes opiskelu tökkimään. Jos jäi jälkeen niin ei siihen ohjausta saanu. Koulun jälkeen sai tosin jäähä tekemään. Kai se luokanvalvoja jotain yritti kun kerroin että aion lopettaa.”

Päikkä muutti takaisin kotiin ja pääsi puhelinsoitolla lukioon. *”Siellä on niin vähän oppilaita että ne ottaa ilomielin vastaan”*. Lukiossa oli vanhoja tuttuja ja opiskelu alkoi sujua vaikka

hän tuli kesken vuoden luokalle. Hän oli kuitenkin päättänyt, ettei käy lukiota loppuun vaan miettii mitä jatkossa tekisi. Motivaatio oli vähäinen. Ammatillinen koulutus oli edelleen tavoitteena. Hän ei ottanut opiskelua vakavasti, mutta oli välivaiheeksi tarkoittamansa puolitoista vuotta koulussa. Mielessä tosin käväisi, että voisi loppuunkin jatkaa.

“Ekana lukion keväänä hain jo kauppiikseen enkä päässy. Koko ajan yritin miettiä. En oikein osannu päättää. Vaatetusala ei palannu enää mieleen. Seuraavana keväänä hain taas kauppiikseen. Kai se oli että lähen nyt tuonnekin miettimään pikkusen. Aattelin että kauppiis on helppo koulu ja menee vaikka päällä seisten. Asiakaspalvelutyöstä oisin tykänny. Aattelin että sitten mennään kaupan kassalle. Äitin kanssa ja psykologin kanssa jonkin verran juttelin. Lukion opon kans ei puhuttu. Se oli koko ajan aivopesua että käy loppuun. Ne yritti pitää mua kiinni siellä. Oisin saanu hyviä numeroita mutta ei jaksanu panostaa. Alko kasautua rästejä. En saanu paljon kursseja suoritettua. Eikä hyviä numeroitakaan. Ei siitä lukiosta ollu mitään hyötyä. Siihen se jäikin.”

Päikkä pääsi merkonomiopintoihin ilman pääsykoetta, muutti toistamiseen kotoa ja aloitti samassa oppilaitoksessa tällä kertaa eri linjalla. Hän aloitti avoimin mielin ja tarkoituksena opiskella tosissaan. Kaikki olivat häntä lukuun ottamatta alle 18-vuotiaita ja suoraan peruskoulusta tulleita. Päikkä oli ottanut asenteen, ettei etsi kavereita vaan käy koulun kunnolla loppuun. *“Kyllähän se käy hermojen päälle kun on niin eri tasolla niitten ihmisten kanssa. Liian nuoria ne tuntu olevan. Se oli sitä että välitunnilla heti röökille. Tuntu että menkkää pois. Kaverustuin kuitenkin kahen minusta vuotta nuoremman tytön kanssa. Se oli virhe kun siihen asti meni hyvin. Ne oli äänekkäämpiä eikä itekään sit tullu keskityttyä.”*

Järjestyksenvalvojan kurssin Päikkä suoritti koulun ohessa hyvin tuloksin. Hän hakeutui vapaaehtoiseksi keikkatilaisuuksiin ja kesällä festareille. Hän teki töitä myös keittiössä ja baaritiskillä. Yötyö vei voimia eikä jaksanut herätä aamulla kouluun. *“Työ oli paljon mukavampaa kuin koulu. Se vaikutti aika paljon koulunkäyntiin. Välillä olin koulussa ja välillä en.”* Päikkä pääsi siirtymään toiselle vuodelle vaikka rästejä olikin kasaantunut jo paljon.

Ensimmäinen työssäoppimisjakso alkoi vaatetusliikkeen kassalla. *“Tuntu että saiskin tehdä vaan näitä töitä. Koin ettei se koulu mua mitenkään hyödyttäny töissä. Entistä vähemmän kiinnostoi mennä kouluun. Jäin jakson jälkeen sinne extraamaan. Seuraavana kesänä olin siellä ja lisäksi festareilla töissä. Alkuun pystyin yhistelemään koulua ja töitä. Monelle meidän luokalla ehotettiin eka vuoden jälkeen että alottais eka vuoden uudelleen tai lopettais kokonaan. Taiettiin mullekin ehottaa mutta aattelin ettei mun asiat vielä niin huonosti oo. Ois sillon pitäny alottaa se eka vuos uelleen.”*

Keskeyttämisajatukset lisääntyivät, mutta Päikkä oli kyvytön päättämään. *“En tienny mitä muutakaan tekis. Rahaa ei saa mistään jos ei tee mitään. Ei vaan pystyny lopettamaan. Montakohan tonnia jään Kelalle velkaa kun oon nostanu opintotukee mutta ei oo opintoviikkoja tarpeeks. Kirjoilla oon kyllä ollu koulussa. Yhteydenpito kouluun on ollu katkonaista. Tuntuu että ne on koko ajan tienny ettei tästä loppujen lopuks mitään tuu. Kävin mä kuraattorin luona juttelemassa ja sillon vielä yritettiin sumplia niitä kursseja. Taisin mä sanoo ettei tästä mitään tuu.”*

Oppilaitos on tehny kyllä hirveesti töitä Hopsin eteen. Oikein hävettää kun oon ollu semmonen lusmu. Oppilaitos on tukenu ja joustanu kyllä.”

Päikkä aloitti toisen lukuvuoden uudelleen alusta ja roikkui oppilaitoksen kirjoissa vielä vuoden. Viimeisinä kuukausina hän ei koulussa käynyt. Hän oli kiinnittynyt töihin vaatekaupan kassalle. Merkonomiopintoja oli kertynyt 50–60 opintoviikkoa eli puolet tutkinnosta. Vihdoin hän päätti mennä kirjoittamaan eropaperit. Syyksi lopettamiseen hän totesi, ettei tule saamaan puuttuvia opintoja määräajassa valmiiksi. Myymäläpäällikkö tosin yritti kannustaa työvuorojärjestelyin käymään koulua työn ohella. Hän sai siis tukea sekä oppilaitoksesta että työpaikalta.

”Kauppi pitää käyä neljässä vuodessa ja neljännelle pitää anoa jatkoaikaa. Tiiän etten kerkiä saaha niitä. Siellä on päättyny semmoset kurssit jotka mun pitäs vielä opiskella. Niitä ei enää järjestetä. Turhaan siellä enää riekkuu. Ei se jälellä oleva aika riitä. Jos mulle tuli vaihtoehtona että meenkö töihin vai kouluun niin mieluummin otin työvuoron jos tarjottiin. Mä tingin siitä opiskelusta työn kustannuksella.”

Opiskelun lopettaminen oli helpotus. Päikkä oli työssä kiinni ja luotti työnsä jatkumiseen ja osaamiseensa. *”Oon tykänny työstä tosi paljon. Tuo kauppi ahistaa niin paljon. Kaiken oon oppinu töissä tekemällä. Kaupan alalla sulta vaaditaan aina vuoden työkokemus. Mä saan töitä pelkällä työkokemuksella eikä mun sitä varten tartte koulua käydä. Ei siellä oo tutkintoja kyselty. Jos haluan enemmän työtunteja niin voin tehdä monessa myymälässä. Oon jo ollu sen verran että oon jo seuraava joka saa shopparin.”*

Päikkä oli jälleen tilanteessa, jossa hän ajatteli pitää välivuoden opiskelusta. Lukiokin oli hänelle välivaihe. Hänellä oli hapuilevia ajatuksia, joiden jäsentelyyn hän tarvitsi aikaa. Vaikutti siltä, että aiemmat kokemukset opiskelusta ja omaksutut toimintatavat siirtyivät uusiin tilanteisiin toistuvasti. Uusia hakuja koulutuksiin hän ei yhteishaussa tehnyt.

”En nyt halua hypätä koulusta kouluun. Meen vasta kun oon oikeesti varma siitä. Oon miettiny lähenkö täältä vai jäänkö. En ehkä osaa muuttaa pois täältä. Oon yrittäny miettiä mitä täällä ois aikuispuolella... että käviskö sen merkonomin aikuispuolella. Siellä ei saa mitään hyväks lukuja mutta se ois lyhyempi ja enemmän työn kautta oppimista. Sitä oon miettiny että vuoden juttu vois olla ihan hyvä mulle. Kaveri kerto että aikuispuolella on vuoden kestävä kurssityyppinen koulutus valokuvauksesta. Näkisin että oisko se sitten sopiva. Varmaan töitäkin jonkin verran tekisin. Kolmivuotiset perustutkinnot on varmaan liian pitkiä kun ei oo varma mitä haluaa. Jos lähtee vaan kattomaan kuinka tässä käy niin se on huono. Mä oon aina lähteny kattomaan uutta mutta vahvempi päättäväisyys puuttuu.”

Päikkä reflektoi elämänsä mielekkyyttä, päätöksenteon vaikeutta ja tulevaisuuden näkymiä. *”Kyllä kivi tippuu sydämeltä kun ei tarvii enää miettiä opiskelua. On ollu rasittavaa tehdä lopettamispäätöstä. Se pitää aina selittää ihmisille uuestaan kun ne kysyy että paljonko sulla on sitä opiskelua jälellä tai minkä takia sä lopetat kun sulla on niin vähän enää jälellä. Se on ollu*

stressaavinta kun joutuu selittää uudestaan ettei opiskelut oo sillä asteella millä pitäis. Äitin kanssa oon paljon käynyt tätä läpi ja sekin on sanonu että ois pitäny vaan lähtee saman tien töihin. Kyllä niitä aikuiskoulutusmahollisuuksia ehtii käyttää.”

”Mä oon enemmän ruvennu miettimään sitä valokuvausta. Aiemmin oon sitä jonkin verran harrastanu. Ei sitä osaa ajatella että se vois olla ammatti. Haluisin kuitenkin mielenkiintoista ja vaihtelevaa työtä. Toisaalta mä stressaan helposti kaikesta. Jos oisit kuvaamossa töissä ja kuvaat niitä potretteja päivittäin niin se vois olla rentouttavaa. Ei tartteis enempää miettiä ja se ois kuitenkin asiakaspalvelua. Se mua eniten miellyttää.”

Päikkä arvioi myös taloudellisia elämisen edellytyksiään ja aikuiselle asetettuja normiodotuksia koulutuksen ja työn kautta yhteiskuntaan integroitumisessa. *”Seuraava vuos vähän jännittää. Kun ei saa enää niitä tukia. Yritän saaha jostain enemmän töitä... toisen työn... ja miten ne pystyy yhistämään. Ja jääkö vapaapäiviä ja paljonko pitää maksaa niitä tukia takasin. Mulla on aika kallis kämpppä ja jouvun varmaan muuttamaan siitä pois. Se harmittaa. Taloudellinen puoli huolestuttaa mutta muuten ei. En pelkää työttömäks jäämistä. On mun kuitenkin joku ammatti pakko hankkia. Kyllä se stressiä pukkaa kun oon aatellu että ennen kuin täytän 25 niin ois jo lapsia ja kaikkee. Vaikka ei sitä miestäkään oo löytyny. Kyllä pitäis joku koulutus olla ennen kuin lapsen hankkii.”*

”Sitä valokuvausta vois käyä kokeilemassa niin näkis jaksaisko opiskella pitemmälle. Aikuiskoulutuksena vois aloittaa. Siellä olis oman ikäsiä. Perustutkinnossa ne on liian nuoria. Oishan se helpompaa hakee muihinkin kouluihin jos ois se lukiokin. Iltalukiotakin mietin mutta siihen ei saa tukia... se on suurin ongelma siinä. Ei se houkuta... ois vähän pakkopullaa käyä jossain vaiheessa. Siihen pitäis sitoutua.”

IK: *”Mitä sä ajattelet sun koulutusurasta tässä vaiheessa?”*

”Tuntuuhan se omituiselta miettiä peruskoulun jälkeisiä juttuja. Viis vuotta on menny jähkaillessa... kyllä tämä sai nyt ajattelemaan. Ei mitään uhkaa kuitenkaan ole. Niitä aikuiskoulutusmahollisuuksia ehtii käyttää.”

Yhteenvetoa

Peruskoulun jälkeiseen ammatilliseen koulutukseen haetaan aktiivisesti, koska sen katsotaan kuuluvan asiaan. Koulutususkoa siis on vaikka peruskouluajalta olisikin jäänyt kielteisiä koulukokemuksia. Alavalintoja tehdään kuitenkin vähäisen tiedon ja ohjauksen varassa. Käsitukset koulutuksen sisällöistä ja työllistymismahdollisuuksista ovat varsin epätarkkoja. Yläkoulu ei valmistanut keskeyttämiskiarteeseen joutuneita riittävästi nivelvaiheeseen. Tulevaisuus näyttäytyi epäselvänä eikä sitä peruskoulun päättövaiheessa juuri-

kaan ajateltu, myöhemmin jo enemmän. Oma toimijuus tulevaisuuden suunnittelussa oli vähäinen ja ulkoapäin saatava tukikin oli niukkaa. Alavalinnoissa oli näköalattomuutta ja monia haittaavia tekijöitä. Toisen asteen koulutukseen muodostui selvästi keskeyttämisuhkia ja kiinnittymisongelmia. Pitkittäinen tarkastelu mahdollistaa yhteyksien ymmärtämisen peruskoulusta pitkälle nivelvaiheen jälkeisiin tapahtumiin.

Keskeyttämisten syyt ovat monenlaisia, kullekin yksilöllisiä ja ainutlaatuisia. Ne eivät ole suinkaan yksiselitteisiä, jollaisina ne saattaisivat poikkileikkauksina tehdyissä tarkasteluissa näyttäytyä. On kyse selvästi pitkistä prosesseista ja tapahtumaketjuista. Erilaiset ongelmat keriytyvät toisiinsa kasautuen hankalasti ratkaistaviksi tilanteiksi, joita turvaverkkoja edustavat asiantuntijat yrittävät ratkoa. Syrjäytymisriskit tulevat selvästi esiin. Joillekin keskeyttäminen näyttäytyy helppona, nopeana ratkaisuna, jopa pikku juttuna. Jollekin se on muodostunut peräti tavaksi. Vastakohtana ilmenee jahkailua ja päättämättömyyttä, jotka yhdistyvät heikkoon sitoutumiseen opiskelussa. Työn ja opiskelun yhteensovittaminen on vaikeaa ja hidastaa opiskelua. Motivoituminen voimistuu sen mukaan, kumpi on kiinnostavampaa ja palkitsevampaa.

Nuorten elämässä on kerroksittain paljon muutakin kuin opiskelua. Ohjaukselle kasautuu haasteita, mutta oppilaitoksen näkökulmasta niitä on vaikea tunnistaa. Näyttöä ennaltaehkäisevästä toiminnasta tulee niukasti näkyviin. Oppilaitoksilla on keinoja auttaa vaikeuksiin joutunutta, mutta onko tuki kuitenkin riittävän tehokasta.

4.2 Masennus vei voimat

Useilla tutkittavista oli mielenterveyteen ja henkiseen hyvinvointiin liittyviä ongelmia, jotka haittasivat merkittävästi opiskelua. Nuorilla puhjennutta masennusta esiintyi muissakin keskeyttämisistä tehdyissä ryhmittelyissä, mutta tässä kategoriassa esitetään otteita Katin, Timpen ja Leenan tarinoista.

Masennus on nuorten työkyvyttömyyseläkkeiden yleinen syy. Alle 30-vuotiaiden työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on kovassa kasvussa. Masentunut nuori elää laskukautta, jolloin voimat ovat vähissä ja kielteiset tunteet sekä mustat ajatukset ovat tyypillisiä. Masentunut nuori on haavoittuva ja sen vuoksi hänen kohtaamisensa vaatii hienotunteisuutta, ymmärtämistä ja aitoa läsnäoloa. Apua saa terapiasta ja lääkkeistä. Puhuminen ja kuuntelu auttavat merkittävästi toipumisessa. Aikaa pitää antaa riittävästi yksilöllisten tarpeiden mukaan. Liikkuminen ja fyysisestä voinnista huolehtiminen on samanaikaisesti tärkeää. Opiskelun keskeyttäminen määräajaksi on perusteltua, koska masentuneella ei ole riittävästi voimia opiskelurytmin ylläpitoon.

Katin tarina

Kati oli päättänyt peruskoulun kahdeksan vuotta sitten ja hän oli rakentanut koulutus-uraansa periodimaisesti. Ammattiin opiskelu oli problematisoitunut ja samalla pitkittynyt. Hän oli etsinyt luovaa alaa, joka vastaisi hänen vahvuuksiaan ja taipumuksiaan. Kati kertoi itsensä sosiaalisesti jännittäjäksi ja yksin puurtajaksi. Peruskoulussa häntä oli kiusattu. Erilaiset huolet uuvuttivat häntä ja opettajan silmätikuksi joutuminen verotti voimia. Hän pakeni tilanteesta keskeyttämällä opiskelunsa. Mielialan laskuun ja tulevaisuutta koskevien suunnitelmien täsmentämiseen hän tarvitsi kuntoutustukea ja terapiaa.

Ensimmäisen peruskouluvuoden jälkeen Kati jatkoi erityiskoulussa peruskoulun loppuun. Alkuvuosina häntä kiusattiin, mutta opettajat puuttuivat asiaan ja tilanne korjaantui. Oppimisvaikeuksia eikä keskittymisongelmia ollut. Kavereita ei juuri ollut, mutta itsekseenkin hän pärjäsi. *"En oo ikinä ollu sosiaalinen tyyppi. Koetan selvitä yksin. Käytän omaa päätä ja teen omalla tyylillä. Ei se koulu vastenmielinen paikka ollu. Oli ihan mukavaa käyä. Mieliaineita oli käsityö ja kuvaamataito. Hankalia oli matematiikka ja äidinkieli. Sain niihin tukiopetusta ja aikaa kokeiden tekemiseen. Keskiarvo peruskoulun lopussa oli 7,6."*

Yhteisvalintavaihetta Kati mietti opon kanssa. Käsi- ja taideteolliset linjat kiinnostivat, mutta asia jätettiin vielä hautumaan. Kotoa hän ei saanut tukea suunnittelussa. Perheessä oli viisi lasta ja vanhemmat kävivät töissä. Aikaa kaikille lapsille ei riittänyt, varsinkaan isommille. *"Itekseen piti kaikki tämmöset mieltä"*. Kati haki vain talouskoulun kymppiluokalle saadakseen aikaa ajatella ammatilliseen koulutukseen hakeutumista. Ryhmään tuli tuttuja omalta yläasteelta. Hän nosti joitakin numeroita ja oppi elämänhallintataitoja. Opon kanssa hän keskusteli kun yhteishaku lähestyi. Hän oli ohjaukseen tyytyväinen ja varmistui haaveilemastaan alasta, jolle hän sai myös TET-jaksolla tutustua. Koulutusalat ja ammattinimikkeet olivat outoja. Kati otti tarkkaan selville tietoja pukuompeelijan työstä ja koulutuksesta. Sen hän asetti ensimmäiseksi hakutoiveeksi, mutta laittoi pari muutakin. Kotipaikkakunnalta hän ei ollut vielä valmis lähtemään. Hänet hyväksyttiin koulutukseen.

"Oli ihan vierasta. Ei ketään tuttuja. Aluks oli ihan mukavaa." Kun vastaava opettaja jäi pois niin tilalle tuli monta uutta opettajaa eikä Kati tullut kaikkien kanssa toimeen. Kun ompeluharjoitukset lisääntyivät, Kati olisi tarvinnut ohjausta pysyäkseen mukana. *"Oisin tarvinnu apua mutta opettaja ei huomioinu minua ollenkaan. Vaikka pyysin apua niin se vaan sano että mene oottamaan. Ei se kuitenkaan tullu. Harmitti se ompelu kun jäin kaikessa muita jälkeen. Sit alko tietopuoliset opinnotkin mennä huonommin. Sit tuntu ettei ois halunnu tulla kouluun. Tuli poissaoloja. Tulin kouluun ja lähin kesken päivän pois. Alko tuntua vastenmieliseltä koko opiskelu."*

Kiinnittyminen opiskeluun alkoi herpaantua. Yksilöllisiin ohjaustarpeisiin ei vastattu oppilaitoksen puolelta eikä poissaoloihin reagoitu vaikka keskeyttämisajatukset olivat jo aktivoituneet. Samanaikaisesti kotona oli perheen ihmissuhdeongelmia, jotka huolettivat Katia. Hän ei puhunut ahdistuksestaan kavereilleen eikä enää opettajillekaan koska ei aiemmin tullut kuulluksi. Vanhemmiltaan Kati peitti ongelmat koska näki heillä olevan

omia murheita. Hän teki yksin lopettamispäätöksen opiskeltuaan vuoden. Vanhemmille tuli koulusta tiedustelu kun Kati ei ilmestynyt tunneille pitkään aikaan. *”Sit isä lähti mun kanssa kun haettiin mun tavarat koulusta ja mä kirjoitin eropaperin. Sit olin kotona. Ei löytynyt kesätöitä eikä mitään voinu ruveta puuhaamaan. Syksyllä alko tuntuun että pitäis päästä muuttaan kotoa pois ja saaha jostain omaa rahaa.”*

Kati hakeutui työvoiman palvelukeskukseen. Hänet ohjattiin hakemaan toimeentulotukea, hakemaan vuokra-asuntoa ja muuttamaan pois kotoa. Jatkossa hän pääsi nuorten työpajalle yhdeksän kuukauden jaksolle ja työmarkkinatuki riitti niukin naukin yksin elämiseen. Hän muutti kotoa omaan vuokra-asuntoon. Työpajalla hän pääsi käyttämään luovuuttaan ompelu- ja valutöissä sekä poppanan kudonnassa. Sielläkin hän eristäytyi ja viihtyi yksin. *”Ne anto mulle oman tilan ja sain tehdä juttujani rauhassa. Ei siellä ollut tuttuja. Päivässä oli rytmi. Opeteltiin olemaan yhteisössä ja tekemään töitä. Jätin silloin koulujutut enkä hakenu kevään yhteishaussa mihinkään. Oli mukava ohjaaja joka ymmärti mua. Tultiin hyvin juttuun.”*

Työpajajakson jälkeen Kati jäi taas toimeentulotuella ja oli kesän työttömänä. Syksyllä hänet ohjattiin useammalle muutaman kuukauden työharjoittelujaksolle käsityöalalle jolloin hän siirtyi työmarkkinatuella. Jatkossa hän oli kuntoutustuella ja osallistui osuuskunnan kurssille, jossa mietittiin yksilöllisesti jatkokoulutusmahdollisuuksia. Koulutushalut alkoivatkin palata. Työharjoittelujaksolla jännittäminen uusissa yhteisöissä ja tilanteissa oli kuitenkin ongelmana ja Kati jatkoi kuntoutustuella sähkökaappeja kokoamaan työhönvalmennusyksikön osastolle. Muutoin hän tunsu itsensä terveeksi, pystyi asumaan yksin ja hoiti asiansa. *”Tulin toimeen ohjaajien kanssa. Isossa porukassa jännitti. Sain siitä lääkärin lausunnon. Kävin välillä kotona ja siellä oli ne vanhat asiat joiden vuoksi lähin sieltä pois. Sit alko huoli niistä pienimmistä sisaruksista... uuestaan piti ruveta huolta kantamaan niistä.”*

Kati hakeutui työvoimatoimistoon, josta hänet ohjattiin viiden kuukauden atk-kurssille, joka oli työttömille järjestetty. Poissaoloja tuli liikaa eikä hän päässyt kurssista läpi. *”Mun terveydentila rupes siinä vaiheessa menee huonompaan suuntaan. Oli uupumusta, flunssaa ja muuta. Ei sitä mitenkään ratkottu. Halusin asua itekseen ja pärjäsinkin hyvin. Taas mietittiin mihin lähtisin opiskelemaan.”*

Kati haki yhteishaussa maalausosalalle toiseen kaupunkiin, jossa hän kävi myös pääsykokeissa. Haastatteluista jäi hyvä vaikutelma, ei jännittänyt ja hän odotti innolla pääsyä oppilaitokseen. Pettymys tuli kun ei tullut valituksi, mutta pääsi toiselle sijalle hakemalleen linjalle omaan kotikaupunkiin. Ala tuntui mielenkiintoiselta kun velikin opiskeli sitä samassa oppilaitoksessa ja häneltä oli saanut myönteisiä vaikutteita. Pelottava asia oli kuitenkin se, että veli oli joutunut linjan opettajan silmätikuksi ja lopettanut opiskelunsa sietämättömän tilanteen vuoksi. Kati olisi halunnut välttää koko oppilaitoksen, mutta muualle hän ei epäonnekseen päässyt.

"Se alko mennä heti niin kuin tiesinkin". Opettaja siirsi Katin veljelle antamansa kielteisen leiman ja vähättelevän asenteensa nyt Katiin ottamalla tämän silmätikuksi. Oppilaitoksessa opettaja voi hyvin olla kiusaajana ja käyttää valtaansa. Opiskelijan kannalta on vahingollista jos oma luokka toimii kiusaamisnäyttämönä. Kati koki opettajan toiminnan epäoikeudenmukaisena ja vääryytenä itseään kohtaan. "Kerkisin käyä muutamia viikkoja kun sille selvis että oon samaa perhettä veljen kanssa. Se meni minun ärsyttämiseksi ja vittuiluks. Se oli simputtamista. Kestin sitä hirveen huonosti. Rupesin masentumaan. Menin opon luokse ja sanoin etten kestä enää. Siinä purkautu kaikki mitä oli kasautunu vuosien varrella. Ei sen opettajan käyttäytymiseen puututtu millään lailla. Se oli minusta hirveen inhottavaa että annettiin vaan olla. Sille ois pitäny tehdä jotain. Vika ei ollu minussa. Muuten luokka oli hirveen mukava ja turvallinen. Ei se muita ahistellu. Se purki kiukkunsa minuun. Harmitti että on tommosia ihmisiä jotka estää vaikka toinen haluis opiskella. En tuntenu oloani turvalliseksi enää sen seurassa. Olin niin ahistunu. Oli kauhee pelko siitä. Mitenkään mua ei neuvottu mitä vois tehdä. Hakeuduin mielenterveystoimistoon. Sain lääkityksen ja mulla on vieläkin avohoitosuhte. Käyn keskustelemassa ja oon taas kuntoutustuella. Välillä olin jo opintotuella ja otin lainaakin. Kerran viikossa käyään elämäntilannetta läpi ja katotaan eteenpäin. Mun elämäntavat on ihan hyvät ja on rytmi elämässä. Terapiaa vois pikku hiljaa vähentää ja lopettaa lääkityskin."

Kati oli sen verran voimissaan, ettei halunnut lopettaa opiskelua ja pyysi opolta linjan vaihtoa. Kaveri oli kertonut artesaanin tutkintoon valmistavasta kaksivuotisesta aikuiskoulutusryhmästä. Opo hoiti asian myönteisesti. Kati kävi haastattelussa ja pääsi ryhmään. Ensimmäinen vuosi meni kohtalaisen hyvin. Ala on kiinnostava, motivaatio on kohdallaan ja opettajien kanssa on hyvät suhteet. *"Ne on ymmärtäny ja joustanu hirveen hyvin. Loppuvuosi meni vähän ahdistavaks. Ensimmäinen näyttö meni uusimiseks. Tein sen ja pääsin nipin napin läpi. Aikasemmista en oo saanu vielä hyväks lukuja mut on keskusteltu että ompelupuolen juttuja saisin. Vuosi tulee nyt täyteen. Koetan päästä tään läpi ja katon sitten seuraavaa askelta. Keskeyttämisajatuksia ei oo vaikka meneekin vähän huonommin. Jotkut on vaihtanu alaa ja ryhmä on pienentyny mutta ei se minuun oo vaikuttanu mitään. Kesäloma tulee nyt tarpeeseen."*

IK: *"Miten arvioit ohjausta kun olet sitä tarvinnut eri vaiheissa?"*

"Se on aika vähästä mitä saa. Sitä pitäis olla enemmän. Ei sitä saa ellei pyydä. Oon joutunu aina pyytämään. Enkä pysty kovin helposti pyytämään. En oo hirveen sosiaalinen enkä tuu kaikkien kanssa juttuun. Tulevaisuudessa voi haitata enemmän jos tulee tilanteita missä tarvii sosiaalista kanssakäymistä. Sitä pitäis vaan harjotella ja opetella. Kotiasiat mua eniten vaivaa ja ne haittaa koulussakin keskittymistä. Tää on mulle nyt tuttu paikka. Uskallan pyytää apua ja ohjausta. Oonkin saanu riittävästi ja saan lisäksi jos haluan."

Timpen tarina

Timpe oli päättänyt peruskoulun kuusi vuotta sitten. Hänellä oli koossa neljä vuotta erilaisia opintoja, mutta ammatilliset opinnot alkutekijöissään. Mielenterveyden pettäminen on vaatinut pari välivuotta. Alavalinta on selkiintynyt yhden väärän valinnan jälkeen. Voimia ei ollut vielä riittävästi täysipainoiseen opiskeluun. Toipuminen jatkui kuntoutuksella ja ammatillisen tukiverkon avustuksella.

Timpen keskiarvo peruskoulusta oli 7,9. Matikka, liikunta ja musiikki olivat vahvoja, kielet ja äidinkieli heikompia aineita. Peruskouluun hän ei jaksanut juuri panostaa vaikka suhtautuikin peruspositiivisesti. Kavereiden kanssa kului aikaa eikä läksyjen luku houkuttellut. Sosiaalinen kanssakäyminen oli tärkeää. Hän viihtyi kuntosalilla ja urheilun parissa. Kasiluokan TET-jakson Timpe oli avustajana ala-asteella ja viihtyi hyvin. Ensimmäisen yhteishaun lähestyessä Timpe ei ollut luokan mukana tutustumassa ammattioppilaitoksiin. Hän kertoi olleensa väärässä paikassa väärään aikaan eikä tiennyt mistään. Urheilu vei aikaa. Hän teki yhteishaun, jossa asetti lukion ykköstoiveeksi ja muistaakseen myös sosiaali- ja terveysalan sekä merkonomikoulutuksen muille sijoille. Hän halusi jatkoaikaa miettimiselle ja sanoi ajautuneensa lukioon kypsyttelämään valintojaan. Isä ja äiti olivat lukion käyneitä ja toivoivat Timpenkin käyvän. *"Aattelin ettei siinä huonosti käy"*.

"Ei se lukio huonosti mennyt. Peruskoulun keskiarvo laski numerolla vähän alle seiskan. Pitkän matikan vaihoiin lyhyeen. Se meni utopian puolelle. Kävin lukiota kaks ja puoli vuotta. Sinnitelin sinne asti, mutta en jaksanu loppuun asti. Lopetin kun kirjatukset ois ollu keväällä. Kaks kolmasosaa kurseista sain todistukseen. Ei se oo enää vaihtoehto vaikka on käyny mielessä että tekisin sen loppuun."

Lukion ensimmäiseltä luokalta Timpe haki sosiaali- ja terveysalalle ja toiselta myös. Muita hakuja hän ei tehnyt. Kerran hän on ollut soveltuvuuskokeissa. *"Se on aina ollu mulla vahva. Oon aina pyrkiny auttamaan ja siitä on muodostunu se haave että se ois oikee juttu. Se on lähihoitajan tutkinto ja suuntautumisala olis ensihoito tai toisena lapsi- ja nuorisotyö. Uskon että työpaikkoja on. Kuntoutumisen jälkeen on taas tarkoitus yrittää. Nyt en yhteishaussa vielä hakenu."*

IK: *"Missä vaiheessa ne huonot ajat tuli sulle?"*

"Lukiossa... toisen vuoden aikana. Eka meni ilman masennusta mut tokana tippu pohja ja matto vedettiin alta. Kaikki mihin oot kiinnittynyt ja rakentanu niin yhtäkkiä... se on niin kuin ilmat pihalle. Se tuli yllättäen. En ois voinu uskoa että sairastun masennukseen. Perheolot sen aiheutti... isosiskon ja isän riidat. Kun koulussa oli huono päivä niin kotona tapeltiin. Siitä lähtien on ollu jaksamisongelmia. Tää on ollu täyttä... hirveetä säätämistä opiskelujen kanssa. Lääkkeet sain ja hoitosuhde on. Käyn psykiatrilla ja koulupsykologilla. Yritän pysyä jaloilla ja pitää itteeni pystyssä... se on pakko pysyä jotenkin."

IK: *"Joustettiin ko lukiossa sun terveydentilan takia"?*

"Kun välitodistukset tuli niin huomasi että olin kolmen vuoden vauhdissa, sitten kolmen ja puolen ja sit neljän. Pidätelin itteeni. En tippunu mut sitten se jäi kesken. Kyllä mä sain ymmärrystä. Katoin etteivät ne ajaneet mun yli. Pidin puoleni ja pysyin vahvana. Eivät saaneet murrettua selkärankaa. Masentuneita oppilaita lukiossa on hirveen paljon... todella mutta niistä ei puhuta ja se on ongelma. Pitäs enemmän puhua niin sais realistisemmän kuvan. Kyllä mulla siitä puhuminen onnistu jotenkin. Kuvaamataidon opettaja autto paljon. Ilman sitä mä en ois selvinnyt. Se ties mistä kenkä puristi. Ei mulla kuraattorista ja opostakaan oo pahaa sanottavaa. Muut opettajat ei osannu onkia niitä ongelmia. Ne pyrkii opettamaan mutta ne ei löyvä sitä kolikon toista puolta. Taideaineiden opettajat osaa. Liikunnan opettajakin tietää minkä takia toisella on huono olo ja osaa pureutua ja auttaa.

Mulla oli kavereita paljon. Nyt niillä monella alkaa olla jo perhettä ja ne alkaa asettua aloilleen. Niillä ei enää kompassin neula pyöri ympäri että mihin suuntaan menis vaan se on jo pysähtynyt ja ne on löytäneet oman paikkansa. Mun kompassi pyörii ja pyörii. Ei se nyt oo paha mutta kyllä mäkin oman paikkani löydän jossain vaiheessa... oon mä varma. Kaikille on oma paikkansa."

IK: *"Millaset ne välivuodet oli kun lopetit lukion"?*

"Ei tullu tehtyä mitään kuin oli ja möllötti ja toivo että paranee. Eihän se tietenkään niin mee. Vointi on niin epätasainen. Se säännöllinen ei onnistu... jos mun pitäs herätä puol seittemän ja potkasta ittes töihin tai kouluun. Se tuntuu utopistiselta ajatukselta. Vuorokausirytmit on pielessä... pääläellaan. Yöllä valvottaa ja päivällä nukuttaa. Olin kotona ja koetin miettiä mikä se oikee juttu ois. Iskän ja äitinkin kanssa mietin... ei kuitenkaan löytynyt... en saanu kunnan ratkasua."

Lukion lopettamisvaiheessa Timpe oli muutaman viikon avustajana samalla ala-asteella kuin yläasteen TET-jaksolla. Sitä seurasi neljän kuukauden työharjoittelu päiväkodissa, jossa hän viihtyi 4–5-vuotiaiden lasten kanssa hyvin. Se oli hyvää aikaa masennukseen. *"Vaikka kuinka oli mieli alhaalla aamulla niin lapset nosti mielialaa. Vaikka oli murheita niin siellä ei ollu yhtään huonoo päivää."*

Välivuosien jälkeen Timpe pyrki mielenterveyskuntoutujille tarkoitettuun ammatillisiin opintoihin valmentavaan yksivuotiseen koulutukseen. Hän arvioi koulutuksen hyödylliseksi ja se tuli oikeaan aikaan. Vuosi palautti hänet koulumaailmaan ja vertaistuki oli koulun paras puoli. Jaksamisen kanssa oli ongelmia, mutta koulutus tuli suoritettua. *"Näki ettei ole yksin kun monet oli jättänyt koulun kesken ja ollu tauolla muutamia vuosia... samassa jamassa olevia opiskelijoita"*.

Valmentavasta koulutuksesta Timpe teki yhteishaun sosiaali- ja terveystalalle ja merkonomikoulutukseen. Hän kävi lähihoitajakoulutuksen soveltuvuuskokeissa, mutta ei päässyt. Alavalinta oli kuitenkin vahvistunut entisestään. Hän piti työtä palkitsevana ja mielekkäänä auttamis- ja ihmissuhdetyönä. Hän ymmärsi sen vaativan vahvuutta ja aiheuttavan

henkistä kuormitusta. Vanhemmat tukivat myös alavalintaa. Merkonomikoulutukseen hän pääsi peruskoulun todistuksella. Isosisko oli myös suorittanut merkonomin tutkinnon.

Timpe ei arvioinut olleensa koulutusta aloittaessaan kuitenkaan vielä parhaassa terässä. Intoa kuitenkin oli ja hän muutti samanaikaisesti pois kotoa. Kuukauden opiskeltuaan *”se tuntui että ei yksinkertaisesti toiminu. Oli se kiinnostavaa mut kaikki tehtiin tietokoneella. Mä käytän sitä vaan laskujen maksuun ja surffailuun. Muutenkin se kaupanteko pyöri ja ... rahaa rahaa... miten pyritään hyötymään. Kaikki sen rahan keskellä. Se homma oli ristiriidassa mun arvojen ja ajatusten kanssa. Muut asiat on tärkeempiä. Kaupanteko ei ollu mun juttu.”*

Keskeyttämisajatuksista Timpe puhui kuraattorin ja luokanvalvojan kanssa. Myös kotona ja kavereiden kanssa keskusteltiin. Äiti ehdotti että lopettamispäätöstä pitää juhlia. *”Sanoin ettei oo yhtään syytä juhlia. Haluan kesän ottaa rennosti ja lataan akkuja. Ei ne koulussa hangannu vastaan mun lopettamispäätöstä. Jaksaminen ja väärä ala oli syynä... niiden yhteisumma. Ne ties mun tilanteen. En ees pyytäny muita ratkasuja. Parempi kunnolla keskeyttää etteivät ihmettele missä se poika luuraa. Mä oon virallisesti vapaa lintu. Vapauden tunne on paras. Mulla on kuntoutustuki ja asumistuki. Saan menot maksettua. Oon ylpee kun en oo velkaantunu. Jos kotoa vippaan niin maksan takasin. Syksyllä vois taas hakee kouluun jos siltä näyttää. Alan lämmitellä taas noita liikuntajuttuja. Sain fillarin kuntoon ja tiputin painoo. On kevyempi olo.”*

Timpe pohti oppilaitoksen roolia ammatinvalinnan ohjauksessa ja esitti kokemuksiinsa perustuvaa kritiikkiä. *”Mun haut on ollu mun omia toiveita. Ite mä tiesin. Oon miettiny moneen kertaan. Kyllä ne opot ohjas omien toiveittensa mukaan eikä oppilaan kannalta. Ne sooloi omia juttuja eikä miettiny oppilaan kannalta loppuun asti. Ei ne ollu oikeessa monenkaan kohalla onko se oikee ala. Kyllähän ne kysy mutta yleisesti ne pyrki sooloileen. Ei ne ajatellu että toi on tossa hyvä ja sillä on luontaisia lahjoja tonne. Eihän ne sitä tiedä. Ne kattoo vaan numeroiden perusteella. Ne pyrkii ite mixaamaan ja se ottaa oppilaan päähän kun ei saa rauhassa miettiä. Ei opo sais tuua liikaa omia mielipiteitään... eikä sitä että tää on ehattomasti oikein. Pitäs saaha se oppilas oivaltamaan se oikee ala.”*

Leenan tarina

Leena oli päässyt peruskoulusta viisi vuotta sitten ja aloittanut perustutkintoon johtavat ammatilliset opinnot, joita hän oli suorittanut neljä vuotta. Tutkinnosta oli koossa 90 opintoviikkoa ja neljännes tutkinnosta puuttui vielä. Ala oli osoittautunut liian raskaaksi, uupumus ja masennus veivät sairauslomalle ja uutta alavalintaa piti mennä pohtimaan ammattistarttiin. Työkokeilujen jälkeen on tarkoitus löytää sopiva koulutusala ja jatkaa vielä kesken oleva tutkinto loppuun. Terapia ja moniammatillisen tukiverkon apu ovat olleet välttämättömiä tulevaisuuden suunnitelmien selkiinnyttämiseksi.

Leenan peruskoulu sujui kohtalaisesti keskiarvon ollessa koulun loputtua hiukan yli seitsemän. Koulutusidentiteetti oli heikohko. Hän luuli olevansa enemmän tekijä- kuin lukijatyyppeä. Hän luki laiskasti kokeisiin. Musiikki, kotitalous, tekniset työt ja äidinkieli

menivät hyvin, matikka, kemia, fysiikka, uskonto ja historia sujuivat kuutosen tasolla. Matikasta hän sai tukiopetusta ja halusi olla pienessä ryhmässä, jossa pystyi keskittymään. *”Opin enemmän ja paremmin tekemällä kuin kirjasta. Vanhemmiten oon oppinu että kyllä mä osaan kun vaan panostan. Matikkaakin ymmärrän kun keskityn.”*

Peruskoulun päättyessä isä painosti Leenaa lukioon, mutta äiti tuki hänen omia suunnitelmiaan. Viiden tytön ryhmä vahvisti toisiaan alan valinnassa ja päätti hakea sosiaali- ja terveystieteille. Leena kasvoi alalle, sillä äiti, tämän sisarukset ja kummitäti olivat hoitoalalla ja Leena oli ollut 10-vuotiaasta äidin yövuoroissa mukana. TET-jaksoilla hän oli kehitysvammaisten kodissa ja vanhainkodilla. Ala siis varmistui varhain eikä muuta kilpailevaa vaihtoehtoa ollut. Opo suositteli myös alaa ja piti Leenan avoimuutta ja sosiaalisuutta vahvuutena. Kokemus yhteistyöstä opon kanssa oli myönteinen. Alan työllistymismahdollisuudet arvioitiin hyväksi. Yhteishaussa toiselle sijalle Leena asetti hotelli- ja ravintola-alan, kolmannelle elintarvikealan ja neljännelle lukion.

Hän kävi soveltuvuuskokeissa lähihoitajakoulutukseen, jonne pääsi kaverinsa kanssa ja siten myös muuttamaan pois kotoa. Viisi vuotta myöhemmin Leena pohti, että lukioon olisi kannattanut mennä sittenkin ainakin kasvamisen kannalta vaikka hyvin ei olisi pärjännytäkään. Muutettuaan kaverinsa kanssa vieraaseen kaupunkiin opiskelija-asuntoon, houkutukset olivat tarjolla. Aluksi oli opiskeluintoa ja vapauden tunne kun sai asua yksin. Leena sai kavereita ja 6–7 tytön ryhmä vietti vapaa-ajat yhdessä. Toiminnalliset käytännön harjoitukset olivat mielenkiintoisia koulussa, mutta vähäisestä lukemisesta johtuen koe-kysymykset tuntuivat vaikeilta.

Kun viikonlopuksi piti mennä kotiin, niin alkoholia ruvettiin kokeilemaan viikolla. Opiskelu alkoi heti häiriintyä ja poissaoloja tuli. Koska Leena oli 16-vuotias, oppilaitoksesta otettiin yhteyttä äitiin, joka oli aina ollut tarkka kurista ja menemisistä. Hän määräsi nytkin arestia, uhkasi kotiin paluulla ja soitti asuntolan valvojille, että käyvät herättämässä tytön kouluun. Leena pääsi kuitenkin työssäoppimisjaksolle vaikka rästiin jääneet kurssit kasautuivat. Hän oli poissa vanhempien valvovien silmien alta. Opiskelu ei juuri kiinnostanut.

Jo ensimmäisen vuoden aikana alettiin laatia henkilökohtaisia opiskelusuunnitelmia rästiin jääneiden kurssien vuoksi. Opo esitti jatkamista uudessa ryhmässä. Se oli myös Leenan oma toive. *”Paikkasin niitä rästejä. Menin pomppien eri ryhmien mukana.”* Varsinaista luokanvalvojaa Leenalla ei ollut. *”Heti eka vuotena yks opettaja otti mut täysin silmätikuks. Uuessa ryhmässä siitä tuli mun luokanvalvoja. Kun eka päivänä tutustuin uuteen ryhmään niin se opettaja sano niille että älkää ottako sitten Leenasta esimerkkiä. Se on hoitanu koulunsa niin huonosti. Se leimas mua luokan edessä. Oli aika tukala tilanne kun en tuntenu ketään. Se on koko ajan ollu samanlainen.”*

Leena alkoi väsyä ja masennus hiipi eikä hän sitä tunnistanut. Työssäoppimisjaksot olisivat sujuneet, mutta kirjallisia näyttösuunnitelmia hän ei jaksanut tehdä huolella. Oh-

jausta niihin hän olisi tarvinnut enemmän. Vaikeat seurustelusuhteet ja ongelmat omien vanhempien välillä verottivat voimia eikä uupumiselta enää voinut välttää.

”Mä olin eka jakson ryhmäperhepäiväkodissa. Meni ohjaajan kanssa sukset ristiin eikä tullu ollenkaan toimeen. En saanu tehtyä näyttösuunnitelmaa ja myöhästyin näyttöpäivästä. Se ei päästänyt mua jaksosta läpi. Muuten se jakso meni hyvin. Seuraavana vuonna tein sen jakson uuestaan yhdessä perheessä. Siellä oli pienet lapset ja äiti tartti apua. Jakso meni tosi hyvin mutta näyttösuunnitelma oli vähän vajaa. Se on hankala tehdä ja vaatii hirveesti aikaa ja miettimistä että sisäistää sen. Sitten olin pitkäaikaisosastolla ja tuli ohjaavan opettajan kanssa ongelmia. Tein tosi hyvin töitä mutta se vaati näyttösuunnitelmasta hirveesti. Se ei päästänyt mua läpi eikä pietty ees näyttöpäiviä. Kävin sen loppuun ja tein kuitenkin uelleen seuraavana syksynä dementiaosastolla ja sain nelosen. Näyttösuunnitelma oli jo ihan hyvä. Seuraavalla vanhainkoti-jaksolla sain taas nelosen. Loppua kohti on jaksot parantunu ja näytöt menny läpi.

Väsyminen ja poissaolot lisäänty kun aloin seurustella yhen pojan kanssa. Muutettiin yhteen enkä kohta pystynyt menemään kouluun vaikka se poika kävi töissä. Se sano että oon vaan laiska. Ei käynyt mielessäkään että vois olla jotain muuta. Aattelin että oon sit niin laiska enkä jaksa mennä kouluun. Sit kun me erottiin niin paheni vielä. Oli paljon poissaoloja mutta en hakeutunu vielä hoitoon. Se oli tosi vaikea suhde. Se mies oli tosi narsistinen. Sit mä seurustelin yhen pojan kanssa joka sairasti maanis-depressiota ja sen kanssa oli tosi hankalaa. Se joka toinen päivä suunnitteli tappaa ittensä. Sit masentu mun kaveri pahasti ja mä olin sille tukipilari. Se soitti kun oli paha olla ja puhuttiin aina kaks tuntia puhelimesta. Kaikki turvautu yhtä aikaa minuun ja tuli liikaa kuormaa ja muitten huolia kannettavaksi. Sit vielä tuli mun vanhemmille ero ja isä yritti tappaa ittesä. Se oli kaikista rankin. Mä lopetin sit koulun käynnin. Yks kaveri sano että nyt mennään lääkärille. Mentiin ensin kuraattorille ja sit lääkärille. Kävin sit depressiohoitajalla ja aloitettiin lääkitykset. Välillä se alko helpottaa ja olin töissäkin kolme kuukautta kehitysvammaisten kodissa. Mulla oli täällä kämppä ja asuin kotona äidin kanssa. Sit palasin takasin tänne ja alko tapaamiset psykologin kanssa. Kuraattorin kanssa oltiin tosi paljon tekemisissä. Soiteltiin paljon. Se ohjas mut lääkärille ja se on perillä mun tilanteesta. Sitä kautta opokin tietää. Ne sano että hoidat ittes ensin kuntoon ja voit palata jos jaksat käyä. Mulla todettiin keskivaikea masennus ja se lieventy vuoden mittaan. Se on paranemaan päin. Oon alottanu käynnit mielenterveystoimistossa.”

Rankat tapahtumat ja ihmissuhdekuorma veivät Leenan voimia ja masennus hiipi huomaamatta. Käytännön opiskelu jotenkin sujui, mutta lukujaksot eivät kiinnostaneet vaikka hän sai niihin joustoja. Hänelle ei herännyt keskeyttämisajatuksia eikä hän huomannut ettei opiskeluaika tällä tahdilla tule riittämään. *”En mä aatellu. Hetkautin kaikki olan ylite... no menköön nyt. En ottanu huolta. Jossain vaiheessa sanoin kuraattorille etten haluakaan hoitoalalle mutta jatkoin kuitenkin. Koulussa oli puhetta ettei mulla oo enää kauaa aikaa käyä koulua. En reagoinu siihenkään... en jaksanu. Sit mietin miten jaksan opiskella ja tehtiin opon kanssa löysempi opiskelusuunnitelma. Otin itteeni niskasta kiinni ja sain kursseja suoritettuuakin. Top-jakson jälkeen en jaksanukaan alottaa lukujaksoo. En mä aluks ilmottanu kellekään. Kuraattori soitti sit mulle. Sit mä keksin että mä haluan parturi-kampaajaks. Kuraattori lähetti mulle sen eropaperin postissa. Ei se ollu sen kummempi juttu. Mun todistukset ei kuitenkaan riittänyt parturiks. Kuraattori ohjas mut sitten Ammattistartille jos pystyisin nostamaan siellä numeroita.”*

Leena ei voinut psyykkisesti hyvin. Hän tunsi riittämättömyyttä tehdä päätöksiä ja hänen oli vaikea ottaa ongelmiaan puheeksi. Opinnot eivät edenneet riittävästi. Kuraattori oli ainut luotettava linkki oppilaitokseen. Ammattistartista odotettiin ratkaisua epäselvään tilanteeseen. Leena oli tullut päätelmään, että hoitoala on hänelle fyysisesti ja henkisesti liian raskasta. Se oli hänelle työn kautta selvinnyt. Hän oli tehnyt monta erilaista työssäoppimisjaksoa, osan kahteen kertaan. Lisäksi hän teki lukukausien välissä loma-ajat kehitysvammaisten kodissa töitä. Hän oli päätenyt etsimään sopivampaa alaa.

”Ammattistartti oli tosi mukava alottaa. Tykkäsin olla. Luokka oli ihan huippu ja opettajat kans. Olin vanhimpia siellä. Pääosin ne oli 16-vuotiaita. Jaksoin olla. Sit työkokeilussa olin kolme viikoo kaupassa. Ennen Joulua en taas jaksanukaan koulussa. Se masennus alko uudelleen. Kävin terkkarilla ja koulupsykologilla. Lääkäri kirjotti sairausloman ja mut laitettiin mielenterveystoimiston piiriin. Kävin alkuvuodesta taas roikkumassa koulussa mutta en jaksanu. Helmikuun olin pois ja sen jälkeen lopetin kokonaan. En saanu mitään suoritettua siellä. Opettajien kanssa katottiin että mun kohalla on järkevintä lopettaa. Tosi hyvä maku jäi siitä paikasta kuitenkin.

Meillä ois ollu työkokeiluja enemmänkin mutta olin ne ajat sairauslomalla. Kaupanalan hylkäsin työkokeilun perusteella. Olin haaveillu että haluaisin kauppaan töihin. Käytiin me tutustumassa oppilaitoksessa eri linjoilla... autopuolella ja muuta... ei löytyny sellasta alaa mikä kiinnostais. Parturi-kampaajaks ei riittäny keskiarvo. Alan työllistävyyttäkin mietittiin ja että ois pitäny perustaa parturiliike. Sit on oikeestaan ravintola-ala. Halusin semmoseen työhön mikä ei oo vuorotyötä. Se ei sovi mulle kun se on niin raskasta. Ravintola-alallakin on paljon vuorotyötä. Senkin takia mietin parturialaa. Se suunnitelma on nyt kuitenkin jääny.”

Sairasloman jälkeen Leena oli työttömänä työnhakijana ilman tukia ja pääsi sen jälkeen ammatilliseen kuntoutukseen. Hän pääsee työkokeiluun hotelli- ja ravintola-alalle. Opon ja kuraattorin kanssa on sovittu, että hän voi jatkaa lähihoitajakoulutuksen myöhemmin loppuun kun voimat ovat palautuneet. *”Mä ootan nyt innolla että pääsen jatkamaan ja tuntuu että teen sen loppuun. Mulla menee rästeihin yks lukukaus ja sit yks vuos suuntautumisopintoja. Mä tiään että mä pärjään niissä töissä. Mä oon ahkera ja tuun toimeen ihmisten kanssa. Uskon että täällä on työllistymismahollisuuksiakin.”*

Leena oli nyt kuntoutumassa työttömänä ja toimeentulotuen varassa, mutta kykeni näkemään asioita aiempaa realistisemmin. Moniammatillisessa tukiverkostossa hän oli saanut tulevaisuuden suunnitelmiaan jäsentyneemmiksi. Ammatilliset opinnot olivat pitkittyneet ja hän oli edelleen peruskoulun varassa. Hänellä oli kuitenkin työkokeimusta ja osaamista ja työvoimatoimisto ehdotti ilmoittautumista rekrytointifirmaan. Leenaa pelotti vielä oma jaksaminen eikä hän halunnut leimautua työpaikoilla voimattomaksi ja halusi tervehtyä kunnolla. Hänellä oli uusi miesystävä, jonka kanssa oli muutettu yhteen asumaan. Avopuoliso oli myös työttömänä toistaiseksi. Leena oli pääsemässä kuitenkin työmarkkinatuelle kun työkokeilu alkaisi. Taloudellisia huolia oli, mutta niiden kanssa osattiin elää. Äiti oli Leenalle merkittävä toinen, joka tuki ja johon oli luottamuksellinen ja ymmärtävä molemminpuolinen suhde. *”Tukee joka asiassa. Tietenkin se suhtautu ihan*

erilailla kun selvis että mulla on masennusta.” Vanhempienkin asiat olivat nyt kunnossa ja myös isän elämänasenne kohdallaan.

Leenan luottamus opettajiin oli kärsinyt silmätikuksi joutumisen ja hylättyjen työssä-oppimisjaksojen vuoksi. Leimautuminen ja negatiiviset koulukokemukset olivat syöneet itsetuntoa. ”Välillä tuntuu että ymmärtääköhän ne minkä takia oon ollu niin paljon pois... mitä ne aattelee kun alotan uuestaan. Oon hyppiny monessa ryhmässä. Kun mulla oli eroproessi poikaystävän kanssa niin ohjaajan kanssa puhuin työpaikalla. Ne oli tosi ymmärtäväisiä. Se oli raskasta mulla. Opettajien kanssa en ottanu ees puheeksi. Sen yhen kans ei oo kemiat ikinä kohdannu. Kuraattorin kanssa puhuin... en oponkaan. Sekin oli ahistavaa pomppia ryhmässä eikä ennättänyt tutustua uusiin ihmisiin. Ei ollu kotiryhmää. Ehkä silloin ois pitänyt puhua muillekin mutta en vaan pystyny.”

IK: ”Sulla on viis vuotta kun jätit peruskoulun ja olet kuitenkin vielä peruskoulun varassa. Miten siihen suhtaudut?”

”Se on tosi huono homma. Jos alottaisin uuden koulutuksen niin menis taas kolme vuotta ennen kuin olis koulutus. Sen takia käyn lähihoitajakoulun loppuun että on edes joku jossa oon kiinni. Sais sen ammatillisen perustutkinnon ja vois lähteä töihin. Sitten vois vielä sitä alaa vaihtaa. Saattaahan se olla että muuttuukin vielä ja teen seuraavat kymmenen vuotta tuota työtä.”

Yhteenvetoa

Kotoa peruskoulun jälkeen irtautuminen tuo vapauden tunteen, mutta on nuorelle riskialtista aikaa. On kyse isosta siirtymästä nuoren elämäntilanteeseen. Moni haluaa kokeilla sellaisia asioita, joihin kotona vanhempien valvovien silmien alla ei ollut mahdollisuuksia. Päihteiden käyttö ja vapaa-ajan riennot vievät huomion opiskelusta, jota poissaolot alkavat häiritä. Se on signaali, johon oppilaitoksen tulisi viipymättä tarttua. Poissaolojen kertyessä ongelmat monimutkaistuvat ja niihin puuttuminen käy yhä vaikeammaksi. Ennen pitkää tarvitaan korjaavia interventioita kun ennaltaehkäisyvaiheessa olisi asioihin voitu vielä vaikuttaa.

Terveet ja toimivat ihmissuhteet läheisten kesken samoin kuin luottamuksellinen ja turvallinen suhde opettajiin ovat nuorelle tärkeitä itsetunnon ylläpitämiseksi ja opiskeluun kiinnittymiseksi. Merkittävät toiset voivat tukea nuoren omaa toimijuutta, mutta myös ajaa riskialttiille reitille elämässä. Ylimääräisten huolten kuorma ja kielteisten koulukokemusten kasautuminen rasittavat nuoren henkistä kestävyyskykyä ja voivat johtaa synkkiin ajatuksiin. Mielenterveysongelmat hiipivät salakavalasti vaikka toipumisen kannalta niihin pitäisi reagoida varhaisessa vaiheessa. Puheeksi oton kynnyksellä nuorella itsellään on korkea ja sen vuoksi oppilaitoksessa tulisi lisätä valmiuksia havaita varhaisempia signaaleja.

Mielenterveysongelmainen tarvitsee hoitoa ja tavoitteellista vuorovaikutusta ammatti-ihmisen kanssa. Elämäntilanteen uudelleen jäsentäminen tarvitsee aikaa ja joustavuutta sekä nuoren terveyden ehdoilla etenemistä. Antaako oppilaitos riittävästi tilaa hitaasti eteneville opiskelijoille?

Ensimmäistä kertaa ammatilliseen koulutukseen kiinnittyvän opiskelijan ohjaustarve on suuri. Rohkeus pyytää ohjausta on usein riittämätön. Sitä tulisikin tarjota auliisti eikä olettaa sujuvaa suoriutumista liian varhain. Kiusaamiskokemukset peruskoulun ajalta rasittavat monen opiskelusuhdetta vielä myöhemminkin. Pahinta on jos opettaja ei tunnista opiskelijan kiusaamista omassa käyttäytymisessään. Herkkyyttä ja valvovia silmiä kiusaamisen tunnistamiseksi tarvitaan ammatillisessa koulutuksessa siinä missä peruskoulussakin.

4.3 Tutkintoon tehokeinoin sinnitelleet

Kaksi tutkittavista kamppaili ammatillisten opintojensa kanssa keskeyttämisuhkan alaisina, mutta tehostetulla projektista saadulla tuella veivät opintonsa päätökseen. Tessa valmistui viisi vuotta peruskoulun päättymisestä jouduttuaan välillä keskeyttämään masennuksen vuoksi ja Jenni yhdeksän vuotta peruskoulun päättymisestä käyttäen tutkinnon suorittamiseen neljä ja puoli vuotta.

Tessan tarina

Tessa oli peruskoulun ala-asteella kielikylypöluokalla ja mallioppilas. Yläasteelle siirtyminen toi uudet kaverit ja opettajat, kiinnostus lopahti ja hän kertoi ajautuneensa väärin porukoihin. Poissaoloja tuli ja ehdot matematiikassa. *”Koulu jäi taka-alalle. Oli enemmän suorittamista. Ei kiinnostusta. Taidepuolen aineet kiinnosti. Kuvaamataito oli paras. Mulla oli tosi huono matikkapää. Kielet meni hyvin. Keskiarvo oli seiskan kasin välillä. Pientä kärhämää oli opettajien kanssa. Poissaoloista laitettiin lappuja kotiin ja vanhemmat kävi koululla. Kaveripiirin kautta tuli levottomuutta. Jälki-istunnoissakin olin. Minusta heikosti tiedotettiin mun tilanteesta kotiin päin. Oisin toivonu että koulu ois enemmän ottanu puheeks koska sen jälkeen ois ollu vaikeempi lintsata. Ois se vaikuttanu. Kun oli nuori niin vanhempien sana oli aika painava. Oon jälkikäteen kertonu heille enemmän avoimesti.”*

Lähestyvän yhteisvalintavaiheen Tessa koki vaikeaksi. Äiti auttoi etsimään vaihtoehtoja kun kiinnostus liittyi luovaan taiteelliseen alaan. Kymppiluokalle menoakin harkittiin. Lukiota ei edes mietitty koska Tessa piti itseään käytännön ihmisenä. Hän koki tilanteen hakuammuntana. Koulusta ei saanut juuri ohjausta, lähinnä teknistä apua hakemusten täyttämiseen. Kotona pystyi keskustelemaan avoimesti ja monipuolisesti. *”Tuntuu niin kaukaselta kun piti valintoja tehdä. Se tuli niin nopeesti eikä sitä osannu etukäteen aatella. Piti keksiä*

*joku. Tykkäsin mainontapuolesta mutta ne lyhyet kuvaukset ei kertonu mitä niissä ammateissa te-
hään. Jälkikäteen oon miettiny että joku sosiaalisen puolen ala ois ollu parempi vaikka oonkin ujo.”*

Tessa laittoi hakemuksen graafiselle ja mainosalalle, toiselle sijalle media-assistentin ja kolmannelle nuorisotyöntekijän. Kymppiluokka oli hätävarana. Toiseen hakutoiveeseen hänet hyväksyttiin ja nuorisopuolelle hän pääsi varasijalle. *”Kun sain päätöksen postilaati-
kosta niin olin hyvin pettynyt. Ei mitään kuvaa kaupungista kun kävin vain pääsykokeissa. Kävin
sinne graafiselle puolellekin pääsykokeissa mut siitä kaupungista jäi vielä huonompi maku.”*

Muutto uuteen kaupunkiin oli iso juttu. Kaikki muuttui kertaheitolla. Kaverit jäivät eikä tuttuja ollut lähelläkään. Yhtäkkiä piti olla valmis ottamaan vastuu kaikesta. Äiti oli aina huolehtinut ja tuntui, ettei ollut valmiuksia yksin selviämiseen. *”Olin oppinu vähän
laiskottelemaan. Aluks koulu kiinnosti paljon. Jotkut kurssit ei sit ekavuonna kiinnostanu ja olin
viikonkin etten käyny koulussa. En ilmottanu mitään. Koulussa huolestuttiin kun olin alaikäinen
niin ilmottivat kotiin. Ois luullu että oisivat ilmottanu jo aikasemmin. Kaikki oli tosi itsenäistä.
Luokanvalvojalla ei ollu aikaa. Sanottiin vaan että oot omassa lirissä ellet hoija asioitas. Opon
kans olin vain vähän tekemisissä enkä kuraattorin kanssa ollenkaan. Ei mitään tukee.”*

Tessa asui tyttökaverin kanssa asuntolassa. Tuli juopottelua eikä jaksanut nousta aamul-
la kouluun. Tyttökaveri sai komennon kotiin kun joutui liikaa juomansa alkoholin takia
vatsahuuhteluun sairaalaan. Kukaan ei ollut rajoittamassa ja viinan hakijoita löytyi. *”Se
oli kausittaista juomista”.* Tessa alkoi seurustella itseään reilusti vanhemman miehen kanssa
omalta luokaltaan. Mies kävi koulua eikä välittänyt Tessan laiskottelusta. Miehellä oli huo-
noja elämäntapoja taustallaan. Liikuttii epämääräisissä porukoissa yhdessä parin vuoden
ajan. Uusi kämppäkaveri tuli, mutta Tessa muutti poikakaverin kanssa yhteen. *”Ainakin
kolmessa paikassa asuttiin”.* Vanhemmat auttoivat rahallisesti, *”kun en saanut asumistukee
niiden tulojen takia”.*

*”Siinä oli kuitenkin se opiskelu ja epämääräinen elämä rinta rinnan. Kahella kaistalla meni. En
kokonaan pudonnu sinne toiselle puolelle. Se oli hyvä. Tiien että sekin mahdollisuus ois ollu. Aat-
telin mä itekin että tästä saattas humpsahtaa. Ei se ollu kaukana. Olin jo menossa huonompaan
suuntaan. Oli huumeita ja niitä pyöri kuvioissa. Kokeilin mutta en jääny koukkuun. Aika alhaalla
olin jossain vaiheessa. Tiedän sen puolen elämästä. Ajattelin siinä ehkä vanhempia vaikka he ei
tienny mitään. Eikä tiiä vieläkään kaikkee enkä ikinä tuu kaikkee sanomaankaan. Pidän omana
tietona. Ei siitä syyllisyyttä jääny. Tuli elämää kokeiltua eri tavalla. Kun elämä muuttu sitten
muutenkin rankaks niin sovittiin poikaystävänsä kanssa että pistetään poikki. Se oli hyvä päätös.
Tein täyskäännöksen. Kesät mä olin kotona ja kävin ABC:llä töissä.”*

Tessa yritti pysytellä opiskelussa kiinni vaikka elämänhallinta oli pielessä. Tilanne rästi-
kurssien osalta kävi hallitsemattomaksi ja hänen henkinen kanttinsa oli hiljaa alkanut
rakoilla. Masennus oli väistämätön. Tilanne näytti toivottomalta. Keskeyttämisajatukset ja
lopettaminen tunkivat ajatuksiin. Vanhemmat puuttuivat asiaan ja avuksi tuli oppilaitok-
sessa käynnissä ollut tukiprojekti. *”Poissaoloja ruvettiin sit kattomaan. Pitkälle sai rästikursseja*

tulla että sanottiin mitään. Se oli kertarysäys kun sanottiin että sulla on niin paljon rästejä että pitäis alkaa suorittaa. Ei tehty mitään suunnitelmaa. En mä tajunnu että niitä oli niin paljon. Ei sitä pysyny kärryillä. Tajusin että menee neljännelle vuodelle. Siellä oli kuitenkin monta jotka teki neljättä vuotta. Aattelin että OK. Se meni sit viiteen vuoteen eikä neljäskään riittäny.”

”Mulla oli yks keskeytys neljännen vuoden lopussa... yks kuukaus sairaslomaa. Oli masennusta. Se alko jo ekan vuoden jälkeen mutta en hakeutunu mihinkään. Siinä oli se iso muutos ja kaikkee. En mä huomannu mitään. Mua paino sekin kun olin ollu avoin vanhemmille niin ne oli pimennossa mun tilanteesta ja aatteli että mulla menee hyvin ja koulu menee putkeen. Oikeesti ei hymyilyttäny eikä naurattanu eikä koulu sujunu. Jatkoin sitä että kaikki on ihan jees. En osannu heillekään ajoissa sanoa että kaikki menee päin puuta. Vasta sitten kun sairasloma tuli.

Mä menin terveydenhoitajan kautta ja sanoin suoraan mikä on asian laita ja kävin psykiatrilla juttelemassa. Sain lääkityksen ja sitä lisättiin. Päätin että haluan tehdä sitä koulua ja luulin pystyväni. Luulin että yks kuukaus riittää ja alan puurtamaan. En jaksanukaan ja se pitkitty. Sairaslomaa ei ollu enempää mut en käyny koulussa. Mieluummin nukuin koko päivän. Viikottain kävin psykiatrilla juttelemassa ja oli lääkekontrollit. Pikku hiljaa aloin virkistyä. Lääkkeistä mä en perustanu ja lopetin ne. En nähny niistä hyötyä. Se oli aika aaltoilevaa. Joskus tuntu että menee tosi hyvin mut kun kerkes iloita niin sit ei enää jaksanukaan lähtee kouluun. Sitä sulkeutu niin paljon eikä välittäny ja luuli että ehkä se jossain vaiheessa. Siinä lähti osa kavereista. Osa valmistukin ja muutti pois. Nyt on ihan uuet.

Kun alko näyttää toivottomalta ja hirveä määrä kursseja niin mulla kävi mielessä että jätän tään tähän ja siirryn uuteen kouluun. Vahvan sanan sano sit vanhemmat. Isä sano että teet sen loppuun. Se on hukkaan heitetty muuten ja tajusin sen itekin. En ees muista montako rästikurssia mulla oli... 20–30. Miten mä oisin tienny minne kurssille meen ja minkä ryhmän kanssa. Vähän aikaa yritettiin luokanvalvojan kanssa setviä mitä kursseja teen. Sen näki alusta alkaen että heillä on kädet täynnä töitä eikä mitenkään kerkiä ohjata henkilökohtaisesti. Siinäkään ei tullu opoa kuvioihin eikä kuraattoria. Sit tuln projektin asiakkaaks. Heille oli tullu mun nimi ja tieto tilanteesta ja he ehdotti mulle että tällanen olis ja meetkö mukaan. Kävin sit juttelemassa opon ja kuraattorin kanssa. Siitä se lähti rullaamaan.

Siinä oli tärkeitä mun kuulumiset ja miten menee muuten elämässä eikä vaan koulu. Kaikkihan heijastuu kouluun. Tiesin heti että kaikki vastuu ei ole mulla eikä mun tartte tietää kaikkia mun kursseja ja miten suoritan ne. Mä olin se tekijä ja he sano mitä mä teen. Tuli olo että saan apua suunnitteluun ja aikatauluihin. Se oli semmonen viidakko etten tajunnu niistä mitään. Sieltähän kysyttiin haluunko valmistua ja että pitää sitoutua kovasti. Näin että kyllä mä tään nyt loppuun teen että saan paperit.

Siinä hankkeen alussa katottiin sit mitä kursseja mun pitää suorittaa. Siitä ei tullukaan mitään. Luotin aluks itteeni että jaksan mut kun niissä tapaamisissa katottiin mitä olin tehny niin selvis, etten ollu tehny mitä piti. Se pistettiin jäihin ja keskeytin ettei menny opintoaika turhaan. Ne ehdotti koulusta. Ne näki ettei onnistu vaikka kovasti yritin ja halusin mutta en pystyny. Tosi hyvä että sain vähän lisääaikaa.”

Tessa oli yksin masennuksen kanssa. Oli vaikeaa ottaa asia puheeksi. Yksin yrittäminen oli pakkomielle. Hän oli kriittinen oppilaitoksen avuttomuuteen nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. ”Hoidotkin lopettelin enkä jaksanu mennä sinnekään. Olin mä vanhemmille jo sanonu mut aika vähän sain sieltäkään tukea. Heilläkin oli kiire ja omia huolia. En viittäny avau-

tua hirveesti. Aika yksin olin sen tilanteen. Yhelle kaverille kerroin mut en halunnu häntäkään hirveesti vaivata. Mä oon aina ollu semmonen ihminen etten halua vaivata ja pidän mieluummin sisällä. Pikku hiljaa huomasin että virkistyn. Mun pään sisällä oli että nyt on pakko eikä oo muita vaihtoehtoja. Kun sit olin jonkin verran tehny niin huomas että ne vähenee ja selkeni tilanne niin että nyt rutistan nää loput ja saan tään pois.”

“Ei siellä oppilaitoksen puolella ollu aikaa. Kun oli poissaoloo pidempään niin ne vaan kysy mikä sulla on ja missä oot. Kun se oli ilmoitettu vanhemmille niin ei sitä puitu sen enempää. Olisin kyllä kaivannu enemmän koulun puolelta. Siellä on kumminkin nuoria ja ne on vastuuntunnotomia. Varsinkin ne jotka muuttaa pois kotoa niin vanhemmat ei oo kotona ottamassa vastaan ja kattomassa miten menee. Eikä nuoret hae herkästi ite apua vaikka ne tietäs että ne sais. Pitää tyrkyttää enemmän koulun puolelta apua. Pitää kattoo ajoissa kun alkaa syrjäytyä. Kun alkaa poissaoloja tulla niin siinä vaiheessa oisin toivonu että ois tiukasti sanottu ettei tää vetele. Ja saman tien vanhemmat jutteleen naamatusten... kertoo heille tilanne niin nuorekin on vaikeempi enää laiminlyödä koulua.”

IK: “Ryhdistädyit aika tavalla vaikka käytitkin viisi vuotta opiskeluun”?

“Joo... tosi hyvin. Siinä oli se että nykyisen poikaystävänsä kanssa oon ollu reilun vuoden niin hän tuki omalta osaltaan. Hän on töissä ja mua vanhempi. Mäkin halusin koulun pois että pääsen itekin töihin. Hän käytti rahaa munkin elämiseen. Hän tuki opintoja ja autto jaksamaan ja suorittamaan. Ei paremminkaan ois voinu auttaa. Mieliä parani kun tapasin hänet niin elämä tuntu kivemmalta muutenkin ja heijastu kouluun... sitä jakso paremmin. Vastaanotolla kävin yhteen putkeen 5–6 kuukautta mut sitten aloin tuntee tarpeettomaks. Se jäi pikku hiljaa. Siinä oli elämänmuutos ja myönteinen käännekohta. Iso muutos se ero edellisestä poikaystävästä ja samalla jäi se epämääräinen porukka. Nyt on mukava kaveripiiri tavallisia ihmisiä. Mulla menee hyvin. Käyn töissä. Ennen kuin sain paperit niin sain varmuuden tästä paikasta.”

IK: “Ootko miettiny omalle alalle työllistymistä”?

“Aika vähän koska tiiän tilanteen huonoksi. Oon aika kriittinen ja sitä mieltä että yritykset on liian vanhanaikasia ja tekee huonoja mainoksia. Niihin ei lankee kuin mummot. En edes halua hakee niihin... enkä halua nimeäni sellasiin. Ne on isommat kaupungit ja ois muutettava. Koko ajan pidän silmät ja korvat auki jos sattuis hyvä paikka. Tykkään enemmän asiakaspalvelutyötä. Kun tiiän mitä haluan vielä opiskella niin meen sitten.”

IK: “Haluatko siis jatkaa vielä opiskelua, mutta alaako mietit”?

“Joo mikä se ala on. Haluan tietää varmasti ja pitää olla se tunne siitä mitä haluan tehdä. Se sosiaalinen puoli on edelleen ja pysyy. Samoin taidepuoli. Mun pitäis osata nähä itteni tekemässä sitä työtä pitkään. Ootan että tietäsin mikä se on. Mulle on tärkeetä että työssä viihtyy. Töitä teen sen aikaa kunnes tiiän. En varmaan hae nyt vielä. En haluu tehdä väärä päätöksiä koulun suhteen. Voihan se olla että löydän jonkin työn missä viihdyn ja otan oppisopimuksen enkä meekään takasin koulun penkille. Pakko luottaa että töitä löytää. Aina kun on aktiivinen niin aina löytyy. Tuntuu että kun vanhenee niin opiskelumotivaatiota löytyis enemmän. Jos nyt lähtisin opiskelemaan alaa joka kiinnostais niin menis varmaan paljon paremmin ja riittäis keskittymiskykyä.”

IK: *"Tulitko kuulluksi koulussa asioitteesi kanssa?"*

"Aika huonosti. On niin paljon pistetty hommia opettajille. Vaikka menisinkin sanomaan että nyt mättää eikä mistään tuu mitään, niin ei he pystyis mitenkään perehtymään kun ei riitä resurssit. Pitäs olla opot ja kuraattorit joita kiinnostais oikeesti. Sen ei pitäis mennä liian ammattimaiseks... ne kokee että heidän työtään on vaan ohjata. Pitäis olla enemmän tukena ihmisenä. Ammattiauttajien tuki liittyy enemmän muuhun elämään kuin opiskeluun. Analysoitiin sitäkin kun yläasteella lähin huonompiin porukoihin ja sen vaikutusta opiskeluun."

IK: *"Miten sun olisi käynyt ilman projektin tukea?"*

"Olisin keskeyttänyt ilman muuta siihen... ja menny kotiin asumaan vanhempien hoiviin ja miettimään asioita. Ehdottomasti ei menny vuodet hukkaan. Tutkinto on nyt ja voin hakee jatkokoulutukseen. Ensisijasen tärkeenä pidän että varhaisessa vaiheessa pitäis puuttua. Pitäs edes vaikuttaa siltä että heitä kiinnostaa muutenkin kuin vaan ammattinsa puolesta. Mahollisimman monen pitäis tietää... siis eri opettajien että ne osais tarkkailla pienempiäkin asioita jotka vaikuttaa. Kun nuoret on niin heikkoja vaikka ne kuinka vahvoilta vaikuttais. Jos pari kovaa sanaa sanottais niin kyllä se säilyttäis ja ois auttanukin. Kaiken aa ja oo on tuki. Ei koulun pidä luottaa siihen että kaikki saa tukea kotoa. Mulla oli suht hyvä tilanne. On ihmisiä jotka ei saa kotoa mitään ja ovat tyhjän päällä tommosessa tilanteessa. Kotitaustaa pidän tärkeenä. Jos sitä ei olis ollu niin tosi hankalaa ois ollu. Hyvät välit on sinne ja parantunu koko ajan."

Jennin tarina

Jenni kävi peruskoulun jälkeen lukiota ilman katkoja kolme vuotta ja jatkoi paikkakunnalta muuton jälkeen siivoustöiden ohessa aikuislukiossa vielä muutaman kuukauden. Sitten hän jätti opiskelun kesken ja teki töitä seuraavaan kevääseen, jolloin haki yhteishaussa media-alalle, catering-alalle ja nuoriso-ohjaajaksi. *"Ei se ollu mun juttu. Englanti ja ruotsi ei oo jääny päähän. En ole kieli-ihmisiä. Kielet oli kompastuskivi. Aattelin että en teekään sillä valkolakilla mitään. Opintoja sain ettei puuttunu kuin 10–20 kurssia. Ei se ollu paljosta kiinni. Vahvoja aineita oli musiikki, kuvaamataito ja liikunta. Sain mä hyväks luettua yhteiset aineet ammatillisessa koulutuksessa. Oli jotain hyötyä."*

Kului yhdeksän vuotta ennen kuin Jenni sai ensimmäisen tutkintonsa päätökseen. *"Oli kiva saaha jokin ammatti ja lähin selaillemaan sitä isoo paksua kirjaa. Työkkäristä otin ja tutkin sitä. Asuin poikaystäväni kanssa. Ei ollu ketään neuvomassa. Oisin voinu hakee useampaankin paikkaan. Opiskelin neljä ja puol vuotta ja valmistuin viime syksynä. Oon ollu rautakirjalla töissä mut nyt oon irtisanonu itteni ja aloittanu Subwaylla vakituisen kokopäivätyön. Ei se liippaa mun koulutusta. Kun muutin tänne sillon lukion jälkeen niin oon ollu Hesburgerilla ja grillillä. Elin-tarvikealan työkokemusta on."*

Peruskoulun loppupuolella Jenni oli lasten ja nuorten kanssa tekemisissä leireillä ja kerhoissa. Hän veti ryhmiä ja pärjäsi lasten kanssa hyvin. Ensimmäisessä yhteisvalintavaiheessaan hän ajattelikin, että voisi hankkia ammatin ja olla lasten ja nuorten parissa töissä. Opolta ja kuraattorilta sai ohjausta ja oppilaitoksiin tehtiin tutustumiskäyntejä. Hän haki lastenohjaajaksi ja nuoriso-ohjaajaksi ja kävi molemmissa pääsykokeissa. *"Oman pään mu-*

kaan tein valinnat. Kyllä mua tuettiin.” Jenni laitto haun myös lukioon vaikka vanhemmat olivat sitä mieltä, ettei hän jaksaisi siellä lukea. ”Varmaan ne ties etten oo lukuihminen”. Kun kaikki kaverit menivät lukioon, niin Jennikin lähti kun keskiarvo juuri ja juuri riitti. ”Se meni omalla painollaan kun siellä tehtiin lukujärjestykset valmiiksi. Kerkesin kirjoittaa äidinkielen, reaalien ja matikan. Reaalista ja matikasta tuli hylsy, äidinkieli meni läpi. Sain todistuksen suorituksista ja siitä vois joskus jatkaa.”

Lukiovaiheen päätettyään Jenni haki vielä kerran nuoriso- ja lastenohjaajaksi, mutta ei mennyt pääsykokeisiin kun arveli kiinnostuksen jo hiipuneen. Hän haki myös catering-alalle ja kävi pääsykokeissa ja pääsikin, mutta ei ottanut paikkaa vastaan. Media-alan pääsykokeiden jälkeen hän odotti päätöstä ja ilokseen sai myönteisen vastauksen. *”Kaikki pääsykokeet oli erilaisia eri aloilla. Näistä vaihtoehdoista se koulutus sit löyty. Oon aina tykänny piirtää ja kun luin sitä kuvausta niin rupesin ala kiinnostamaan. Siinä pääsee ilmasemaan itseensä. Oon tykänny myös valokuvaamisesta ja tietokoneen kanssa oon työskennelly aiemmin. Kyllähän se tutkintoni aukes vasta opiskeluaikana enempi. Nytkin on hirveen vaikea selittää mitä mun alan ammattilainen tekee.”*

IK: *”Millainen asenne sulla oli koulunkäyntiin peruskoulussa ja lukiossa?”*

”Oon aina ollut kiltti oppilas. Yläasteella tuli asenneongelmia kieliä kohtaan. Se oli ihme hankkimista että sain ne läpi. Välillä tuli lintsattua kavereitten kanssa. Olihan se helpotus kun pääsin sieltä pois. Mua on kiusattu koko peruskoulun ajan. Se alkoi ala-asteella kun mulla on ärrävika. Pojat aina nälvii... ja mä en enää kuulunu porukkaan. Opettaja huomasi ja siitä tuli puhuttelua. Yläasteella poikaporukka pärjäsikin aina kunnolla. Kyllähän se ketutti suunnattomasti. Kun pallo pinnalla niin huusin naama punasena koulun käytävällä. Ehkä se henkisesti kasvatti. Itsetunto kasvoi ja tuntee itensä vähän vahvemmaksi. Lukiossa kaikki oli jo vähän aikuisempia eikä ammatillisessa koulutuksessa kukaan kiinnittänyt mitään huomiota. Erilaisuutta ymmärretään. Lukio oli että kunhan sai läpi. Se motivoi kun oli vanhojen tanssit ja penkkarit. Sen verran jakso lukea että sai läpi. Oli se hällä väliä meininkiä. Tavoitteet ei ollut korkeella. Olihan ammatillisessa koulutuksessa aineita kunhan yritti päästä vaan läpi. Joissakin panosti ihan täysillä... ainekohtaisesti se oli. Helpotti motivaatiota kun ei tarvinnut käydä yhteisiä aineita niin paljon. Muuten ois opiskelu hyytynyt. Mä kävin töissä paljon ja opintoja oli rästissä töiden takia.”

IK: *”Meinasko sulle tulla umpikuja kun opiskelu alkoi pitkittyä?”*

”Mä oon aina aktiivisesti etten työt... laittanu kaikkialle hakemuksia. Oon ollut kaksikin työtä yhtä aikaa ja suhteellakin oon päässyt. Välillä oon tienannut liikaa ja nyt maksetaan takaisin opintotukia. Ei pelkällä opintotuella pärjää. Kesät oon aina painannut täysillä töitä. En muista koska oon ollut lomalla. Vapaa-aikaa ei oo ollut. Nukuin ja tein töitä. Kavereita kerkes nähdä koulussa. Oon mä saanut sovitettua opiskelua ja työt vaikka opiskelua sainkin viivästyneinä. Aattelin että työkokemus on hyvästä ja elämä on helpompaa kun on enempi rahaa. Jotkuthan ei tee ollenkaan töitä opiskelun ohessa. Se vaihtelee. Neljännen vuoden syksyllä meinasin umpikuja tulla vaikka en itelleni myöntänytkään sitä. Olin tehnyt töitä ja kursseja oli rästissä. Ne ehdotti tukiprojektia, jossa autetaan niitä joiden valmistuminen on pitkittynyt.”

Jenni ei myöntänyt, että keskeyttämisajatuksia tuli. Hänellä ei ollut näkemystä siitä miten hän olisi saanut puuttuvat kurssit suoritettua. *"Eihän niitä kursseja joka jaksossa ees ole. Aattelin että se lutviutuu siitä. Oisin kai mä yrittäny mutta ois saattanu jäähä jostain kiinni. Opettajillakin on omat kiireet. Jossain vaiheessa tuntu että ne joutuu miettimään päänsä puhki miten ne saa mut potkittua täältä pois. Mä oon tykänny koulusta tosi paljon. Aattelin että yritän sitkutella niin pitkään kuin mahdollista... koko ajan että jollain tapaa pitää yrittää selvitä. Ei tullu että pitäis lopettaa. Jotkut kaverit oli lopettanu mut mä pidin kynsin hampain kiinni että saan tutkinnon. Taustalla oli se kun olin jo lukion jättäny kesken. Pakko oli saaha se ammatti. Jos lukionkin joskus mummona sitten iltalukiossa kävis."*

Oppilaitos ohjasi Jennin projektiin, jossa hänen opiskelutilanteensa selvitetäisiin ja tuettaisiin tutkinnon loppuun suorittamista. *"Lähin mukaan jos siitä ois apua. Luotin siihen että he auttaa niin ehkä se menee. Itekin sitoutu ihan 110 prosenttia että tää hoietaan loppuun. Treffattiin kerran viikossa tai kahessa... joskus useamminkin. Tehtiin selväks mitä kursseja puuttu ja miten niitä lähetään suorittamaan. Annettiin deadlinet ja palautin ne tai kävin näyttämässä ennen sitä. Hyvin paljon oltiin kontaktissa. Soiteltiin ja laitettiin sähköpostia. Henkilökohtasta suunnitelmaa seurattiin tiiviisti. Se toimi ja sain koko ajan tukee. Hirveesti kyseltiin mitä mulle kuuluu ja olivat aidosti kiinnostuneita. Tein tehtäviä kotona ja olin vielä koulussakin tunneilla mukana. Jätin työt huomattavasti vähemmälle. Tein grillin pomollekin selväks että pitää hoitaa koulu alta pois. Kyllä taloudelliset syyt osittain vaikutti opintojen pitkittymiseen. Olin lupautunu töihin ja painoin sit töitä vaikka kursseja jäi kesken. Niille oli helppo puhua kun oltiin niin hyvissä väleissä ja mietittiin sitäkin että mitä valmistumisen jälkeen. Paljon joustettiin että saatiin valmiiks. Vaihtoehtoja tenteille oli ja aiempaa osaamista hyödynnettiin."*

Valmistuttuaan Jenni irtisanoutui grilliltä ja ilmoittautui työvoimatoimistoon. Hän etsi töitä ja kävi joissakin haastatteluissa. Sitten hän pääsi työharjoitteluun omalle alalleen. Jakso jäi lyhyeksi kun vakituinen paikka avautui oman alan ulkopuolelta elintarvikealalta, josta hänellä oli aiempaa työkokemusta. *"Oon nyt sitoutunu työhön. En mä eläikeikään väännä patonkia. Oon avoin uusille suunnitelmille."*

IK: *"Menikö opiskelusta mitään hukkaan?"*

"Ei. Niitä hommia ei kuitenkaan ilman koulutusta pysty tekemään. Ei se taito muutamassa vuodessa häviä. Hainkin jo yhteen paikkaan mutta sinne ei päässy. Mietin jo viime keväänä että haenko amkiin kulttuurituottajaks mut en sit kuitenkaan. Ajatuksia jatko-opiskelusta on ollu. Päässä pyörii että jos joskus innostus. En oo liian vanha jatko-opiskeluun."

Yhteenvetoa

Ongelmat peruskoulusuhteessa, erityisesti yläkoulussa alkanut heikko sitoutuminen, heijastuvat ammatilliseen koulutukseen kiinnittymisongelmien taustalla. Motivaatio vaihtelee ja kiinnostus opiskeluun saattaa kadota aikuistumiseen liittyvien muiden haasteiden taakse. Elämänhallinnan vaikeutuessa keskeyttämishuoli ja opiskelun lopettaminen tulevat todennäköisiksi. Opiskelua koskeva umpikuja ei avaudu omin voimin ja tarvitaan oppilaitoksen tavanomaisista toimintatavoista poikkeavia tehokeinoja. Mielenterveysongelmista toipumisessa ja voimien palautumisessa tarvitaan lisäksi mulkopuolista moniammatillista tukea ja hoitoa. Yhteistyön pitäisi tällöin toimia saumattomasti. Oppilaitoskulttuurissa saattaa näyttäytyä asenne, että hankalasti rakenteisiin ja käytänteisiin sopiva opiskelija on väärässä paikassa ja rasite oppilaitokselle. Hänelle ei tahdo löytyä aikaa eikä tilaa.

Tutkinnon rakenne ja eteneminen on vaikea hahmottaa. Näin käy varsinkin jaksamisongelmien yhteydessä. Jos opiskelija tippuu ryhmän rytmistä ja suorituksista, niin omaa tilannetta on vaikea arvioida ja suunnitella. Jäykät rakenteet eivät mahdollista riittävästi joustoja. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaa pitkitetään tarpeettomasti. Opiskelija jää liian usein yksin eikä rohkene ottaa asioitaan puheeksi.

Työn ja opiskelun yhteensovittaminen on haastava tehtävä ja vaatii kurinalaisuutta. Taloudelliset huolet ovat monille opiskelijoille arkipäivää ja lainalla opiskelu pelottaa epävarmassa työllisyystilanteessa. Koulutushalukkuus on kuitenkin monilla vahva ja työkokemusta halutaan kartuttaa työllistymisen toivossa.

4.4 Oppilaitoksen aloitteesta keskeyttäneet

Ripan tarina

Ripa teki merkonomi-opintoja kolme ja puoli vuotta saaden kokoon puolet tutkinnosta. Keskeytyksiä tai muita katkoja ei ollut, mutta poissaoloja niin paljon ettei suoritusmerkintöjä kertynyt riittävästi. Vaikka luovuttamisen tunne voimistui ja hän oli henkisesti varautunut potkuihin, niin opon ilmoitus opiskelun päättymisestä tuli yllätyksenä.

Ripa oli yksinhuoltajaäidin kahdesta lapsesta toinen. Isäänsä hän ei tuntenut. Hän kertoi laskeneensa, että muuttoja nuoruusikään mennessä oli kertynyt yli kaksikymmentä kertaa äidin töiden takia ja ala-asteellakin hän oli vaihtanut koulua 7–8 kertaa. Kotoa hän oli muuttanut omilleen 17-vuotiaana kun äiti vaihtoi paikkakuntaa. Peruskoulusta hän pääsi 7,4 keskiarvolla. Englanti ja liikunta olivat vahvuuksia, fysiikka, kemia ja maantieto vastenmielisiä. Erityisopetuksessa hän kävi käsialan takia. Psykologi oli sanonut, ettei käsky mene aina päästä käteen asti. Lukemisessa ei ollut ongelmia ja kirjoittaminenkin sujui, mutta käsiala oli vaikeasti tulkittavaa. Viiden vuoden ajan Ripa kävi päivittäin harjoittele-

massa käsiälänsä kunnes pisti itse asialle pisteen kun vapaa-aikaa meni liikaa. Ala-asteella oli kiusaamista jonkin verran, mutta yläkoulussa se loppui kun hän oppi puolustautumaan. Pienissä kouluissa oli helpompi keskittyä ja pysyä itsekin rauhallisena. *”Opettajalla oli enemmän aikaa keskittyä eri oppilaisiin kun tuns kaikki samassa luokassa. Isoissa kouluissa oli enempi ihmisiä ympärillä sähläämässä. Uuet kaverit löyty yllättävän helposti.”*

Peruskoulun päättyessä Ripa halusi heti pois kotoa. Hän olisi halunnut lähteä hyvän englanninkielen takia vaihto-oppilaaksi jo yhdeksännellä luokalla, mutta haave kaatui kalliisiin kustannuksiin. *”Olin sillon jo itsenäinen nuori”. Yhteishaussa hänellä oli selvät suunnitelmat, jotka selkiintyivät jo yläasteen alussa. Hän pyrki audiovisuaaliseen viestintään ja datanomiksi. Viestinnän osalta hän kävi pääsykokeissa, mutta ei päässyt koulutukseen. Hän sai kuitenkin tiedon datanomi-opintoihin hyväksymisestä. Muita hakuja hänellä ei ollutkaan. ”Yläasteella aloin kiinnostua tietokoneista. Äitin kanssa juteltiin ja hän oli sillä kannalla että sinne vaan. Lukiota en miettiny. Aattelin että ammattikoulu on toiminnallisempaa... työharjottelua... ei niin tietopainotteista. Oon ehottomasti enemmän tekijätyyppi. Muuten keskittyminen lähtee kävelemään. Kyllä lukeminenkin menee mutta se pitää olla mielekästä.”*

Koulutuksen alettua Ripa huomasi pian, etteivät opinnot vastanneet hänen odotuksiin. *”Koulutus oli erilaista kuin luulin. Rupes olemaan semmosia aineita mistä en alun perinkään halunnu tietää tai oppia niitä. Ensimmäisen puolen vuoden aikana jo huomasi ettei vastaa odotuksia. Kakkosvuonna mielenkiinto oli jo aika loppu. Ei siinä vielä keskeyttämisaatuksia ollu. Aattelin käy loppuun asti kun oli alotettu. Sitten tuli puheeks että alalla on aika täyttä eikä työpaikkoja paljoo ole. Pitäs erikoistua johonkin. Siinä vaiheessa jo oli mielikuva että ei oo loppujen lopuks mun ala. Tiesin että meen muihinkin töihin. Tavoite oli kuitenkin suorittaa tutkinto eikä turhaan istua paria vuotta ja lähtee. Kävi kyllä huoli mielessä ettei mitään töitä löydykään. Mä kävin joka kesä kesätöissä mutta koulusta en kertaakaan työharjottelussa kun ne oli vasta kolmosvuonna. Mä kävin kyllä kolmosvuonna vielä koulua mutta puuttu jo niin paljon opintoja etten voinu käyä harjottelussa.”*

IK: *”Huomasit siis aika pian ettei kaikki kurssit kiinnosta?”*

”Niin... rupes muokkautumaan kuva että mistä opinnoista tykkäs ja mistä ei... sen huomasi heti tunneilla. Ykkösvuoden lopussa alko ne poissaolot. Istuin kotona kattomassa tietokoneelta jotain tai istuin kanttiinissa kahvilla. Kiertelin tuolla autopuolella kavereiden luona. Katottiin mikä tunti oli seuraavana ja sit oltiinkin jo myöhässä niin eipä jaks mennäkään. Meitä oli useempi samanlainen kaveri. Kyllä äitikin ties vaikka asukin muualla. Ei niistä enempiä keskusteltu. Äiti on aina ollu sitä mieltä että päätät omasta elämästä kun itekseen asut. Olin muuttanu jo eka vuoden lopussa pois kotoa kun olin 17-vuotias.”

IK: *”Olitko valmis asumaan 17-vuotiaana jo yksin?”*

”Viimeset pari vuotta en kotona hirveesti enää viettäny. Yöt saatto mennä kavereitten luona. Ei meillä koskaan oo äitin kanssa ollu tiukkaa säännöstöä. Kyllä me soitetaan joka päivä että tie-

tää missä kumpikin on menossa. Ei mulla ollu tiukkaa kontrollia kotona. Kyllä ne koulun rajatkin ymmärtää niin pitkään kun ruvetaan päälle päsmäriks käymään ja otetaan silmätikuks. Niin pitkään se on OK kun raja on siinä.”

IK: ”Jouduitko jotenkin koulusysteemin kanssa sukset ristiin tai opettajien hampaisiin?”

”Ei oikeestaan opettajien. Ainut oli mejän opinto-ohjaaja. Se ilmotti mulle tästä erostakin. En oo koskaan ollu sen kanssa hirveesti väleissä. Sen perusluonne näytti aina niin äkäselä kun tulin huoneeseen. Ensimmäiset poissaoloilmoitukset kun piti tuoda niin siinä jo huomasi. Tuli semmonen olo että on epätoivottu opiskelija ovella. Mulla oli aina poissaoloselvitykset myöhässä kun en halunnu mennä sinne. Jos oli itellä hyvä päivä ja vei ne selvitykset niin ei varmasti ollu enää hyvä päivä. Ei ne poissaolot siitä vähentyne. Kolmannen vuoden lopussa alko luovuttamisen meininki. Kaikki muut oli työharjoittelussa ja tietty porukka ei ollu päässy kursseja läpi ja jouvuttiin jäämään koululle. Muut lähti niin rupes tuntumaan että ei enää innosta. Meitä oli 5-6 henkeä. Alotettiin käymään neljättä vuotta. Meni viikko ja lähin selvittämään poissaoloja. Vein ne laput sille. Se tuijotti minua ja istuttiin hiljaa. Ei se kattonu niitä selvityksiä ollenkaan. Se tulosti mun opintokortin ja pisti pöydälle ja sano... montako nolla tuossa näät. Sanoin että on siinä jonkin verran. Se otti opintokortin ja pisti pöydälle ja sano että eiköhän sun opiskelu ollu tässä. Mä sanoin että selvä. Siihen loppu mun koulunkäynti. Se tuli kuraattorillekin ihan yllätyksenä. Heti kävin sanomassa asunnon irti ja muutin. Siinä vaiheessa oli ihan turha jutella sille yhtään mitään.”

IK: ”Mitä ajattelet siitä ratkaisusta?”

”Mulla oli kuitenkin jo työt pohjalla siinä. Mä kävin samaan aikaan töissä kun koulua. Kävin järjestyksenvalvojan kurssin kun täytin 18 vuotta. Suoritin anniskelupassin tässä koulussa samaan aikaan kuin kokkipuolella olevat. Nyt oon täyspäiväsesti ravintolatyöntekijänä. Niillä kursseilla pääsin eteenpäin. Käyn viitenä päivänä viikossa. Kolmosvuoden aikana kävin viikonloppusin. Niillä kursseilla pärjää. Saan parempaa palkkaa kuin useimmat mun kaverit jotka on opiskelleet. Toimin järjestyksenvalvojana ja ravintolatyöntekijänä baarimikkona. Ei oo ajatuksia vaihtaa paikkaa. Mä muutin asuntolasta yksioön vuokralle.”

IK: ”Ajattelitko silloin seurauksia kun kursseja jäi suorittamatta?”

”Loppuvaiheessa rupesin miettimään. Luulin että mut ois erotettu jo aiemmin koulusta. Kolmannen vuoden lopussa olin varautunu siihen. Kun muut valmistu niin minä jäisin pois. Vaikka sitä ei ajatellukaan niin kyllä sen ties. Sen ymmärti ite. Lopputilanne tuli kuitenkin yllätyksenä. Olin tehny neljättä vuotta poissaoloselvityksiä ja semmosessa paikassa sitten pamauttaa sen. Kyllä mä kirjoitin ne laput ja noudatin koulun sääntöjä. Mulla ei koskaan ollu muuta ongelmaa... ei masennusta eikä muita ongelmia. Motivaation puute vaan rupes näkymään enemmän kuin muilla. Aluks oli vitsin heitto kaverien kesken että miten kähän tässä käy. Loppuvaiheessa vakavoiduttiin ja sitä arvas ketkä jää ja ketkä lähtee.”

IK: ”Mikä susta oli se keskeisin syy opiskelun lopettamiseen?”

”Se ei ollu mun oma päätös. Opo teki sen selväs. En pistäny ees kampoihin siinä vaiheessa. Täähä ala on just semmonen että jossain määrin se kiinnosti. Parempaa alaakaan ei silleen oo mitää opiskelis. Yritin kyllä saaha kursseja alta pois minkä pystyin. Se ei avautunu enää loppuvaiheessa kun oli niin paljon poissaoloja eikä mulla ollu perustietoa niistä kursseista mitkä tarvittiin.

Oli luokanvalvoja ja tietyt opettajat kenen kanssa suunniteltiin hopsia. En vaan pystynyt sitä suunnitelmaa toteuttamaan. Ne kurssit oli jo semmosia ettei niistä ymmärtänyt mitään. Vaikka meninkin sit uudelleen niille kurseille, niin se ei vaatinut kun yhen poikkinaisen sanan opettajalta niin lähin suoraan kävelemään enkä ruvennu siinä vaiheessa enää kuuntelemaan niitten avautumista. Oli jo kyllästyminen ja vastenmielisyys siinä vaiheessa. Jos en osannu jotain niin opettaja tuli ja yritti neuvoo enkä mä ymmärtänyt niin se päteminen rupes tulemaan... kun olisit ollu tällä kursilla... mua syyllistettiin. Opettajat katto kieroon jos et osannu jotain perusjuttua. Useimmiten se tuli ryhmän kuullen. Päätin ettei mun sitä tarvii kuunnella. Mun koulunkäynti oli mun oma tie. Jos opettajan pitää ruveta sitä mulle kertomaan niin se on liikaa. Mä olin kummin-kin töissä ja tiesin että pärjään omillani. Ei ollu siitä onneks kiinni. Olin tottunu asumaan itekseni pitkään. Äiti sano että se on sun päätös. Kyllä se kysy että yritinkö ees pistää vastaan.”

IK: *”Onko sulla jonkinlainen tulevaisuuden suunnitelma?”*

Sen verran on että oon normaalisti töissä ja sit lähen armeijaan. Sitä on siirretty kolme kertaa. Oon siellä 6–9 kuukautta. Jos pääsen sotapolisiksi niin meen sinne ja siellä pystyn ajamaan ajokortin. Mulla ei oo rahat riittänyt siihen. Kun pääsen sieltä niin takasin töihin... mulla on se paikka heti. Sit osa-aikasena vien tään koulun pois alta jos mahdollista. Voin sit lähtee kattoon muitakin aloja... vartijahommia tai poliisialaa. Lähen siltä pohjalta että ilmoitan työpaikalle että vähennän työpäiviä ja sovin koulun kanssa koulupäivät. Pitää tehdä suunnitelma. Minua ihmetytti se että mun kaveri teki suurimman osan tehtävistä puuttuviin kursseihin kotona ja kävi tenttimässä koululla. Minulle ei sitä mahdollisuutta annettu ollenkaan. En voinu mitään suorittaa kotona. Samassa ryhmässä oli tälleen erilaisia. Kyllä mä tästä opettajien kans juttelin ja kysyin voiko antaa kotiin tehtäviä. Heille ei käynyt. He ei rupee omalla ajallaan tarkistamaan ylimääräisiä tehtäviä. Tätä mä ihmettelen. En oo tyytyväinen siihen mitä mahdollisuuksia oppilaitos mulle tarjos. Kuraattorille mä sanoin että heti kun pääsen armeijasta niin jatkan loppuun. Aion pysyä tässä suunnitelmassa. Oon kuitenkin kolme vuotta istunu täällä niin kyllä mä haluan ne paperit saada. En oo lopullisesti pannu ovia kiinni. En oo koskaan ollu semmonen että jään paikoilleen miettimään. Sillon kun tästä lähin niin viikko sen jälkeen mulla oli asunnot ja työt järjestetty ja kaikki.”

IK: *Sä olet aikaansaapa ihminen, mutta miksi se ei koulussa toiminut?”*

”Kun 12 vuotta putkeen oot koulussa niin se alkaa nyppiä. Pieni katko voi tehdä hyvää. Koulumotivaatiokin voi vaihtua. En oo koskaan antanu pikku juttujen haitata itteeni. Mä oon ehkä yks helpoimmista ihmisistä joiden kanssa tulla toimeen. Niin pitkälle kun mun kanssa pystyy normaalisti jutteleen niin mäkin pystyn. En oo koskaan tykännyt siitä että ihmiset kattoo sääli- västi. Mä oon aina pärjännyt omillani. Jos armopaloja ruvetaan antamaan niin sitten... Mä oon järkähtämätön ihminen asioissa. Oon aina pitänyt pääni tietyissä asioissa. Ei oo ihmistä jolla ei oo ongelmia mutta niistä selviää aina tavalla ja toisella. Jotkut asiat harmittaa mutta niille ei voi mitään. Mulla on perusoptimismi. Pienenä jo päätin etten koskaan tuu katumaan mitään mitä oon tehnyt. Sitä on helppo noudattaa. Kaikki tekee virheitä eikä niistä voi mitään syyttää. Nähtäväks jää miten koulu avaa mulle ovet armeijan jälkeen. Jos antasivat vaihtoehtoja. Ei tässä onneks oo toivottomuutta. Tiiän tapauksia joilla sattuu jotain elämässä niin istutaan kotona ja itketään nurkassa. En oo koskaan pystynyt siihen. Siks mä niitä kavereita aina ruoskinkin ylös.”

Pettymys koulutuksen sisältöön heikensi Ripan motivaatiota. Hän ajautui hiljalleen tilanteeseen, joka ratkesi pitkäaikaisena tapahtumaketjuna opiskelun loppumiseen. Hän ei

ottanut vastuuta päätöksestä, mutta hyväksyi sen viipymättä ja selvitti tilanteen käytännön tasolla. Ehkä omanarvon tunne, ylpeys ja sosiaalinen paine olivat estäneet avun ja tuen hakemisen jo aiemmin. Oppilaitoskaan ei ollut varhaisessa puuttumisessa aktiivinen vaikka Ripa haastoi käyttäytymisellään opettajiaan ohjaukseen ja neuvontaan. Sen sijaan hän sai moitteita ja arvostelua. Opiskelija voi pelätä leimautumista. Sen vuoksi hän ei halua, että ohjataan liikaa ja syntyy erontekoja. Silmätikuksi joutuminen ajaa helposti törmäyskursille. Vastenmielisyys kasvaa ja dialogi ei enää toimi. Kohtaaminen muodostuu haasteelliseksi, jossa on varottava leimaamista. Ohjauksen massaräätelöinti ei sellaisenaan toimi, sillä tarpeet eroavat paljonkin yksilöiden välillä.

Anskun tarina

Anskulla puolestaan ei keskeyttämisajatuksia ennättänyt syntyä kun opettajat yllättäen kutsuivat hänet palaveriin antaakseen palautetta käyttäytymisestä. Samalla kehoitettiin menemään töihin tai ainakin aikuistumaan. Nollakurssien vuoksi ei ollut mahdollista siirtyä seuraavalle lukukaudelle eikä muita vaihtoehtoja annettu. Hänellä oli neljä vuotta peruskoulun päättymisestä ja oma ala suhteellisen selkiintynyt, mutta keskittymisongelmat ja törmäilyt suhteessa kouluinstituutioon vaikeuttivat kunnollista kiinnittymistä opiskeluun.

Ansku pääsi peruskoulusta kuutosen keskiarvolla. Hän sai tukiopetusta matematiikassa, englannin kielessä hän sai opetusta pienryhmässä, ruotsikin meni huonosti samoin kuin fysiikka ja kemia. Ala-asteella häntä jonkin verran kiusattiin. Yläasteella oli kyllästymistä ja lintsailua. Ensimmäisessä yhteishaussa hän ei juuri ohjausta saanut, mutta oli tietoinen alasta johon halusi hakea.

”Hankalaa se oli kun ei tajunnu hakujutuista mitään. Ei kovin hyvin neuvottu. Se kirja annettiin nenän eteen ja sanottiin että kato tuolta. Tein ihan omia valintoja. Äitin ja omon kanssa puhuin. Oisin halunnu parturi-kampaajaks mut opo sano ettei numerot riitä ja hakisin vain ravintola-puolelle. Olin pienestä pitäen laittanu ruokaa ja oli semmonen intohimo. Eno oli kokki ja siltä kyselin. Kesätöissä olin käyny keittiöapulaisena hotellissa. Näki sitä hommaa vähän vaikka mut tyrkkättiinkin aina tiskiin ja pyyhkimään pöydät. Pääsin vähän tarjoilemaankin mutta oisin halunnu oppia keittiöpuoltakin.”

Niinpä Ansku laittoi hotelli- ja ravintola-alan ensimmäiselle, talouskoulu kymppin toiselle ja parturi-kampaajan kolmannelle sijalle. Ensimmäiseen toiveeseen tuli kutsu pääsykokeeseen, mutta tilaisuus meni ohi väärän päivämäärän muistamisen vuoksi. Kutsu tuli talouskouluun, jota hän kävi vuoden ja nosti joitakin numeroita sekä sai vielä miettimisaikaa. Vuodesta oli hyötyä kun oppi tekemään perusruokia ja leipomaan. Seuraavassa yhteishaussa paperit laitettiin hotelli- ja ravintola-alalle ja catering-alalle, joka oli selvä ykköstoive. Pääsykoe oli catering-alalle ja Ansku pääsi koulutukseen tavoitteenaan suurtalouskokiksi valmistuminen.

Leimautuminen levottomaksi talouskoulussa kostautui heti opiskelun alussa. Ala vaikuttanut kiinnostavalta, mutta kavereiden kanssa tuli pian muita houkutusia. *”Luokanvalvoja oli keskusteltu talouskoulun open kanssa millanen mä oon. Eka päivänä kun tutustuin uusiin ihmisiin niin se opettaja sano että sulla on sitten eropaperit valmiiks kirjoitettuna ja nimees vailla valmis. Olin vähän ihmeissäni siitä. Heti opintojen alussa. Saatoihinhan talouskoulussa olla aika villi. Ekana syksynä ruvettiin porukalla sit lintsaillemaan. Kokeita jäi tekemättä poissaolojen takia ja jotkut ei menny ees läpi kun en ollu mitenkään valmistautunu. Kevään aikana mä muutin kotoa pois omaan kämppään. Taloudessa äiti autto vuokrien ja ruokien kanssa. Välillä oli rahaa juhliakin. Mulla meni hermot kun aina oltiin keittiössä. Oli tiukkoja päiviä. Myö karattiin tupakalle ja otettiin omia taukoja. Hölmöiltiin vaan kavereiden kanssa. Rupesin seurustelemaan vanhemman miehen kanssa ja tuli tappeluja. Koulu alko jäämään taka-alalle. Ei siitä suhteesta mitään tullu.”*

Ansku ei pystynyt vastaamaan koulun asettamiin rooliodotuksiin ja hän joutui tosipaikan eteen. Keskeyttämisajatuksia ei ennättänyt ilmaantua. Kaveriporukassa oli hyvä yhteishenki, mutta kiinnostus kohdistui muuhun kuin opiskeluun. *”Saatto itellä jossain vaiheessa olla että ei hemmetti jaks. Tarkotus oli jatkaa opiskelua mutta opettajat yllättäen otti puheeks. Olihan se ehkä odotettavissa. Sovittiin että pietään palaveri opinnoista. Mentiin huoneeseen jossa oli luokanvalvoja ja kolme alan opettajaa ja opo. Ne anto palautetta mun käytöksestä ja mainitsi että lopettaisin koulun ja menisin töihin vaikka vuodeks ja hakisin sit takasin. Aikuistuis enemmän. Kyllähän se keskustelu tuli yllätyksenä. Palautetta tuli lintsamisesta. Kavereitten kanssa oltiin lähetty kesken tunnin pois ja oltu vilkkaita keittiössä. Ois pitäny mennä kasvamaan. Minä kirjoitin sit seuraavana päivänä paperit. Se piti käyttää kotonakin ja äitin allekirjoitus laittaa. Muita vaihtoehtoja ei esitetty... eikä siinä vaiheessa ees kiinnostanu. Ne anto olettaa ettei oo omahollista jatkaa. Niin paljon oli nollia. Ei voinu siirtyä seuraavalle lukuvuodelle. Ne oli kyllästyny mun käyttäytymiseen. Ala oli kuitenkin oikea mun mielestä. Ekatoiveelta pääsin.”*

IK: *”Oliko koulun puolelta puututtu ongelmiin ennen eroa”?*

”Taiettiin luokanvalvojan kanssa keskustella. Mutta melkein joka toinen päivä opettajan kopissa olin että nyt on taas käytös menny... puhutteluja oli. Minä seisoin ja pyörittelin peukaloita ja lupailin että kyllä huono käytös loppuu ja yritän parantaa tapani. Ei se kuitenkaan... Jossain vaiheessa käytiin kuraattorin luona. Mentiin vaan sinne istumaan ettei tarvinnu tunnilla olla. Ei siinä mitään ohjausta ollu. Ei myö koulussa käytetty alkoholia mutta koulun jälkeen ja viikonloppuina. Ei siinä mopo karannu. Semmosta pentumaisuutta oli eikä oltu valmiita opiskelemaan. Ala ois tuntunu oikeelta kyllä. Ne muistutti että kokeet pitäs tehdä. Ei äiti tienny mitään mun tilanteesta... ei ne tarkkaan seurannu kun olin jo irtaantunu sieltä. Äiti muuttikin pois kaupungista. Sit kun lensin koulusta pellolle niin meillä meni sukset ristiin sen miehen kanssa.”

Kesän Ansku vietti yksin asunnossaan kun karisti miesystävän seurastaan. Hän hakeutui työttömäksi työnhakijaksi ja sai sosiaalitoimesta rahaa elämiseen. Työhön meno ei edes

kiinnostanut. Kun 18 ikävuotta tuli täyteen, niin juhliminen vielä yltyi. Sosiaalitoimi kiristi rahan saantia ja vaati toimenpiteitä. Työvoimatoimisto ehdotti Uuden mahdollisuuden koulua, jossa Ansku kävi haastattelussa ja pääsi aloittamaan. Kuvioihin oli löytynyt jo uusi miesystävä, joka kannusti opiskeluun ja kuljetti vielä kouluun kun itsekin opiskeli. UMK:ssa meni puoli vuotta, luokkahenki oli hyvä ja englannin, ruotsin ja matematiikan numerot nousivat. Hyvässä ohjauksessa alavalinta kypsyi ja catering-ala vaihtui hotelli- ja ravintola-alaan, josta oli riittävän hyvä käsitys ja tiesi mitä odottaa. Hyväksi lukuja oli mahdollista saada aiemmista opinnoista talouskoulussa ja catering-alalla.

Haku tuotti tuloksen ja Ansku aloitti samassa oppilaitoksessa, mutta eri linjalla. *”Catering-puolen opettaja kattoo mua äkäsesti vieläkin. Jotain on jäänyt sen hampaankoloon. Eipä se mua haittaa. Mä oon nyt vuoden ollu. Tutkinto on ravintolakokki. Sain niitä hyväks lukuja ja oon muita edellä kakkosvuoden työharjottelussa. Mulla oli joustava järjestely jo Joulukuussa kun meinas olla taas levotonta... villiinnyttiin ja meinas taas tulla poissaoloja. Poikakaveri rupes rajottamaan sitä ja sano että on pakko käyä. Se tukee mua. Kun luokanvalvojalta meinas mennä hermot mun kans niin se laitto mut työharjotteluun. Sain sieltä hyvät numerot. Se oli henkilökoh-tanen suunnitelma. Se sano että erotetaan sut muusta luokasta että saahaan opintoja eteenpäin. Luokalla on niitä nuoria 16–17-vuotiaita. Äitin kanssa soittelen joka päivä ja se lähettelee rahaa jos on tiukkaa laskujen kanssa.”*

Ansku on aikuistunut, mutta luokanvalvojan kanssa on kitkaa suhteissa. Ajatuksia pikaisesta keskeyttämisestä on käynyt mielessä. Henkilökohtaiset järjestelyt opiskelun etenemiseksi ovat auttaneet. Vaikka koulu on tuntunut ikävältä paikalta, niin kokemukset työssäoppimispaikoista ovat olleet palkitsevia. *”Opettajat on yllättyne miten paljon minä oon muuttunu. Kyllähän mä oon kypsnykin. Työssäoppimisjaksot on tehny hyvää ja mieskin potkii per-suuksille. Se on nostanu tähän aikuismaailmaan. Jotkut veikkas että top-jaksolla pysysin puoltoista päivää. Tää toka jaksokin on mennyt hyvin. Paikka on mielenkiintonen ja ihan erilainen kuin muut. Ikää tulee lisää ja on pakkokin aikuistua. Se remuamisaika opetti aika paljon. Luokanvalvo-ja muistuttaa vanhoista ajoista enkä saanu alottaa puhtaalta pöyältä. Se nostaa vanhaa painolas-tia. Aattelin jo että käyn kirjottamassa eropaperit. Vaikka opettajatkin epäili mun top-jaksoa niin näytin niille närhen munat ja sain hyvät numerot. Mun opintojuttuja on muutenkin katottu että mikä veis niitä eteenpäin. Oon miettiny että sais nää paperit äkkiä taskuun ja töihin. Tällä kertaa haluisin saaha ne loppuun. Haluan tosissaan töihin.”*

”Opettajat vaan ajattelee vieläkin musta niin negatiivisesti. Syksyllä onneks opettaja vaihtuu. Jos sais kerrankin alottaa puhtaalta pöyältä. Sama oppilaitos on rasiiteena. Jos ei ala sujumaan niin aattelin tosissaan vaihtaa kaupunkia. Sitten kukaan ei tuntis vanhoja juttuja. Mua ketuttaa tal-lata näitä koulun käytäviä. Kyllä se nyt hampaita purren menee. Kyllä mäkin oon loukkaantunu opettajan käyttäytymisestä eikä se vain mun. Top-jaksoille selvitin kaikki ite ja siellä menee hy-vin. Mulla ei oo nyt kuin yks nollakurssi. Kaikki muut on läpi. Mun pitäs olla vaan enemmän suu kiinni eikä väittää vastaan. Joutusin mielistelemään. Lopulta mä oon tyytyväinen eikä kehtaa enää lusmuta. Omista virheistä oppii kantapään kautta.”

Anskun tarina paljastaa selkeästi kielteisen leiman pitkäaikaisen vaikutuksen ja miten se vaikeuttaa opiskelua ja siihen kiinnittymistä. Opettajan ja opiskelijan välinen suhde on tärkeä viihtyvyystekijä ja vaikuttaa sitoutumiseen. Törmäykset ovat aina kahden osapuolen yhteisiä eikä opettajakaan voi kieltää osallisuuttaan heikosti toimivaan kemiaan. Myönteinen muutos ja kehitys on tärkeää huomata oppimisessa ja kasvamisessa. Sen voi osoittaa antamalla kannustusta ja myönteistä palautetta.

4.5 Väärä alavalinta

Edellä kuvatuissa keskeyttämiskertomuksissa ei ole juuri selkeitä näyttöjä vääristä alavalinnoista. Vaikka opiskeltava ala koetaan oikeana, niin monet muut syyt ja niiden yhdistelmät johtavat keskeytyksiin. Nisse kertoi yksiselitteisesti, ettei merkonomikoulutus ollut hänen alansa vaikka hän oli varma valinnastaan ja teki vain yhden ainoan haun. Keskustelussa nousi esiin monia seikkoja, joilla oli yhteisvaikutusta lopettamispäätökseen. Viralliseksi ilmoitettu ja kirjattu keskeyttämisen syy paljastaa vain niukasti opiskelijan todellisuudesta.

Nissen tarina

Nisse oli päässyt peruskoulusta kaksi vuotta sitten seitsemän keskiarvolla. Matemaattiset aineet olivat hänen vahvuutensa, mutta kielet tuottivat vaikeuksia. *"Aattelin että mitä vittua teen ruotsilla. Mä asun Suomessa. Kyllä ruotsalaisetkin englantia ymmärtää kun niille opetetaan koulussa."* Hänellä oli ala-asteella diagnosoitu ADHD, johon hän oli jo pitkään käyttänyt lääkkeitä. Koulussa oli keskittymisvaikeuksia ja levottomuutta. Lisäksi hän sairasti astmaa jo varhaisilta ikävuosiltaan. *"Kerran pesimailalla heitin liikkamaikkaa. Rupes vähän sapetamaan. Se ootti kaikilta liikaa. Se kuvitteli että kaikki vetää yhtä hyvin kuin se ite. Se opettaja mätti... kävi vastenmieliseksi."* Ala-asteen kuudennelta luokalta peruskoulun loppuun hän asui perhekodissa, jossa oli tiukka järjestys ja valvonta. Vanhemmat olivat eronneet, mutta hän oli väleissä molempien kanssa.

Yhteisvalintavaiheen Nisse koki vaikeaksi. Äiti oli merkonomi ja velikin opiskeli samaa alaa joten se riitti alan valintaan. Muita hän ei edes miettinyt ja teki haun yhden kortin varassa. *"Yritti ne että oisin laittanu muitakin vaihtoehtoja sinne. Ei oikein kiinnostanu enkä pistäny."* Opolta ja luokanvalvojalta sai tukea, mutta perhekodista ei. *"Se yhteisvalinta tuntu saatanan vaikeelta. Miks ei voi olla yksinkertasempi. Miks pitää olla joku merkonomi. Miksei voi olla vaikka myyjä. Mun motivaatiolla ei lukio ois käyty. Opotunneilla käytiin kouluissa tutustumassa ja kahteen lukioonkin. Kierreltiin koko päivä ja meille piettiin dia-esitys ja opiskelijat oli kertomassa minkälainen ala oli. Se oli hyvä. Ja tunneilla käytiin aloja läpi. Opo otti jokaisen kanssa esille ja mulle ainakin oli riittävästi aikaa."*

"Perhekodissa oli kova kuri... vähän liiankin kova. Ei ne siellä kauheesti välittäny mun hausta. Niistä huomasi ettei niitä kiinnostanu. Asia ei niille kuulunu kun olin lähössä sieltä pois. Ei ne ollu kiinnostunu mun tulevaisuudesta. Meitä oli siinä kuus seittemän koko ajan. Myö ei saatu ees syyä samaan aikaan niitten kans. Myö ei saatu käyä ees netissä siellä... kerran viikossa sähköpostissa ja sillonkin ne katto vieressä. Mä kävin pääsykokeissa ja sain hyvät pisteet. Helposti pääsin."

Peruskoulun TET-jaksosta Nisse ei saanut mitään irti. Hän turhautui. *"Kaupassa olin. Pelkkää hyllyjen täyttämistä. Ihan perseestä. Ootin monipuolisempaa. Se vastaava sano ettei pysty antamaan muuta kun meillä ei ollu mitään koulutusta asiakaspalveluun. Oisin mä nyt osannu asiakkaille neuvoa missä suunnassa on mitäkin jos asiakas tuli kysymään. Piti käyä vastaavalle sanomassa että menee neuvomaan kun ei itse saanu."*

Nisse muutti opiskelukaupunkiin ja jätti perhekodin. Hän asui äidin kanssa. Opiskelu alkoi hyvin ja ala tuntui oikealta. *"Alussa oli opiskeluintoo ja suht hyvää numeroo tuli yhteisistä aineista... ne oli helpompia. Ammattiaineet ei sujunu. Kirjanpito ei oikein menny eikä kustannuslaskenta, taloushallinto tai yritysjutut. Asiakaspalvelu meni ihan hyvin. Äidinkielen opettajan kanssa törmäilin. Oppiaine ei kiinnostanu yhtään. Matemaattisissa aineissa oli hyvät opettajat. Ekana keväänä olin neljä viikkoo työssäoppimisjaksolla. Jotakuinkin pääsin jo asiakaspalveluun mutta pääosin se oli hyllyjen täyttämistä."*

Keskeyttämisajatuksia alkoi nousta ensimmäisen vuoden lopulla. Toisen vuoden syksyllä ADHD-lääkitys lopetettiin eikä opiskelusta tullut mitään. Nisse jäi kotiin ja eropäätös kypsyi. Oliko syynä sittenkään väärä alavalinta? *"Sain lääkkeet jo ala-asteella. Kun syö pitkään niin tuli aistiharhoja. Ei sitä ensin huomannu mut kun koulu taas alko niin ei tullu yhtään mitään."*

"Top-jaksolla sain selville minkälainen se ala oikeesti on. Se ei vaan tuntunu omalta alalta enää. En mä keväällä vielä kenenkään kanssa jutellu siitä... jäin tarkkailemaan tilannetta. Mä olin kesätöissä kaupungilla reilu kolme viikkoo. Syksyllä kuukauen verran kävin ja sanoin että lopetan... ei oo mun ala. Mutsi sano että OK... ei semmosta alaa pidä ruveta opiskelemaan joka ei oo oma. Ryhmäläisille sanoin että pitää lopettaa. Opettajille en maininnu mitään enkä opolle. Kuukauen lusmusin kotona enkä menny kouluun. Sit opo soitti niin sanoin että tuun kirjottamaan eropaperit kun ei tunnu omalta alalta. Viikko siitä kuraattori soitti ja kysy että etkö mieluummin keskeyttäs etkä lopettais kokonaan... että jatkasin uuestaan. Sanoin suoraan että lopetan ja sovittiin millon tuun kirjottamaan eropaperit."

IK: *"Oliko sulla mitään vaihtoehtoisia suunnitelmia siinä vaiheessa?"*

"Ei minkään näköstä suunnitelmaa. Jäin kotiin. Äiti sano että johonkin pitää mennä enkä voi lusmuilla kotona. Muutaman kuukauen lusmusin. Heräilin niihin aikoihin kun kaverit pääs koulusta. Ei se mopo karannu käsistä. Työvoiman palvelukeskuksen työntekijän kanssa puhuttiin jo sillon työpajasta. Se oli jo siinä mukana kun kirjoitin eropaperit. Kuraattori oli pyytän."

Nisseä ei siis päästetty putoamaan tyhjän päälle ja häntä pyrittiin ohjaamaan johonkin. Keskeyttämisen syistä vielä keskusteltaessa Nisse toi asiaan lisävalaistusta. Isoveli oli käynyt samaa koulua ja joutunut törmäyskurssille äidinkielen opettajan kanssa. Sama tapahtui myös Nisselle. Hän ei kuitenkaan myöntänyt opettajasuhteiden vaikuttaneen lopettamisensa. Sen sijaan opiskelun teoreettisuus aiheutti vaikeuksia. Talouskin oli tiukka. Ohjaustarpeista ei puhuttu. *”Isoveljeltä olin kuullu että on hyvä paikka ja ajattelin koulun erilaiseks mitä se oli. Ei sekään noista opettajista kertonu. ADHD-nuorelle se oli kyllä liian teoreettista. Ois vaatinu enemmän keskittymistä. Välillä herpaantu. Persaukinen olin koko ajan. Mutsilta välillä sain kun en saanu vielä opintotukee. Sossu makso kirjat.”*

IK: *”Pyrkikö oppilaitos auttamaan sinua keskeyttämisajatuksissa?”*

”Kun en oikeestaan mitenkään puhunu niistä. Ei tullu tarvetta sanoo niille mitään etukäteen. En halua mitenkään mukautettua koulua. Enkä varsinkaan mitään ammattiin valmistavaa koulua... enkä tukiopetusta. Top-jaksollekaan ei valmennettu mitenkään. Sanottiin että jos oot kipee niin meet terkkarille etkä työterveyshuoltoon. Kun sain huonoja numeroita niin ei niistä puhuttu... se on minun koulunkäyntiä... en mä sitä kaivannu. Ei oppilaitos musta yksilönä kiinnostunu... ryhmänä oltiin.”

IK: *”Miten sulla on nyt menny työpajalla?”*

”Onhan se menny... vois sanoo silleen. Rasistisista mielipiteistä on tullu noottia... ja lävistyksestä... ja kannabiksen käytöstäkin. Kerroin parit faktat kannabiksesta. En oo aktiivikäyttäjä. Satunnaisesti... poistaa hyvin stressiä ja ehkäsee stressin tulemistä. Se on ihan perseestä oleva stereotypia että kaikki kannabiksen käyttäjät lusmuilee vaan kotona ja elää valtion rahoilla eikä kykene töihin ja eristäytyy täysin. Ei se piä paikkaansa. Ei se oo mun kouluun vaikuttanu mitenkään enkä oo koulusta lähteny pois sen takia että pääsis polttamaan. Savussa en oo ollu koulussa. Hetihän ois lentäny koulusta pihalle jos ois puhunu että käyttää. Siellä on nollatoleranssi. Jos minut sen takia potkittais koulusta niin... se on heijän häpeä sitten. Kaikki siitä niin paljon paasaa. Jotkut oikeesti aattelee että se on yhtä paha kuin heroini. Kahvikin on vaarallisempaa... paljon vaarallisempaa kuin cannabis. Mulla se toimii astmalääkkeenä. Se laajentaa keuhkoputkia.”

IK: *”Millasia sun jatkosuunnitelmat nyt on?”*

”Alkuun mulla oli ajatus että kirjotan tänne kahen kuukauden sopimuksen. Jos on mieleistä niin jatkan toiset kaks. Mä tein täällä yhteishaun ja hain kone- ja metallille. Yks haku vaan. En laita muita jos ei kiinnostu. En tajua miks pitäis laittaa. Olin täällä jonkin aikaa metallipajalla. Sit rupes tuntumaan että saattas olla oma ala. Aika moni kaveri on siellä. Ne on kertonu. Aika helppoo tulee olemaan kun yhteiset aineet on käyty niin saan hyväks luvut kaikista. Se on koneistaja. Se tekee metallisorvin ääressä... painaa nappia niin se sorvaa. Matikkaa siinä tarvii. On se enemmän käytännöllistä kuin merkonomihomma. Enköhän minä pääse. Keskiarvo on hyvä ja alle kutosellakin pääsee. Jos en pääse niin palaan tänne. Täytyy sit kattoo mihin vois hakee. Toivon että pääsen.”

Nisse löysi haastattelun edistyessä myös itsestään ja elämäntavoistaan asioita, joilla oli merkitystä hänen koulusuhteessaan ja opiskeluun kiinnittymisessä. Haastattelu voi parhaimmillaan toimia nuorelle ajatuksia herättelevänä ja jäsentävänä, jopa terapeuttisena tilanteena.

5

Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Nivelvaihe on koulutuspoliittisessa keskustelussa ajankohtainen käsite. Käsillä olevassa tutkimuksessa tarkasteltiin monia erilaisia nivelvaiheen kysymyksiä. Esillä ovat olleet niin perusopetuksen sisällöt, opetusjärjestelyt ja oppilaanohjaus kuin toisen asteen koulutuksen keskeyttäminen ja koulutusalan vaihto. Koulutuspoliittisessa keskustelussa nivelvaihe kuvaa erilaisia siirtymiä koulutusinstituutioiden rajakohdissa. Tutkimus osoitti, että näihin siirtymiin liittyi monenlaisia ongelmia ja kitkaa. Nivelvaihe käsitteenä on vakiintunut tarkoittamaan peruskoulun jälkeistä siirtymää ja se on kytketty koulupudokkaiden ongelmiin, koulutuksen ulkopuolelle jääneisiin ja ammatillisen koulutuksen keskeyttäneisiin nuoriin. Juuri näihin teemoihin tämä tutkimus keskittyi. Opetusministeriön työryhmän (2005:33) määritelmän mukaan nivelvaihe ei ole ainoastaan kahden koulutusasteen välissä sijaitseva taitekohta, jossa nuori tekee valintoja jatko-opinnoistaan. Nivelvaihe ymmärretään pidempänä siirtymävaiheena, jossa asteittain selkiinnytetään jatko-opintoihin ja ammattiin liittyvää suuntautumista ja pyrkimyksiä. Myös tässä tutkimuksessa nivelvaihe samoin kuin keskeyttäminen on ymmärretty pitkäaikaisena prosessina elämäkultussa.

Tutkimuksessa selvitettiin millä tavalla ammatillista perustutkintoa suorittavat opiskelijat kuvaavat peruskoulun jälkeistä yhteishakua ja opiskelun keskeyttämiseen johtavia tapahtumia, mitä he kertovat keskeyttämisten syistä ja taustatekijöistä sekä miten he kuvaavat oppilaitoksen toimia keskeyttämistilanteissa. Kiinnostus kohdistui myös siihen miten keskeyttämisuhka muodostuu ja voidaanko keskeyttämisriski havaita silloin kun

siihen voitaisiin vielä vaikuttaa. Myös oppilaitoksen soveltamista joustavista opiskelu- ja opetusjärjestelyistä haluttiin havaintoja. Koska keskeyttämisen merkityksellisyys avautuu parhaiten suhteessa aikaisempaan elämänhistoriaan ja tulevaisuuden odotuksiin, niin tutkimuksessa selvitettiin myös peruskoulun jälkeiseen yhteisvalintavaiheeseen valmistautumista ja eri tahoilta saatua tukea ja ohjausta.

Tuloksia kuvataan haastateltujen erilaisina tarinoina, jotka ryhmiteltiin viiteen erilaiseen ryhmään: keskeyttämiskiarteeseen ajautuneet, masennuksen vuoksi keskeyttäneet, tutkintoon tehokeinoin sinnitelleet, oppilaitoksen aloitteesta keskeyttäneet ja väärän alavalinnan takia keskeyttäneet. tarinat johdattavat nuorten aikuisten elämäntilanteisiin ja puhuvat puolestaan. Kussakin tarinassa nostettiin esiin neljä keskeistä teemaa: peruskoulun jälkeiseen koulutukseen hakeutuminen, keskeyttämistä ennakoivat tapahtumat, keskeyttämisen syyt, seuraukset ja keskeyttämiseen liittyvien tekijöiden keriytyvät summat sekä keskeyttämistä puskuroivat tekijät oppilaitoksissa.

Ryhmitellyistä tarinoista on tehty väliyhteenvetoja ja tulkintoja jo edellisessä luvussa kunkin tarinan yhteydessä. Tässä luvussa vedetään keskeisiä havaintoja ja tuloksia yhteen ja siirretään tarkastelua myös yleisemmälle tasolle. tarinat antavat paljon ajattelemisen aihetta ja herättävät useita kysymyksiä, joita nostan myös lukijoiden pohdittaviksi.

Neljä haastatelluista voi luonnehtia keskeyttämiskiarteeseen joutuneiksi, sillä heillä kullakin oli peruskoulun jälkeen aloitetuista opinnoista jo kolme tai neljä keskeytystä ja ammattiosaamisen hankkiminen siten pitkittynyt. He määrittelivät itsensä tekijätyypeiksi enemmän kuin tietopuolisesta ja luokkamutoisesta opiskelusta kiinnostuneiksi. Heillä oli peruskoulusta kielteisiä kokemuksia, esimerkiksi kiusatuksi joutumista, jännittämistä, oppimisvaikeuksia, keskittymisvaikeuksia ja kotitaustaan sijoittuneita traumaattisia tapahtumia ja menetyksiä. He kertoivat puutteista kouluhyvinvoinnissa. Joidenkin ongelmia oli korjattu siirtämällä heidät erityisluokalle. Yläkoulu ei valmistanut heitä riittävästi niveltävyyteen. He tekivät alavalintoja vähäisen tiedon ja ohjauksen varassa. Tulevaisuus näyttäytyi epäselvänä, valinnoissa ilmeni näköalattomuutta ja käsitykset koulutuksen sisällöistä ja työllistymismahdollisuuksista olivat epätarkkoja.

Syvälle mieleen painuneet koulukokemukset kehystivät myöhempää elämää ja ennakoivat selvitysongelmia toisen asteen koulutuksessa. Kiinnittyminen ammatilliseen koulutukseen kohtasi vastoinkäymisiä, jotka ilmenivät keskeyttämisuhtana ja toistuvina keskeyttämisinä. Syyt keskeyttäisiin olivat yksilöllisiä ja ainutlaatuisia, joissa useat elämäntilanteiden, terveydentilan ja hyvinvoinnin ongelmat keriytyivät yhteen pitkäaikaisissa tapahtumaketjuissa ja prosesseissa. Taloudelliset huolet rasittivat usein. Omista ongelmista ja mieleen nousseista keskeyttämisaikeista ei juuri kenellekään puhuttu ennen kuin lopettamis päätös oli jo kypsä ja omassa mielessä peruuttamaton.

Työn ja opiskelun yhteensovittamisessa oli ongelmia ja se hidasti opiskelua. Työ oli vaihtoehto opiskelulle ja se motivoi silloin kun sitä oli. Koulussa olo, työttömyys ja

lyhyet työssä käynnit vuorottelivat. Epäonnistumisen kokemukset toistuivat ja elämäntulkua leimasi epäjatkuvuus. Oman alan etsimisessä kului runsaasti aikaa. Rikolliskierre ja päihderiippuvuus näyttäytyivät vakavina syrjäytymisriskeinä. Yksilölliset ohjaustarpeet korostuivat voimakkaasti. Varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisevää toimintaa oli niukasti. Tarvittiin tukiverkkojen antamia erilaisia palveluja putoamisuhan ehkäisemiseksi. Voidaankin kysyä onko resursseja ja toimivatko ohjauksen vastuunjako ja ohjausyhteistyö riittävästi oppilaitosten sisällä. Kerran ja varsinkin kahteen otteeseen keskeyttäneiden käyttäytymistä tulisi tarkkailla ja mielialoja kuunnella tavallista huolellisemmin, jotta voitaisiin katkaista mahdolliseen keskeyttämiskierteeseen joutuminen.

Tarinat paljastavat nuoruudesta aikuisuuteen siirtymisen mutkallisuuden. Elämässä jo ohitettujen epäonnistumisten ja kielteisten tapahtumien reflektointi auttoi tunnistamaan oman kasvun ihmisenä ja löytämään vähemmän hyödynnettyjä vahvuuksia. Suunta tuntui olevan kaikesta huolimatta eteenpäin. Valitettavan usein huono käytös huomataan helposti. Sitä seuraa leimautuminen ja negatiiviseen kierteeseen joutuminen. Tärkeää olisi huomata onnistumiset ja palkita niistä.

Kolme seuraavaa tarinaa paljastivat mielenterveyteen ja henkiseen hyvinvointiin liittyvät ongelmat, jotka merkittävästi haittasivat ja hidastivat opiskelun edistymistä. Masennus kehittyi hiipien eikä edes itse asianomainen tunnistanut sitä ennen pitkälle etenemistä. Masennusta edelsivät rankat toistuvat elämäntapahtumat ja ristiriidat läheisten ihmisten välisissä suhteissa. Sosiaalinen jännittäminen ja silmätikuksi joutuminen kuormittivat myös mieltä. Voimattomuus, haluttomuus, välinpitämättömyys sekä kielteiset tunteet ja ajatukset olivat tyypillisiä. Opiskelijahuollon toimijat olivat keskeisessä ja vastuullisessa roolissa avatessaan yhteydet terveydenhuollon ammattilaisiin. Kaikki tarvitsivat ammattiapua, lääkeshoidon ja hoitosuhteen. Kuntoutuminen ja voimien palautuminen vei aikaa eikä tuloksellinen opiskelu onnistunut. Suorituskeskeisyys ja tehokkuus ovat myrkyä masentuneelle.

Joka viides suomalaisnuori on saanut 21 vuoden ikään mennessä hoitoa mielenterveysongelmiinsa. Suomen Akatemian vuoden 2011 aikana valmistuvassa seurantatutkimuksessa tutkittiin kaikkia vuonna 1987 syntyneitä ja vuoden 2011 aikana 24 vuotta täyttäviä suomalaisia eli 60 000 nuorta aikuista. Mielenterveysongelmia kuvaava luku lienee suurempi, koska seurantatilastoissa ei näy psykologikäynnit terveyskeskuksissa. Tuloksia voi pitää hälyttävänä ja niitä voidaan soveltaa muunkin ikäisiin nuoriin. Yleisimpiä mielenterveysongelmat olivat niillä, joilta puuttuu peruskoulun jälkeinen tutkinto. (Joka viides nuori... 2011.)

Tarinoista löytyvät esimerkit siitä miten vanhemman sisaruksen törmäily ja silmätikuksi joutuminen opettajan kanssa ja sitä seurannut leimautuminen siirtyvät nuorempaan sisarukseen samassa ympäristössä. Itsestä riippumattomat ongelmat päivittäisissä kohtaamisissa tuntuvat luonnollisesti epäoikeudenmukaisilta ja syövät opiskelumotivaatiota.

Opettajakin voi käyttää valtaansa väärin, kiusata ja ottaa luokkatilan kiusaamisnäyttämöksi kenenkään puuttumatta asiaan. Silmätikkusyndroomaa voi pitää tahdon vastaisena syrjityksi joutumisena.

Tarinat osoittavat, että nuorilla on korkea kynnys omien ongelmien puheeksi ottamisessa. Paine yksin selviämiseen ja sinnittelyyn on kova. Oppilaitoksen tulisi panostaa toimijoidensa kykyyn lisätä avoimuutta, rakentaa turvallista ja huolta pitävää ilmapiiriä sekä tunnistaa yksilöllisiä tarpeita. Toistuvien poissaolojen takaa löytyy aina opiskeluun kiinnittymistä haittaavia tekijöitä. Poissaoloihin on tarpeen puuttua mahdollisimman varhain, jotta asioihin päästään vaikuttamaan viipymättä. Pelkästään kertaluonteinen ilmoitus alaikäisen opiskelijan huoltajille ei riitä.

Tarinoissa välittyi myös oppilaitoksen riittämättömyys niiden opiskelijoiden edessä, joilla opinnot pitkittyvät eivätkä he siten helposti asetu oppilaitoksen käytänteisiin ja rakenteisiin. Niitä on vaikea muuttaa joustaviksi ja yksilöllisiin tarpeisiin sopiviksi. Erityisesti mielialuongelmien kanssa pakertavien nuorten palveluissa tulisi panostaa riittävän ajan antamiseen, kokonaisvaltaisuuteen ja henkilökohtaisuuteen. Opettajan ja muiden koulun toimijoiden sekä nuoren väliseen kohtaamiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota ja kehittää sitä asiakslähtöisemmäksi ja neuvottelevammaksi. Nopean ja tehokkaan etenemisen ja suorittamisen sijaan tulee kiinnittää huomiota pitkäjänteiseen suunnitteluun ja kestäviin ratkaisuihin, jotka auttavat nuoren ihmisen tulevaisuuden rakentamisessa.

Tutkintoon tehokeinoin sinitelleiden tarinat osoittivat, että molemmilla oli opiskeluun liittyvien vaikeuksien kasautuessa selkeä umpikuja ja uhka opiskelun jättämisestä lopullisesti kesken. Tilanteisiin liittyi työn ja opiskelun yhteensovittamisen vaikeus ja jakamisongelmat. Molemmat sinnittelijät olivat enemmän työorientoituneita ja käytäntöön suuntautuneita kuin tietopuolisesta opiskelusta innostuneita. Heidän oli helpompaa seurata ja noudattaa valmiiksi laadittua opiskelusuunnitelmaa kuin laatia sitä itse. Ammatillisen perustutkinnon viimeistely pitkittyi ja korvaamatomaksi resurssiksi ja mahdollisuudeksi muodostui tukiprojekti, jonka ohjaajat laativat henkilökohtaiset suunnitelmat ja seurasivat niiden toteutumista säännöllisesti. Asioista puhuttiin avoimesti ja kontaktissa oltiin eri tavoin ja usein. Ohjaajat ottivat kantaakseen osan taakasta ja vastuusta. Tavoitteeseen pyrittiin yhdessä eikä opiskelijaa jätetty yksin. Tutkinnon suorittaminen merkitsi myönteistä käännekohtaa elämänkulussa. Tulevaisuuden näkymät kirkastuivat merkittävästi.

Voi vain arvailla miten vastaavassa tilanteessa olevien opiskelijoiden käy, kun eri lähteistä rahoitetut kehittämishankkeet vähenevät tai loppuvat. Leviävätkö projekteissa luodut hyvät käytännöt olemassa oleviin ja vallitseviin rakenteisiin ja onko organisaatioissa aito motivaatio juurruttaa niitä osaksi omaa toimintaansa? Ovatko oppilaitoksetkin oppineet ja asennoituneet siihen, että ongelmat voidaan siirtää muiden ratkaistaviksi? Onko kyse resursseista vai toimintakulttuureista? Ovatko hitaasti etenevät vaarassa jäädä jopa heitteille?

Oppilaitoksen aloitteesta keskeyttäneiden tarinat herättävät ajatuksia kohtaamisista ja dialogista pedagogisessa toiminnassa. Kyse on nuorista aikuisista, jotka joutuvat ristiriitaa herättävän käyttäytymisensä vuoksi törmäyskurssille ja leimautuvat vaikka haluavatkin välttyä siltä. Ajattelutapojen erilaisuus altistaa törmäyksille. Aikuisena oleminen on prosessissa eikä kaikilta osin valmis vaikka hyviäkin puolia ilmenee selvästi. Oppilaitoksenkin sietoraja ylittyy kun koetaan riittämättömyyttä erilaisuuden kohtaamisessa ja ohjaushaasteisiin vastaamisessa. Piiloutuuko tapauksiin myös vallan käyttöä? Eikö järjestelmästä pudottamisen pitäisi olla vain viimeinen keino, jota vältetään kaikin keinoin. Eihän koulun pitäisi olla yhteisö, johon kaikki eivät kuulu. Miten siis syrjäytymisen ehkäisyä oppilaitoksen tehtävänä konkreettisesti toteutetaan? Voisiko toiminnan laatua arvioida myös tästä näkökulmasta?

Tarina väärästä alavalinnasta osoittaa, että pikainen ja vähäisin perustein tehty varmistuminen vain yhdestä ainoasta alasta ilman vaihtoehtoja sisälsi riskin. Myös oletus opiskelun helppoudesta ja vaivattomuudesta ammatillisessa koulutuksessa osoittautui vääräksi. Epätarkka käsitys koulutusaloista ja ammattitehtävien sisällöistä samoin kuin työllistymismahdollisuuksista johtaa vääriin valintoihin. Väärä alavalinta voi olla keskeyttämisen syy, mutta valinnan taustalla olevien puutteiden tunnistaminen on syytä tärkeämpää. Yhteisvalintamekanismi on vaikeasti avautuva ja ohjaus siihen on liian teknistä. Näihin väärin valintojen taustalla oleviin riittämättömiin tietoihin voitaisiin yksilöllisellä ja täsmällisellä ohjauksella vaikuttaa.

Monet tarinoista osoittivat, että peruskoulujen TET-jaksojen järjestämisessä on kehitettävää. Urasuunnittelutaidot peruskoulun varassa jäivät monilla hatariksi eivätkä ne merkittävästi kehittyneet myöskään myöhemmin. Vasta omakohtaiset kokemukset koulutusaloista ja työelämästä vaikuttivat suunnitelmien realistisuuteen jatkossa. Nivelvaiheessa tehtävä ohjausyhteistyö kaipaa tiivistämistä, se pitää aloittaa riittävän varhain ja ohjauksen jatkuvuus on varmistettava. Myös joustavia koulutusratkaisuja tarvitaan enemmän ja ne tulee sovittaa nuorten kokonaiselämäntilanteisiin.

Tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää millainen on median vaikutus ja mahdollisuudet nuorten valintojen teossa ja miten he hyödyntävät esimerkiksi internettiä ja virtuaalisia jäsenyyksiään tiedonhaussa. Nämä eivät kuitenkaan nousseet kertomuksissa mainittavaan rooliin vaikka asia otettiin haastatteluissa tietoisesti puheeksi. Myöhemmissä koulutuksissa monet olivat kuitenkin jo tietokoneiden kanssa tekemisissä. Alavalinnoista saatiin tietoa lähinnä koulutunneilla ja koulun järjestämällä tutustumiskäynneillä oppilaitoksiin. Jotkut arvostivat käymiään henkilökohtaisia keskusteluja oppilaanohjaajan kanssa. Omista suunnitelmista keskusteltiin jonkin verran kotona ja kavereiden kanssa. Monet korostivat tehneensä valintojaan yksin saamatta tukea vanhemmilta tai kavereilta.

Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen on liikkunut jonkin verran kymmenen prosentin yläpuolella. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan monet keskeyttämisten taustalla

olevat syyt ovat sellaisia, että niihin voidaan vaikuttaa ja niitä voidaan ennaltaehkäistä. Ongelmakeskeisestä ajattelusta ja reaktiivisesta toiminnasta tulisi edetä ennaltaehkäisyn kehittämiseen. Varhaista puuttumista opiskelijoiden erilaisiin ongelmiin, opiskelijoiden kuulumista yhteisöön samoin kuin opiskelijahuoltoon ja ohjaukseen kuuluvien palvelujen tarjontaa ja saatavuutta tulisi tehostaa. Poissaolot ja muu opetukseen osallistumattomuus, oppimis- ja sopeutumisongelmat, päihteiden käyttö, masennus ja kiusaaminen tulevat ammatillisen koulutuksen arkeen opiskelijoiden mukana. Opettajien ja ohjaajien rooliin kuuluu olla turvallinen aikuinen, joka toimii opiskelijan tukena ja ongelmiin puuttujana sekä välittävänä linkkinä muuhun tukeen ja turvaverkkoihin. Opettaja havaitsee opiskelijan huolen aiheet aikaisemmin ja paremmin jos hän tuntee opiskelijansa yksilölliset tarpeet hyvin. Tällöin myös opiskelijan on helpompi ottaa huolensa ja murheensa puheeksi.

Tutkimuksen tulokset herättävät kysymyksen siitä, vaalitaanko koulutusjärjestelmässä yhä liiaksi vaihtoehdottomuutta ja puolustetaanko samanlaisuuden tavoittelua ja yhdenmukaisuuden kulttuuria, jossa ei ole riittävästi tilaa erilaisuudelle. Elämän suunnittelu ja koulutuksen suorittaminen tuloksellisesti ja tehokkaasti on normi, jota kaikki nuoret eivät pysty noudattamaan. Painetta on nopeisiin ja suoriin siirtymiin sekä lyhyisiin opiskeluaikoihin. Syyllistetäänkö nuoria sen vuoksi aiheettomasti vai luodaanko mahdollisuuksia heidän integroitumiseksi yhteiskuntaan? Yhteiskunta vaatii taloudellisesti, poliittisesti ja moraalisesti lineaarisia ja ongelmattomia uria. Onko siis hitaasti eteneville tilaa, aikaa ja paikkoja? Vaikka yhteiskuntaan kiinnittymisen polut ovat hankalia ja haasteellisia niin elämässä selviytymiseen on olemassa monta tietä.

Eettisten kysymysten pohtiminen on osa tutkimusprosessia, jossa tutkija tekee valintoja ja päätöksiä vastuullisesti. Olen pyrkinyt pitäytymään aineistossa ja välttämään ali- tai yllukemasta sitä. Haastateltavat ovat olleet tarinoidensa kertojia ja myös niiden subjektiivisia toimijoita. Tutkijalle syntyi vaikutelma, että monet heistä kokivat oman elämänsä kuvan selkiytyvän itselleen haastattelun kuluessa.

Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysissä on vältetty yleistyksiä. Sen sijaan on pyritty ymmärtämään ja selittämään yksittäisiä tapahtumaketjuja. Pienestä joukosta on pyritty saamaan yksityiskohtaista ja syvällistä tietoa. Osallistujat ovat kertoneet omasta elämästään ja tutkija on kuvannut tarinoilla yleisempää yhteiskunnallista ilmiötä. Tutkija on siis itse keskeinen tutkimusväline ja hänen subjektiivisuutensa tunnustetaan. Aineistoa on avattu tuomalla esiin nuorten aikuisten elämää kerrontana, eri ääniä ja monia tulkintoja, jotta kertomusten hahmot olisivat aidontuntuisia. Tutkijana olen myös selvittänyt mitä olen tutkimusprosessin aikana tehnyt ja miten olen päässyt päätelmiini.

Kertomusten tutkimuksellinen anti on merkittävä suhteessa siihen, mitä kyselytutkimuksella olisi ollut mahdollista koota. Kertomukset syntyivät tutkijan ja tutkittavan välisessä kohtaamisessa. Kiinnostunut tutkija voi auttaa kertomuksen synnyssä asettumalla ak-

Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

tiiviseksi kuuntelijaksi. Tässäkin tutkimuksessa kertojat sallivat tutkijan lähteä mukaansa pohtimaan elämänsä matkaa. Siitä kiitos jokaiselle haastatteluun osallistuneelle nuorelle aikuiselle.

Lähteet

- Alasuutari, P. 2007. Laadullinen tutkimus. 6. uud. painos. Tampere: Vastapaino.
- Ammatillinen koulutus entistä suosittumpi. 2010. Ammattiosaaja. Syksy 2010. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Ammatillisen koulutuksen imu jatkuu. 2009. Opettaja 34, 21.
- Ammattiosaaja. Syksy 2009. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.
- Ammattiosaaja. Syksy 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.
- Career guidance: A handbook for policy makers. 2004. Paris: OECD / European Communities.
- Etsivä nuorisotyö suitsii syrjäytymistä. 2009. Opettaja 33, 5.
- Hakijamäärä nousi ammatillisen yhteishaussa. 2010. Opettaja 48, 4.
- Joka viides nuori saanut hoitoa mielenterveysongelmiinsa. Kaleva 18.1.2011.
- Jäppinen, A-K. 2007. Kiinni ammattiin – Ote opintoihin. Keskeyttämisen vähentäminen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opetusministeriön julkaisuja 2007:27. Helsinki.
- Jäppinen, A-K. 2009. ENTREE – Elinikäisten opinpolkusiirtymien yhteisöllinen vahvistaminen jaettuna pedagogisena johtajuutena. Saatavilla: <http://webfocus.aka.fi/bi_apps/WFServlet?>.
- Jäppinen, A-K. 2010. Onnistujia opinpolun siirtymissä. Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuskokeilun (ammattistartti) vaikuttavuus. Loppuraportti. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2010:2. Helsinki.

- Karppinen, K. & Savioja, H. 2007. Koulu ja syrjäytymisen riskitekijät. Opetushallitus. Teoksessa S. Alatupa, K. Karppinen, L. Keltikangas-Järvinen & H. Savioja. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma. – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Sitran raportteja 75. Helsinki, 115–160.
- Komonen, K. 2001. Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Väitöskirja. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 47.
- Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. 2007. Helsinki: Opetusministeriö.
- Kuronen, I. 2010. Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita koulusuhteen rakentumisesta peruskoulussa ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 26.
- Laaksola, H. 2009. Lomautuslain aika on nyt. Kunnat nihkeitä kymppiluokille. Opettaja 33, 3.
- Laaksola, H. 2010. Ammatikoulutuksen suosio lakipisteessä. Opettaja 50, 16.
- Lamamra, N. & Masdonati, J. 2009. Vocational education and training (VET) dropout from the perspective of professional socialization. Lausanne: Swiss Federal Institute of Vocational Education and Training (SFIVET).
- Marjamaa, A. 2008. Keskeyttäjän kuva. Selvitys opiskelun keskeyttämisestä Mikkelin ammattiopistossa. Kehittämishankeraportti. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu.
- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. 3. uud. painos. Helsinki: International Methelp.
- Nissilä, M-L. 2009. Työssäoppimista jopa 80 opintoviikkoa. Ammattitaitoa työpaikalta. Opettaja 42, 42.
- Nuorten arvot ja elämä. 2009. Helsinki: Taloudellinen tiedotustoimisto. Saatavilla: <<http://www.tat.fi>>.
- Nurmi, P. 2009. Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa sääntelijöinä. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 170.
- Nykänen, S. 2010. Ohjauksen palvelujärjestelyjen toimijoiden käsitykset johtamisesta ohjausverkostossa. Matkalla verkostojohtamiseen? Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 25.
- Opetushallitus. 2009. Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen opiskelijavalinnat julki. Helsinki. www.oph.fi
- Opetusministeriö. 2005. Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistion tiivistelmä. Opetusministeriö 2005:33. Helsinki.

- Opintojen keskeyttämisen vähentämisen toimenpideohjelma. Keskustelumuistio 8.2.2007. Opetusministeriön monisteita 2007:2. Helsinki.
- Pietikäinen, R. 2007. Palveluiden väliin putoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventointi nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 13. Helsinki.
- Pohjola, K. & Johnson, E. 2009. Lasten mediakulttuuri ja koulu vuoropuheluun. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Päättäjillä myönteinen kuva ammatillisesta koulutuksesta. Ammattiosaaja. Syksy 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.
- Rantanen, E. & Vehviläinen, J. 2007. Kannattavaa opiskelua? – Opintojen keskeyttäminen ammatillisissa oppilaitoksissa. Helsinki: Opetushallitus.
- Salmio, M-H. & Mäkelä, M. 2009. Ammatillisen peruskoulutuksen opetuksen ja ohjauksen määrä ja riittävyys. Helsinki: Opetushallitus.
- Suurpää, L. 2009. (toim.) Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Avauksia tietämisen politiikkaan. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 27. Helsinki.
- Tilastoja ja tunnuslukuja ammatillisesta koulutuksesta. 2009. Saatavilla: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammatillinen_koulutus/tilastoja_ja_tunnuslukuja/?lang=fi>.
- Tilastokeskus. 2009. Työvoimatutkimus. Helsinki.
- Vehviläinen, J. 2008. Kuvauksia koulutuksen keskeyttämisestä. Helsinki: Opetushallitus.
- Violainen, M., Vuorinen, P. & Stenström, M-L. 2009. Esiselvitys ammatillisen toisen asteen ja korkea-asteen opintourista: valmistuneet, opintonsa keskeyttäneet tai opinnoissaan viivästyneet, koulutusta vaihtaneet ja opinnoissaan menestyneet. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos. Julkaisematon.

MITEN NUORET LÖYTÄVÄT toiveammattinsa ja millaisin valmiuksin he tekevät toisen asteen koulutusvalintojaan? Miten syntyvät keskeyttämisajatukset ammatillisessa koulutuksessa ja millaisia syitä keskeyttämisten takaa paljastuu? Onko oppilaitoksilla keskeyttämistä puskuroivia keinoja ja mahdollisuuksia tukea pitkittyneissä opinnoissa?

Tutkimuksessa tarkastellaan ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä prosessina, nivelvaiheen siirtymäongelmana ja syrjäytymisriskinä. Julkaisu valaisee jännitteitä yksilön ja koulun välisessä suhteessa sekä yksilöiden kokemuksia opinpolkujen variaatioissa. Tarinat paljastavat keskeyttämiset suhteessa aikaisempaan elämänhistoriaan ja tulevaisuuden odotuksiin.

Tutkimus osoittaa keskeyttäjäien olevan heterogeeninen joukko ja keskeyttämisen kokonaisvaltainen ja moniulotteinen ilmiö. Opiskeluun kiinnittymisen ongelmia ratkotaan paitsi koulussa, niin myös moniammatillisesti ja poikkihallinnollisesti. Ohjauksen ja tukea antavan kohtaamisen tarve korostuu erityisesti opintojen alkuvaiheessa.